

ΟΙ ΒΑΣΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΜΕΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΕΩΣ

Υ Π Ο
ΒΑΡΝΑΒΑ Δ. ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΥ
Μητροπολίτου Κίτρους

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Ἀνεξαρτήτως πρὸς τὴν ἀπὸ δεκαετίας ἐκδοθεῖσαν ἐκτενῆ ἐργασίαν μου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Καταστατικὴ Νομοθεσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου», ἣτις ἐμφανίζει ἀπ' αὐτῶν τούτων τῶν πηγῶν τὴν ἐν διαστήματι ἐνὸς καὶ ἡμίσεος σχεδὸν αἰῶνος διαδρομὴν τῆς παρ' ἡμῖν Ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας, ἢ μετὰ χειρᾶς ἐργασία, κατὰ διάφορον δομὴν καὶ εὐρύτεραν χρονικὴν ἔκτασιν, ἐντάσσεται εἰς τὴν ὁμοίομορφον ἐξάτομον σειρὰν περὶ τῶν βασικῶν θεσμῶν διοικήσεως τῶν Ὁρθόδοξων Πατριαρχικῶν καὶ Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἀποσκοποῦσαν, ὡς καὶ ἀλλαγῆς ἔχει λεχθῆ, εἰς τὴν μετ' ἀλλήλων στενωτέραν καὶ ἀμοιβαίως οἰκονομικὴν γνωριμίαν καὶ σχέσιν. Προῖόν καὶ ἡ ἐργασία αὕτη ἀγαθῆς ἀπὸ καρδίας διαθέσεως, προστίθεται ἤδη εἰς τὴν θεοφιλῆ καὶ πολλαπλῶς ἀναγκαίαν διακονίαν τοῦ προμηθεύοντος σκοποῦ.

Τηρουμένης ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ τῆς αὐτῆς, ὡς καὶ ἐν τοῖς προηγηθεῖσι, διατάξεως τῆς ὄλης, προτάσσεται, μετ' ἐπισταμένην ἔρευναν καταρτισθεῖσα, συνοπτικὴ ἱστορικὴ ἀνασκόπησις περὶ τῶν θεσμῶν διοικήσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας, ἣτις, ἀναφερομένη ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ὑπ' ὄψιν ἀντικείμενον, καλύπτει ἅπαν τὸ ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως αὐτῆς εἰς αὐτοκέφαλον χρονικὸν διάστημα. Ἀκολουθεῖ αὐτούσιος ὁ ὑπ' ἀριθμ. 590 | 1977 Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὅστις νῦν ἀποτελεῖ τὸν βασικὸν Νόμον, διὰ τοῦ ὁποῖου διοικεῖται ἢ ἐν τῷ Κράτει δρῶσα Ἐκκλησία καὶ δυνάμει τοῦ ὁποῖου καταρτίζονται καὶ τίθενται ἐν

ἰσχύι ἕτεροι Νόμοι, Κανονισμοὶ καὶ Κανονιστικαὶ διατάξεις ἐπὶ ποικίλων γενικωτέρας ἢ ἐιδικῆς φύσεως θεμάτων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως.

Θὰ ἀποτελέσῃ βαθεῖαν ἱκανοποίησιν διὰ τὸν γράφοντα, ἂν καὶ τὸ ἔργον τοῦτο — διὰ τοῦ ὁποίου, εὐδοκία Θεοῦ, ὀλοκληροῦται ἡ περὶ τῶν βασικῶν θεσμῶν διοικήσεως τῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχικῶν καὶ Ἀυτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ἐκ πολλῶν ἐπόψεων δυσχερῆς καὶ ἐπίπονος αὕτη ἐργασία καὶ τὸ ὁποῖον, παρὰ πᾶσαν ἀγαθὴν διάθεσιν, δὲν δύναται νὰ εἶναι ἐστερημένον ἀναποφεύκτων ἀνθρωπίνων ἀτελειῶν — ἀποβῆ καθ' οἰονδήποτε τρόπον χρήσιμον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ συμβάλῃ, ἔστω καὶ ἐπ' ἐλάχιστον, μάλιστα δὲ καὶ ἐν ὄψει τῆς προπαρασκευαζομένης Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῶν ποθητῶν ἱερῶν ἐπιδιώξεων.

Ἐὐχαριστία καὶ δόξα Κυρίῳ τῷ Θεῷ πάντων ἔνεκεν.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΘΕΣΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΑΥΤΗΣ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ*

1. Ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία ὑπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως

Ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία, νοουμένη γεωγραφικῶς κατὰ τὰ σύγχρονα ὅρια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας καὶ οὐχὶ κατὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς διοικητικὰς ἐξελίξεις ἢ μεταβολὰς τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς περιόδου, ἀποστολικῆς προε-

* ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν ἱστορικῶν καὶ βυζαντινῶν συγγραφέων καὶ τῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἀναφερομένων ἔργων, ὡς καὶ τῶν γενικῶν ἔργων Κανονικοῦ καὶ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου καὶ τῶν ἐν παραπομπαῖς τοῦ παρόντος περιστάτικῶς μνημονευομένων, εἰδικώτερον βλ. Ἀβούρη Σπ., Τὰ Ἐκκλησιαστικὰ τῆς Ἐπτανήσου (1815-1867), Ἀθῆναι 1965. Adeney W., The Greek and Eastern Churches, New York 1939. Ἀλιβιζάτου Ἀμ., Ἡ κοινωνικὴ καὶ διοικητικὴ ὀργάνωσις καὶ δρᾶσις τῆς Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκη 1920. Τοῦ αὐτοῦ, Οἱ ἱεροὶ Κανόνες καὶ οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ Νόμοι, Ἀθῆναι 1948². Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Κράτει Ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ, Ἀθῆναι 1962. Anastos W. M., The transfer of Illyricum to the jurisdiction of the Patriarchate of Constantinople in 732-733, ἐν «Silloge Bizantina», Roma 1957. Ἀτέση Βασ., Μητροπολίτου πρ. Λήμων, Ἐπίτομος Ἐπισκοπικὴ Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι σήμερον, Ἀθῆναι τόμ. Α'. 1943, Β'. 1953, Γ'. 1969. Τοῦ αὐτοῦ, Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, Ἀθῆναι 1975. Βαβούσκου Κ., Ἡ νομοκανονικὴ ὑπόστασις τῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν, Θεσσαλονίκη 1973². Γεδεών Μ., Κανονικαὶ Διατάξεις, τόμ. 1-2, Κωνσταντινούπολις 1888-1889. Γερμανοῦ Παλαιῶν Πατρῶν, Ὑπομνήματα περὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1837². Τοῦ αὐτοῦ, Ἀπομνημονεύματα, ἔκδ. Γ' ὑπὸ Γ. Ἰ. Παπούλα, Ἀθῆναι 1900. Γερομιχαλοῦ Ἀθ., Ἡ Ἐκκλησία τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, Θεσσαλονίκη 1961. Τοῦ αὐτοῦ, Ἰδρυσις καὶ διοικήσις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Θεσσαλονίκη 1967. Γιαννοπούλου Στ., Συλλογὴ Ἐγκυκλίων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (1833-1901), Ἀθῆναι 1901. Δαμαλά Ν., Περί διαρρυθμίσεως τῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς ἱεροὺς Κανόνες, Ἀθῆναι 1876. Δελικάνη Καλ., Πατριαρχικὰ Ἐγγράφα, τόμ. Α-Γ', Κωνσταντινούπολις 1903-1905. Dvornik F., Les Slaves, Byzance et Rome au XI siècle, Paris 1926. Ἐφημερίς τῆς Κυβερνήσεως, (1883 ἔξ.). Frazer C. H., The Orthodox Church and Independent Greece, 1821-1852, Cambridge 1969. Gelzer H., Geistliches und Weltliches aus dem türkisch-griechischen Orient, Leipzig 1900. Θέμελη Χρυσ., νῦν Μητροπολίτου Μεσ-

σηνίας, Συνοπτικὴ Ἱστορία τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1954. Τοῦ αὐτοῦ, Αἱ Συνοδικαὶ Ἐγκύκλιοι, Ἀθήναι τόμ. Α' (1901-1933) 1955, Β' (1934-1956). Κλάδου Ἰ. Π., Ἐκκλησιαστικά καὶ Ἐκπαιδευτικά, τόμ. 2, Ἀθήναι 1860/1869. Κονιδάρη Γερ., Ὁ θεσμὸς καὶ ὁ καταρτισμὸς τῆς Συνόδου ἐν τῇ αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, Ἱεροσόλυμα 1929. Τοῦ αὐτοῦ, Αἱ μητροπόλεις καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ «τάξις» αὐτῶν, Ἀθήναι 1934. Τοῦ αὐτοῦ, Προβλήματα Κανονικῆς διοικήσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, Ἀλεξάνδρεια 1966. Τοῦ αὐτοῦ, Σταθμοὶ Ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ Καποδιστρίου μέχρι σήμερον, Ἀθήναι 1971. Κουργανὸν Τρ., Ὁργάνωσις τῆς διοικήσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος (ρωσιστί), Καζάν 1871. Κοφινιώτου Εὐαγγ., Ἡ Ἐκκλησία ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήναι 1897. Κώδικες τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Κωνσταντινίδου Ἐμμ., Ἡ Διοικητικὴ διάρρησις τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ β' ἡμισυ τοῦ 19ῦ αἰῶνος (1852-1899), Ἀθήναι 1968. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία κατὰ τὴν ἐπαναστατικὴν καὶ τὴν μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Ὁθωνος μεταβατικὴν ἐποχὴν (1821-1833), Ἀθήναι 1970. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἀνακήρυξις τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας (1850) καὶ ἡ θέσις τῶν Μητροπόλεων τῶν «Νέων Χωρῶν» (1928), Ἀθήναι 1974. Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, Τὰ σαζόμενα Ἐκκλησιαστικά συγγράμματα, τόμ. Α'-Γ', Ἀθήναι 1862-1866. Лероrскy Р., Ἱστορία τοῦ Ἐξαρχάτου Θεσσαλονίκης μέχρι τοῦ χρόνου τῆς ἐνώσεως αὐτοῦ μετὰ τοῦ Πατριαρχείου (ρωσιστί), Πετροῦπολις 1901. Μάμουκα Α. Ζ., Τὰ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α'-ΙΑ', Πειραιεὺς - Ἀθήναι 1839-1852. Mansi J. D., Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio, vol. 50, Paris 1901 ἐξ. Ματαράγκα Διον., Δίκαιον Ἐκκλησίας-Πολιτείας Ἑλλάδος (1821-1937), τομ. Α' Ἀθήναι 1937. Μαυροκορδάτου Γ., Περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1852. Τοῦ αὐτοῦ, Διαφώτισις τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Νόμων, Ἀθήναι 1854. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Θεοτελής Ἐκκλησία, Ἀθήναι 1854. Τοῦ αὐτοῦ, Φαρμακίδου τὰ διπλά, Ἀθήναι 1855. Maurer G. L., Das Griechische Volk, τόμ. II, Heidelberg 1835, μεταφρασις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ Ὀλγας Ρομπάκη: Ὁ Ἑλληνικὸς Λαός, Ἀθήναι 1976. Μουρατίδου Κ., Σχέσις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου, τ. Α', I, Ἀθήναι 1965. Παλάνου Σ., Κωνσταντίνου Οἰκονόμου ὁ ἐξ Οἰκονόμων, Ἀθήναι 1932. Τοῦ αὐτοῦ, Θεόκλητος Φαρμακίδης (1784-1860), Ἀθήναι 1933. Πιόνη Κ., Ὁ ἐκ τοῦ Μυστικοῦ Ἀρχείου τοῦ Ὁθωνος ἐν Μονάχῳ Κατάλογος Ἐπισκόπων, διαμενόντων ἐν Ἑλλάδι μετὰ τὴν ἀνευ Ἐπισκοπῆς κατὰ τὸ ἔτος 1833, Ἀθήναι 1972. Πανταζοπούλου Ν., Georg Ludwig von Maurer. Ἡ πρὸς εὐρωπαϊκὰ πρότυπα ὀλοκληρωτικὴ στροφή τῆς νεοελληνικῆς νομοθεσίας, Θεσσαλονίκη 1968. Παπαδοπούλου Χρυσοστόμου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἀθηνῶν, Ἀθήναι 1928. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ τίτλος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, Ἀθήναι 1935. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία κατὰ τοὺς μετὰ τὴν Ἀλωσιν χρόνους, Ἀθήναι 1935. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει, Ἀθήναι 1935. Τοῦ αὐτοῦ, Περὶ χωρεπισκόπων καὶ τιτουλαρίων Ἀρχιερέων, Ἀθήναι 1935. Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ Σύνταγμα καὶ οἱ Ἱεροὶ Κανόνες, Ἀθήναι 1936. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἐξωτερικὴ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως μέχρι τοῦ 19ῦ αἰῶνος, Ἀθήναι 1950. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ μεγάλη Ἐπανάστασις τοῦ 1821, Ἀθήναι 1950. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ἐν

λεύσεως, κυρίως δὲ διὰ τοῦ ἔργου τοῦ ἀποστόλου Παύλου¹, ἐξ ἐπόψεως ὀργανώσεως, μὴ συνιστώσα ἀρχικῶς ἀνεξάρτητον αὐτοτελῆ Ἐκκλησίαν, εἶχε κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας ἐκκλησιαστικὸν κέντρον ἐν τῇ ἀντιστοίχῳ ρωμαϊκῇ ἐπαρχίᾳ τὴν Κόρινθον², πρωτεύουσαν τότε τῆς Ἀχαΐας. Μετὰ τὴν

«Θεολογία» τόμ. 23 (1952), 24 (1953), 25 (1954), ἔνθα καὶ ἱκανὴ βιβλιογραφία. Parthey G., Hieroclis Synecdemus et Notitiae Graecae Episcopatum, Berolini 1865. Περιοδικά: Ὁρθοδοξία, Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος, Πάνταινος, Θεολογία, Ἐκκλησία, Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, Ἀρχεῖον Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Κανονικοῦ Δικαίου. Πετρακᾶκου Δ., Ἐκκλησία καὶ Δίκαιον κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν (ἐκ τῶν Ἀρχεῖων), ἐν «Ἐκκλησιαστικῷ Φάρῳ», Ἀλεξάνδρεια, τομ. ΛΕ' (1936). Pfeilschifter G., Die Balkanfrage in der Kirchengeschichte, München 1913. Πικέρκοβιτς Αἰμ., Τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὰς λατινικὰς βλέψεις, Ἀθήναι 1919. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν Κανόνων, τόμ. Α'-ΣΤ', Ἀθήναι 1852-1859. Socolon I., Ἐπαρχιακὰ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, Πετροῦπολις 1915. Τζωρτζᾶτου Βαρνάβα, Μητροπολίτου Κίτρους, Περὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἐπὶ τοῦ νομοθετηθέντος ὀρίου ἡλικίας τῶν Ἀρχιερέων, Ἀθήναι 1967. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Καταστατικὴ Νομοθεσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, Ἀθήναι 1967. Τοῦ αὐτοῦ, Οἱ βασικοὶ θεσμοὶ διοικήσεως τῶν Ὁρθόδοξων Πατριαρχείων, μετὰ ἱστορικῶν ἀνασκοπήσεων, Ἀθήναι 1972. Τοῦ αὐτοῦ, Οἱ βασικοὶ θεσμοὶ διοικήσεως τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, μετὰ ἱστορικῶν ἀνασκοπήσεων, Ἀθήναι 1974. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας καὶ οἱ βασικοὶ θεσμοὶ διοικήσεως αὐτῆς, Ἀθήναι 1975. Τοῦ αὐτοῦ, Ἐπὶ τῶν περὶ Θρησκείας, Ἐκκλησίας καὶ Παιδείας ἄρθρων τοῦ σχεδίου Συντάγματος, Ἀθήναι 1975. Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, Ἀθήναι 1976. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ὑπαγωγή τῶν ἐν διασπορᾷ Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἀνάκλησις αὐτῆς, Ἀθήναι 1977. Φαρμακίδου Θεοκλ., Ἀπολογία, Ἀθήναι 1840. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Συνοδικὸς τόμος ἢ περὶ ἀληθείας, Ἀθήναι 1852. Φειδᾶ Βλασ., Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν, Ἀθήναι 1969. Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορικοκανονικὰ προβλήματα περὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν, Ἀθήναι 1970. Τοῦ αὐτοῦ, Αἱ σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήναι 1975. Φραντζῆ Γεωργ., Χρονικόν, ἐκδ. Immanuel Bekker, Bonn 1836. Hore A. H., Eighteen centuries of the Orthodox Greek Church, London 1899. Χριστοδούλου Δάμ., Συλλογὴ τῶν σπουδαιωτέρων Ἐγκυκλίων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1877. Ware Tim., The Orthodox Church, Great Britain 1973.

1. Πράξ. ιστ' 12, Α' Θεσσαλ. β' 2 (Φίλιπποι)· Πράξ. ιη' 1, Πράξ. ιθ' 21, κ' 1, Ρωμ. ιε' 26, Α' Θεσσαλ. α' 5, 7, Β' Κορ. ια' 10, Α' Τιμ. α' 3 (Κόρινθος-Ἀχαΐα-Μακεδονία)· Πράξ. ιζ' 15, 16, Α' Θεσσαλ. γ' 1 (Ἀθήναι)· Τίτ. γ' 12 (Νικόπολις)· Πράξ. ιζ' 1, Φιλίπ. δ', 16 (Θεσσαλονίκη)· Πράξ. ιζ' 10, 13 (Βέρροια)· Πράξ. κ' 14, 15 (Μυτιλήνη-Σάμος)· Πράξ. κ' 2 (Ἑλλάς)· Πράξ. κζ' 7, 21 (Κρήτη)· Πράξ. κα' 1 (Κῶς-Ρόδος).

2. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α', Ἀθήναι 1920, σελ. 1. Γερ. Κονιδάρη, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α', Ἀθήναι 1954-1960, σελ. 440. Φούγια Μεθ., Μητροπολίτου

ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου γενομένην διοικητικὴν διαίρεσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀποτελέσασα τμήμα τῆς Ὑπαρχίας τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ (*Praefectura per Illiricum Orientale*), εἰς τὴν ὅποیان συμπεριελήφθησαν - ἐκτὸς τῆς Ἀχαΐας - ἡ Μακεδονία, ἡ Ἥπειρος, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Κρήτη μετὰ τῶν νήσων τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Αἰγαίου, ἐξαιρουμένης τῆς Δωδεκανήσου, ἣτις ἀπετέλει ἴδιαν ἐπαρχίαν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ὑπάρχου τῆς Ἀσιανῆς Διοικήσεως, τὴν ἐπαρχίαν τῶν Νήσων¹, συνεκεντρώθη προοδευτικῶς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος ὡς ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοδιοίκητος Ἐκκλησία περὶ τὴν Μητρόπολιν καὶ Ἐξαρχίαν Θεσσαλονίκης, τελοῦσαν ἤδη ὑπὸ τὴν φιλήν πνευματικὴν ἐποπτείαν τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης². Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ α' ἡμίσεος τοῦ Η' αἰῶνος (733) ὑπήχθη ὀριστικῶς ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως³, ἀναδειχθέντα ἐν τῷ μεταξύ πρωτόθρονον τῆς Ἀνατολῆς διὰ τοῦ γ' Κανόνος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀποτελοῦσα ἄλλως τε καὶ ἐξ ἐπόψεως ἐδαφικῆς μέχρι μὲν τοῦ 1821 οὐσιαστικῶς, ἔκτοτε δὲ καὶ μέχρι τοῦ 1850 τυπικῶς τμήμα τοῦ ἐν λόγῳ Πατριαρχείου⁴.

Ἐκτοτε καὶ ἐν ἀνανεωμένῳ δεσμῷ μετὰ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταν-

Ἀξώμης, Ἱστορία τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας Κορίνθου, Ἀθήναι 1968, σελ. 126. Β λ α σ. Φ ε ι δ ἄ, Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κορίνθου μεταξύ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, Ἀθήναι 1976.

1. Β λ. Ἐ μ μ. Κ ω ν σ τ α ν τ ι ν ῖ δ ο υ, Συμβολὴ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν τῆς Δωδεκανήσου, Ἀθήναι 1968, σελ. 13 ἔξ.

2. Χ ρ υ σ. Π α π ἄ δ ο π ο ὕ λ ο υ, ἔνθ' ἄνωτέρω, σελ. 2-6. Σχετικῶς βλ. ἐπίσης τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, τὸ Πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, Ἀθήναι 1930, σελ. 56-76. Γ ε ρ. Κ ο ν ι δ ἄ ρ η, μν. ἔργον, Α' σελ. 503 ἔξ., ἰδίᾳ δὲ ἐν σελ. 523-536. Β λ α σ. Φ ε ι δ ἄ, Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν, Ἀθήναι 1969, 272 ἔξ., ἔνθα καὶ ἐνδιαφέρουσαι ἀπόψεις ἐν σχέσει πρὸς τὸν χρόνον ἰδρύσεως Παπικοῦ Βικαριάτου εἰς τὸ Ἀνατολικὸν Ἰλλυρικόν. Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Ἱστορικοκανονικὰ προβλήματα περὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν, Ἀθήναι 1970, σελ. 75 ἔξ. Συναφῶς βλ. καὶ Β α ρ ν ἄ β α Τ ζ ω ρ τ ζ ἄ τ ο υ, Μητροπολίτου Κίτρους, Ἡ αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας καὶ οἱ βασικοὶ θεσμοὶ διοικήσεως αὐτῆς, Ἀθήναι 1976, σελ. 14, ὑποσημ. 2. L. Petit, *Les Évêques de Thessalonique*, ἐν «Echos d' Orient», V (1901/2), σελ. 30. G. Pfeilschifter, *Die Balkanfrage in der Kirchengeschichte*, München 1913. Αἰ μ. Π ι κ έ ρ κ ο β ι τ ς, Τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὰς λατινικὰς βλέψεις, Ἀθήναι 1919. K. Metzger, *Das Vicariat des Metrop. von Thessalonich*, Breslau 1921. Steichan, *Die Anfänge des Vicariats von Thessalonich*, ἐν «Zeitschrift der Savignystiftung. Kan. Abt. XLIII (1922).

3. M. W. Anastos, *The transfer of Illyricum to the jurisdiction of the Patriarchate of Constantinople in 732-3*, ἐν «Silloge Bizantina», Rome 1957, ἔνθα καὶ ἐκτενὴς βιβλιογραφία. Π ρ β λ. Ἀ θ. Γ ε ρ ο μ ι χ ἄ λ ο ὕ, Ἡ Ἐκκλησία τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, Θεσσαλονίκη 1961, σελ. 35 ἔξ. Β α ρ ν ἄ β α Τ ζ ω ρ τ ζ ἄ τ ο υ, Μητροπολίτου Κίτρους, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 14.

4. Γ ε ρ. Κ ο ν ι δ ἄ ρ η, ἔνθ' ἄνωτ., Α', σελ. 17.

τινουπόλεως ήρχισε πραγματοποιούμενη άνακατάταξις τών έπαρχιών αύτής¹, στοιχούσης άπό πολλοϋ τῷ Συνοδικῷ συστήματι διοικήσεως. Περιλαμβάνουσα τὸ πάλαι 6 Μητροπόλεις, ήτοι Θεσσαλονίκης, Κορίνθου, Νικοπόλεως, Δυρραχίου, Λαρίσης και Κρήτης², άνεδεικνυε βαθμηδόν και άλλας, έν αίς και τήν τών Ἐθνηνών (άρχάς Η' αιώνας), άνακτώσαν έφεξής διοικητικήν ύπεροχήν³, καθώς και νέας Ἀρχιεπισκοπάς, μετ' αύξομειουμένου έκάστοτε άριθμοϋ Ἐπισκοπών⁴. Ὡς ήτο δ' έπόμενον, άναφορικῶς πρὸς τήν διοίκησιν, τής όποίας βάσιν, φυσικά, άποτελοϋν οί τὸ αἰώνιον και άπαραβίαστον Σύνταγμα τής Ἐκκλησίας συνιστώντες ήεροί Κανόνες⁵, έφήρμοζεν όσα έκάστοτε παρὰ τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ ἴσχυον⁶, μη ύστεροϋσα και εις συμβολήν, παρὰ τὰς ήστορικές περιπετείας αύτής, εις γενικώτερα θέματα τής Ἐκκλησίας.

2. Περίοδοι Φραγκοκρατίας, Ἐνετοκρατίας, Τουρκοκρατίας.

Ταϋτα συνέβαινον έξακολουθητικῶς και έν μέσω τών μεταβολών άλλὰ και τών πολλαπλῶν δοκιμασιών, τὰς όποίας ύπέστη ή έν Ἐλλάδι Ἐκκλησία κατὰ τήν περίοδον τής Φραγκοκρατίας (1204-1430), έν τισι δέ περιοχαίς και τής Ἐ-

1. Γερ. Κο ν ι δ ά ρ η , αύτόθι, Β', έκδ. β', Ἀθήναι 1970, σελ. 31-39.

2. Γερ. Κο ν ι δ ά ρ η , αύτόθι, Α', σελ. 432, 443.

3. Χρ υ σ. Πα πα δ ο π ο ύ λ ο υ , Ἐκκλησία τών Ἀθηνών, Ἀθήναι 1928, σελ. 30. Γερ. Κο ν ι δ ά ρ η , Πότε προήχθησαν αἱ Ἀθήναι εις Μητρόπολιν, έν «Πρακτικά τής Ἀκαδημίας Ἀθηνών 1935», σελ. 290. Ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνών έφερε τὸν τίτλον κατὰ τοϋς μέσους χρόνους «Ὑπέρτιμος και Ἐξαρχος πάσης Ἐλλάδος» (Χρ υ σ. Πα πα δ ο π ο ύ λ ο υ , ένθ' άνωτ. σελ. 31, 41), κατὰ τὸν ΙΕ' αἰώνα «Μητροπολίτης Ἀθηνών, Ἐξαρχος άπάσης Ἐλλάδος, Πρόεδρος Θηβῶν και Νέων Πατρῶν» ή, βραδύτερον «Μητροπολίτης Ἀθηνών και Λιβαδειάς, ύπέρτιμος και έξαρχος πάσης Ἐλλάδος» σελ. 44-49), κατὰ δέ τὸν ΙΗ' αἰώνα και έπί τινα μόνον χρόνον, πιθανῶς ένεκα τής Ἐνετοκρατίας, «Μητροπολίτης Ἀθηνών και Ἐξαρχος πάσης Ἐλλάδος και τών Κυκλάδων Νήσων και τὸν τόπον έπέχων τοϋ Καισαρείας» (αύτόθι σελ. 49. Βλ. και Γερ. Κο ν ι δ ά ρ η , έν «Θρησκευτική και Χριστιανική Ἐγκυκλοπαίδεια», Ἀθήναι 1936, εις λήμμα «Ἀθήναι», τόμ. Ι, σελ. 441). Περι τής μετὰ ταϋτα διαμορφώσεως τοϋ τίτλου βλ. Χρ υ σ. Πα πα δ ο π ο ύ λ ο υ , ένθ' άνωτ., σελ. 107, 108 και Βαρ ν ά β α Τ ζ ω ρ τ ζ ά τ ο υ , Ἐ Καταστατική Νομοθεσία τής Ἐκκλησίας τής Ἐλλάδος άπό τής συστάσεως τοϋ Ἐλληνικοϋ Βασιλείου, Ἀθήναι 1967.

4. Γερ. Κο ν ι δ ά ρ η , μν. έργον, Α', σελ. 509-522.

5. Σχετικῶς βλ. Κ. Μ ο υ ρ α τ ἰ δ ο υ , Σχέσις Ἐκκλησίας και Πολιτείας έξ έπόψεως Ὁρθοδόξου, Ἀθήναι 1965, ίδία έν σελ. 85-129, ένθα και συναφής βιβλιογραφική ένημέρωσις. Μ. Π έ τ ρ ο β ἰ τ σ , Ὁ Νομοκάνων εις ΙΔ' τίτλους και οἱ Βυζαντινοί σχολιασταί, Ἀθήναι 1970, σελ. 74-106. Βλ. Φ ε ι δ ά , Ἱστορικοκανονικά προβλήματα περι τήν λειτουργίαν τοϋ θεσμοϋ τής Πενταρχίας τών Πατριαρχῶν, Ἀθήναι 1970, σελ. 161-177.

6. Βαρ ν ά β α Τ ζ ω ρ τ ζ ά τ ο υ , Μητροπολίτου Κίτρους, Οἱ βασικοί θεσμοί διοικήσεως τών Ὁρθοδόξων Πατριαρχείων μετὰ ήστορικών άνασκοπήσεων, Ἀθήναι 1972, σελ. 24 κ.ά.

νετοκρατίας (μέχρι 1797), ὅτε, ἐκτὸς τῶν προσηλυτιστικῶν ἐνεργειῶν τῶν κα-
τακτητῶν, πρὸς καιρὸν ἀντικατεστάθη βιαίως ἡ Ὁρθόδοξος διὰ τῆς Λατινικῆς
Ἐκκλησίας¹. Ὁμοίως καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας² (1430-1821),
καθ' ἣν ἀποκατεστάθη μὲν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ χώρῳ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀλλ'
ἀντιμετώπισε συνθήκας ὄντως δραματικὰς, ἐντόνου καταβληθείσης προσπαθείας
καὶ πρὸς ἐξισλαμισμὸν, ἧτις ἀνέδειξε πληθὺν νεομαρτύρων³.

Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιόδῳ ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία, συνδεδεμένη,
ὡς προείπομεν, μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐν ἐπιγνώσει τῆς μεγίστης
αὐτῆς ἀποστολῆς, ἀμελήσασά πως τὰ τῆς ἰδίας αὐτῆς ὀργανώσεως, κατελάμ-
βανεν ὁσημέραι σημαντικὴν θέσιν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Ἔθνους καί, συγκεντρώσασα
περὶ αὐτὴν τοὺς ὑποδούλους Ἑλληνας ὡς ἐν αὐτοδυνάμῳ πνευματικῷ καὶ ἠθι-
κῷ ὀργανισμῷ⁴, ἐνετροχιάζετο εἰς νέαν ὑπεύθυνον πορείαν πολυμόρφων προσ-
παθειῶν καὶ ἀγῶνων καὶ ἀναγκαίως φιλανθρωπικῆς δράσεως⁵. Ἦδη ἀπὸ τῶν
ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν Ἑλλάδι, παρὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους συμφορὰς τῶν Ἑλ-
ληνικῶν χωρῶν, ὑπῆρχον, εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑπαγόμενοι, χω-
ρὶς δὲ πάντοτε ἡ ἐκκλησιαστικὴ διαίρεσις νὰ ἀνταποκρίνηται οὔτε εἰς γεωγρα-
φικὴν οὔτε εἰς ἄλλην τινὰ διαίρεσιν τῆς χώρας⁶, 8 Μητροπόλεις, ὑπὸ τὰς ὁ-
ποίας ὑπῆγοντο 2 Ἀρχιεπισκοπαὶ καὶ 15 Ἐπισκοπαί, ὑπερεχούσης τῆς Μη-
τροπόλεως Ἀθηνῶν, αἵτινες ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀπέβησαν πνευματικὸν καὶ
Ἐκκλησιαστικὸν κέντρον τῆς ὅλης Ἑλλάδος. Ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν,
καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ Μητροπολίται τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἐφωδιάζετο, ἅμα
τῇ ἐγκαταστάσει του, διὰ σουλτανικοῦ βερατίου⁷, ἀπολαύων, φυσικά, καὶ οὔ-

1. Χ ρ υ σ. Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος σελ. 9.
Ἐκτενέστερον ἐν Γ ε ρ. Κ ο ν ι δ ἄ ρ η, Β', σελ. 132-169, ἐνθα καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.
Εἰδήσεις περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν περίοδον τῆς Φραγκοκρατίας βλ. εἰς
εἰς τὸ ἔργον τοῦ W i l l. M i l l e r, Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι, μετάφρ. Σ.
Λάμπρου, Ἀθῆναι 1909-1910. Πρβλ. καὶ Κ. Π α π α ρ η γ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἱστορία τοῦ
Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Ἀθῆναι 1887, τόμ. Γ', σελ. 31 ἐξ.

2. Σχετικῶς βλ. Σ ἄ θ α, Κ., Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς (1453-1821), κατ' ἀνατύ-
πωσιν, Ἀθῆναι 1962. Χ ρ υ σ. Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ
Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἐν τῷ Τουρκικῷ κράτει, Ἀθῆναι 1938. Δ. Ζ α κ υ θ η ν ο ὦ. Ἡ ἄλωσις
τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ Τουρκοκρατία, Ἀθῆναι 1954, ἐνθα καὶ συναφῆς βιβλιογρα-
φία. Πρβλ. καὶ Κ. Κ α ι ρ ο φ ὄ λ α, Ἡ Ἐπτάνησος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Ἀθῆναι 1942.

3. Χ ρ υ σ. Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ, Οἱ νεομάρτυρες, ἔκδ. Β', Ἀθῆναι 1934.

4. Χ ρ υ σ. Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ
Ἔθνους ἐν τῷ Τουρκικῷ κράτει, Ἀθῆναι 1935, σελ. 31.

5. Β λ. Β α σ. Σ τ ε φ α ν ἰ δ ο υ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀθῆναι 1948, σελ.
704.

6. G. L. M a u r e r, μν. ἔργον, I, σελ. 272.

7. Β α ρ ν ἄ β α Τ ζ ω ρ τ ζ ἄ τ ο υ, Μητροπολίτου Κίτρους, Οἱ βασικοὶ θεσμοὶ
διοικήσεως τῶν Ὁρθόδοξων Πατριαρχείων, μετὰ Ἱστορικῆς ἀνασκοπήσεως, Ἀθῆναι
1972, σελ. 23.

τος τῶν ὑπὸ τοῦ δυνάστου παρασχεθέντων τῇ Ἐκκλησίᾳ προνομίων¹ καὶ διαθέτων, λόγῳ τῆς ιδιότητος αὐτοῦ ὡς Προέδρου τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου Ἀθηνῶν², ὑπολογίσιμον πολιτικὴν ἰσχύιν, τὴν ὁποίαν καὶ γενικώτερον ἐκέκτητο τότε ἡ Ἐκκλησία³.

Ἐξ ἄλλου, καὶ ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις, διὰ τῆς καταργήσεως ὑπὸ τῶν Γάλλων τῆς ἐν αὐταῖς ἐνετικῆς κυριαρχίας (1797), ἀποκατεστάθη πλήρως ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐδημιουργήθη δὲ εἰς τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν περίοδον τῆς Ἀγγλικῆς προστασίας (1815-1864)⁴, νέον ἐκκλησιαστικὸν κέντρον ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον⁵. Τοιοῦτον ἦτο ἡ διὰ τοῦ ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑπτανησίων ἐν Κερκύρα ψηφισθέντος Συντάγματος τῆς Ἰονίου Πολιτείας ἰδρυθεῖσα Ἰόνιος Ἐκκλησία ἐκ τῶν Μητροπόλεων ἢ Ἀρχιεπισκοπῶν Κερκύρας, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, Λευκάδος, Ἁγίας Μαύρας καὶ Κυθήρων καὶ τῶν Ἐπισκοπῶν Ἰθάκης καὶ Παξῶν, τῆς ὁποίας προεξῆρχε, μὲ ἔδραν τὴν Κέρκυραν, εἰς τῶν Μητροπολιτῶν, ἀνὰ πενταετίαν ὀριζόμενος καὶ τιτλοφορούμενος «Ἐξαρχος τῶν Ἰονίων νήσων».

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἐπαναστάσεως ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ἐκδαπανωμένη καὶ αὐτὴ εἰς τὸν Ἐθνικὸν ἀγῶνα, ἐνεφάνιζεν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ποιάνα τινα ἀποδιοργάνωσιν⁶. Ἐν τῇ ἀρχικῇ περιοχῇ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπῆρχον 48 ἀρχιερατικαὶ περιφέρειαι, ἐξ ὧν 21 Μητροπόλεις, 3 Ἀρχιεπισκοπαὶ καὶ αἱ λοιπαὶ Ἐπισκοπαὶ⁷, οἱ δὲ κληρικοὶ τῆς παντὸς βαθμοῦ, κατὰ γενικὸν κανόνα μικρᾶς μορφώσεως καὶ πενόμενοι, ἀλλὰ μὲ ὑψηλὸν τὸ φρόνημα, εἴτε ὡς μέλη τῆς «Φιλικῆς Ἐταιρείας» εἴτε ὡς ἰδιῶται, προπαρσκευάζον ἀπὸ μακροῦ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἐθνους καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰργάσθη-

1. Αὐτόθι σελ. 13-20. Ν. Πανταζοπούλου, Τινὰ περὶ τῆς ἐννοίας τῶν «προνομίων» ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἐν «Ἀρχεῖον Ἰδιωτικοῦ Δικαίου», Ἀθῆναι 1943, σελ. 449-471. Περὶ τῶν τοιούτων προνομίων βλ. καὶ Βαρνάβα Τζωρτζάτου, Μητροπολίτου Κίτρους, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 24.

2. Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ἡ Ἐκκλησία Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1928, σελ. 48.

3. Βλ. Ν. Πανταζοπούλου, Georg Ludwig von Maurer, Θεσσαλονίκη 1968, σελ. 214 ἐξ.

4. Βλ. Σπ. Ἀβούρη, Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑπτανήσου ἐπὶ Ἀγγλοκρατίας, Ἀθῆναι 1964.

5. Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ἱστορία, σελ. 17-21. Πλείονα ἐν Σπ. Ἀβούρη, Σύντομος Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἰονίων Νήσων, Ἀθῆναι 1966. Τοῦ αὐτοῦ, Τὰ Ἐκκλησιαστικὰ τῆς Ἑπτανήσου (1815-1867), Ἀθῆναι 1965.

6. Ἐνδεικτικῶς βλ. Γερμανοῦ Παλαϊῶν Πατρῶν, Ἀπομνημονεύματα, ἐκδ. Γ' ὑπὸ Γ. Ι. Παπούλα, Ἀθῆναι 1900, σελ. 171-208.

7. Κωνσταντίνου Πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, Τὰ σωζόμενα Ἐκκλησιαστικὰ Συγγράμματα, τόμ. Α'-Γ', Ἀθῆναι 1862-1866, σελ. 4-6. Πρβλ. καὶ Χρυσ. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἄνωτέρω, σελ. 76-77. Γεργ. Κονιδάρη, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, σελ. 363.

σαν δραστηρίως καὶ πολλάκις μέχρι τῆς ὑπερτάτης θυσίας ὑπὲρ αὐτῆς, ὥστε νὰ παρέχεται ἔρεισμα εἰς τὴν διατυπωθεῖσαν ὑπερβολήν, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία «ἐνδιεφέρθη, ἴσως, περισσότερο διὰ τὸν Ἑλληνισμόν παρά διὰ τὴν Θρησκείαν»¹. Ἐξ ἄλλου, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δι' εὐνοήτους λόγους δὲν ἠδύνατο ν' ἀσκήσῃ τὴν εἰς αὐτὸ κανονικῶς ἀνήκουσαν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν², αἱ δὲ μετ' αὐτοῦ σχέσεις τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας, ἕνεκα τῶν περιστασέων ὁσημέραι χαλαρούμεναι, ἤχθησαν τέλος κατ' ἀδῆριτον ἀνάγκην εἰς τυπικὴν διακοπήν³. Οὕτως, ἄνευ ἀποσκιρτήσεως, καθωρίσθη ἀπλῶς σύστημα αὐτοδιοικήσεως, καθ' ὅσον ἐκρίνετο ἐπιβεβλημένη ἡ ἀδιάσπαστος ἐνότης μετὰ τῆς μητρὸς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

3. «Διακήρυξις περὶ ἀνεξαρτησίας». Πρῶτοι Ἐκκλησιαστικοὶ νόμοι.

Ἀκολούθως καὶ ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἀνεξαρτησίας ἡ πολιτικὴ διοίκησις ἀπέτελεσε τὸν μόνον ριθμιστὴν τῶν πραγμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας⁴ «μέχρι τῆς ἐκδόσεως νέου ἐκκλησιαστικοῦ διοργανισμοῦ παρά τῆς ὑπερτάτης διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος»⁵. Τὸ ὑπὸ τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Α' Ἐθνοσυνελεύσεως θεσπισθὲν «Μινιστέριον τῆς Θρησκείας», κατ' ἰδίαν κρίσιν, ἀπεκαθίστα προσωρινῶς εἰς τὰς χηρευούσας Ἐπαρχίας σχολάζοντας ἀρχιερεῖς ἢ, λόγῳ ἀπαγορεύσεως τῶν χειροτονιῶν μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἐθνους, διώριζε τοποτηρητάς, ἐν οἷς ἱερομονάχους καὶ πρεσβυτέρους, οἵτινες ἐμνημόνεον «πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξων» καὶ ἤσκουν τὴν διοικητικὴν, τὴν ποινικὴν καὶ

1. C. Diell, *The Greek Church and Hellenisme*, ἐν «Greece in Evolution», ἐκδ. G. F. Abbot, London 1901, σελ. 56. Πρβλ. τὸ ἐν ἐπιστολῇ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Θρησκείας (3-9-1823), ὑπογραφομένην ὑπὸ τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, διαλαμβανόμενον, ὅτι «εἰς τὴν ἱεράν του Θρησκείαν ὀφείλει τὴν Ἀναγέννησίν του τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος».

2. Ἐ μ μ. Κ ω ν σ τ α ν τ ι ν ἰ δ ο υ, Ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία κατὰ τὴν ἐπαναστατικὴν καὶ μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Ὄθωνος μεταβατικὴν ἐποχὴν (1821-1833), Ἀθήναι 1970, σελ. 13, 22 ἐξ.

3. Ἀ θ. Γ ε ρ ο μ ι χ α λ ο ῦ, Ἴδρυσις καὶ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Θεσσαλονίκη 1967, σελ. 11 ἐξ.

4. Αὐτόθι, σελ. 25 ἐξ. Πρβλ. Δ. Π ε τ ρ α κ κ α ο υ, Ἐκκλησία καὶ Δίκαιον κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν (1821-1824), ἐν «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», τ. ΛΕ' (1936), σελ. 442. Ν. Π α π α δ ο π ο ὑ λ ο υ, Κληρικὸι πολιτικοὶ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, Ἀθήναι 1928, σελ. 259-260. Ἀ μ. Ἀ λ ι β ι ζ ἄ τ ο υ, Ἡ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Κράτει Ἐκκλησιαστικὴ Πολιτικὴ, Ἀθήναι 1962. Ἐ μ μ. Κ ω ν σ τ α ν τ ι ν ἰ δ ο υ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 25. Περὶ τῆς χρήσεως τῶν ὄρων «Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία» καὶ «Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος» βλ. Γ ε ρ. Κ ο ν ι δ ἄ ρ η, Συμβολὴ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1938, σελ. 50 ἐξ.

5. Κ ω ν σ τ α ν τ ἰ ν ο υ Ο ἰ κ ο ν ὄ μ ο υ, μνημ. ἔργον, Β', σελ. 21.

τήν πειθαρχικήν ἐξουσίαν, μετὰ πρότασιν τοῦ Μινίστρου τῆς Θρησκείας¹. Διωρίζοντο ὡσαύτως παρ' ἐκάστη μονίμῳ Ἐπισκοπῇ πρωτοσύγκελλος καὶ ἀρχιδιάκονος, ἐπέχοντες θέσιν συμβούλου ἀλλὰ καὶ κεκαλυμμένου ἐπιτηρητοῦ. Συμβούλιον περὶ τὸν Ἐπίσκοπον καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν αὐτοῦ, ἀπαρτιζόμενον ἐκ τῶν ὀφφικιούχων κληρικῶν καὶ τῶν προϋχόντων καὶ προεστώτων τῆς Ἐπισκοπῆς, ἐφρόντιζε διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς περιφερείας καὶ ἔλυε τὰς ἀστικὰς διαφορὰς τῶν πολιτῶν².

Αὐτοτελοῦς διοικητικῆς ὀργανώσεως ἄρχεται ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς συνεπειᾶς τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας³, μετὰ δὲ τὰς ἐκ βαθείας πίστεως πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀκλινοῦς προσηλώσεως εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀτελεσφόρους πεφωτισμένας προσπάθειάς τοῦ πρώτου Κυβερνήτου Ἰωάννου Καποδίστρια⁴ πρὸς μόρφωσιν τοῦ κλήρου⁵ καὶ περαιτέρω τακτοποίησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ κατόπιν ἄλλων συναφῶν προπαρασκευαστικῶν ἐνεργειῶν⁶, αὐτογνώμονος ἀνακηρύξεως αὐτῆς εἰς αὐτοκέφαλον⁷, ὑπὲρ τῆς ὁποίας καὶ ἀνεπιφυλάκτως ἐξεφράζοντό τινες τῶν συγχρόνων λογίων καὶ πολιτικῶν. Ἐκτοτε διὰ πολιτειακῶν κυρίως νόμων καὶ διαταγμάτων, οὐχὶ πάντοτε ἐπὶ βάσεως κανονικῆς ἐρειδομένων, ἐξωγενοῦς δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον προελεύσεως, ρυθμίζονται τὰ εἰς τὴν καθόλου ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν ἀφορῶντα⁸.

1. Χρυσ. Παπαδοπούλου, Αὐτόθι, σελ. 24.

2. G. L. Maurer, μν. ἔργον, I, σελ. 273.

3. Πρβλ. λη' Κανόνα τῆς Πενθέκτης, καθ' ὃν «... τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις καὶ ἡ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τάξις ἀκολουθεῖται». Εἶναι ὡσαύτως γνωστὴ ἡ ρῆσις τοῦ ἱεροῦ Φωτίου, ὅτι «τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ μάλιστα γὰρ τὰ περὶ τῶν ἐνοριῶν δίκαια ταῖς πολιτικαῖς ἐπικρατεῖαις τε καὶ διοικήσεσι συμμεταβάλλεσθαι εἴωθεν» (I. Βαλέττα, Φωτίου Ἐπιστολαί, Λονδίνο 1964, σελ. 162), τυχοῦσα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εὐρείας πρακτικῆς ἐφαρμογῆς.

4. Περὶ τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια ἐπραγματεύθησαν ἱκανοὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων καὶ ξένων, ὡς πρὸς τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις καὶ τὰ εὐλαβῆ τούτου αἰσθήματα βλ. ἰδίᾳ Ἰωάννου Καποδίστρια Ἐπιστολαί, ἔκδοσις ἑλληνικῆ Π. Στεφανίτζη, κατὰ μετάφρασιν Μ. Σχινᾶ, Ἀθήναι 1841.

5. Βλ. I. Κωνσταντινίδου, Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας θεμελιωτῆς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως, Ἀθήναι 1976.

6. Σχετικῶς βλ. Χρυσ. Παπαδοπούλου, Αὐτόθι, σελ. 33-49.

7. Περὶ ταύτης βλ. Ch. A. Frazer, The Orthodox Church and Independent Greece 1821-1852, Cambridge 1969, σελ. 49 ἔξ. Ν. Παναζοπούλου, Georg Ludwig von Maurer. Ἡ πρὸς Εὐρωπαϊκὰ πρότυπα ὀλοκληρωτικὴ στροφὴ τῆς Νεοελληνικῆς νομοθεσίας, Θεσσαλονίκη 1968. Ἐμμ. Κωνσταντινίδου, Ἡ ἀνακήρυξις τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας ὡς καὶ ἡ θέσις τῶν Μητροπόλεων τῶν «Νέων Χωρῶν», Ἀθήναι 1974. Ἐπίσης W. A. Denev, The Greek and Eastern Churches, New York 1939, σελ. 335 ἔξ.

8. Μνημονευτέον ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ ρωσιστὶ ἐκδοθὲν ἔργον τοῦ Th. Kouroganov, Ὁργάνωσις τῆς διοικήσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, Καζάν 1871.

Ὡς γνωστόν, εὐθύς ἅμα τῇ ἀπελευθερώσει τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ὑπὸ τῆς Ἀντιβασιλείας, προηγηθείσης τῆς δυνάμει τοῦ ἀπὸ 15 Μαρτίου 1833 Β. Διατάγματος καταρτισθείσης ἐπὶ τούτῳ ἑπταμελοῦς Ἐπιτροπείας διακριβώσεως τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ διατυπώσεως τῶν ἐνδεικνυομένων μέτρων¹, μετὰ σύμφωνον γνώμην τῶν ἐν Ναυπλίῳ συνελθόντων Ἀρχιερέων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ἄνευ δὲ τῆς, ὡς κανονικῶς ἐπεβάλλετο, προηγουμένης συγκαταθέσεως τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξηρτῶντο αἱ συναπαρτίσασαι αὐτὴν ἐκκλησιαστικαὶ Ἐπαρχίαι, ἐδημοσιεύθη ἡ Διακήρυξις περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας². Συμφώνως πρὸς αὐτήν, ἡ «Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία» ἔχει «κεφαλὴν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, κατὰ δὲ τὸ διοικητικὸν μέρος ἀρχηγὸν τὸν Βασιλέα τῆς Ἑλλάδος» καὶ διοικεῖται ὑπὸ πενταμελοῦς «Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος»³, κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Βαυαρικοῦ Consistorium, θεωρουμένης καὶ ἐκ τῆς ὀνομασίας ταύτης ὡς τινος ὄργάνου τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπαραιτήτως παρεκάθητο μὲ εὐρέα δικαιώματα ἀποφασιστικῆς γνώμης Βασιλικὸς Ἐπίτροπος. Ὁ θεσμὸς οὗτος, ξένος παλαιότερον πρὸς τὴν καθόλου Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς, εἰσαχθεὶς δὲ τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσίας ὑπὸ τοῦ ἀπολυταρχικῶς διοργανώσαντος αὐτὴν Μ. Πέτρου, ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ παρ' αὐτῷ ἰσχύοντος προτεστάντου Lefort, ἀπεσκόπει προφανῶς εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀπολυταρχικοῦ βασιλέως.

Ἡ Διακήρυξις, περὶ τῆς ὁποίας καὶ αἱ γνώμαι μεταξὺ τῶν ἐν Ναυπλίῳ ἀντιπροσώπων τῶν προστατίδων Δυνάμεων ἐποίκιλλον ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς ἐπιδοκιμασίας μέχρι τῆς γαλλικῆς ἐφεκτικότητος καὶ τῆς ρωσικῆς ἀντιθέσεως⁴, ἀπετέλεσε τὸν πρῶτον Καταστατικὸν Χάρτην τῆς Ἐκκλησίας, στηριχθέντα ἐπὶ

1. Τὰ Πρακτικὰ καὶ τὴν Ἐκθεσιν τῆς Ἐπιτροπείας βλ. ἐν Κωνσταντινου Οἰκονόμου, Β', 99-162. Ὡσαύτως παρὰ J. D. Mansi, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio, Paris 1901 ἐξ., στ. XL, 161-203.

2. Φ.Ε.Κ. 23/1 Αὐγούστου 1833. Ὡσαύτως ἐν Βαρνάβα Τζωρτζάτου, Μητροπολίτου Κίτρους, Ἡ Καταστατικὴ Νομοθεσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, Ἀθῆναι 1967, σελ. 75-84.

3. Ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἀρτισύστατον τότε Διαρκῆ Ἱερὰν Σύνοδον βλ. Κ. Δουβονιῶτου, Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, Ἀθῆναι 1916, σελ. 19· πρβλ. καὶ Ν. Παπαδοπούλου, Αἱ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν προσπάθειαι πρὸς σύστασιν Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐν «Ἐνασίμα» Ἀρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀθῆναι 1932, σελ. 245-260. Περὶ τῆς ἐν συνεχείᾳ διαμορφώσεως αὐτῆς βλ. Χρυσοστόμου Θέμελη, νῦν Μητροπολίτου Μεσσηνίας, Συνοπτικὴ Ἱστορία τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐν «Ἐκκλησία» 1954, σελ. 320-339.

4. C. A. Fraze, μν. ἔργον, σελ. *115.

βάσεων ξένων πρὸς τοὺς ἱερούς Κανόνας καὶ τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν καὶ τείνοντα εἰς πλήρη ὑποταγὴν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Πολιτείαν¹, ἐπιζημίως δ' ἔκτοτε ἐπηρεάσαντα κατὰ καιροὺς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν. Ἐπηκολούθησαν τὰ Διατάγματα «περὶ τρόπου ἐργασιῶν τῆς Συνόδου»² καὶ «περὶ προσωρινῆς διαιρέσεως τῶν Ἐπισκοπῶν τοῦ Βασιλείου»³, συσταθεῖσάν τότε 10 μονίμων Ἐπισκοπῶν, μῆς δι' ἕκαστον νομόν, φερούσης καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἄνευ διακρίσεως εἰς Ἀρχιεπισκοπὰς καὶ Μητροπόλεις διὰ τὴν περιορισμένην γεωγραφικὴν ἔκτασιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας καὶ τὴν ἀποφυγὴν δυσικανοποιήτων ἀπαιτήσεων⁴, ὡς καὶ 40 προσωρινῶν Ἐπισκοπῶν διὰ τοὺς ἄνευ ἔδρας Ἀρχιερεῖς, αἵτινες καὶ θὰ κατηγοῦντο ἅμα τῇ χηρεῖα διὰ συγχωνεύσεως μετὰ τῆς Ἐπισκοπῆς τοῦ νομοῦ⁵. Τολμηροτέρα ὑπῆρξεν ἡ ἐνέργεια πρὸς περιορισμὸν μοναστηρίων, διαλυθέντων 412 ἐκ τῶν 500 περίπου⁶ καὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν εἰς ἐτέρους σκοποὺς κατὰ τὸ πλεῖστον διατεθείσης. Τὰ περὶ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἐκκλησίας τᾶς Ἑλλάδος, τὴν ὅποιαν μετ' αὐταρκεσίας προσπαθοῦν ἀνεπιτυχῶς νὰ δικαιολογήσωσι διὰ σοφιστικῶν ἐπιχειρημάτων ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἀντιβασιλείας προτεστάντης τὸ δόγμα βουαρὸς G. Maurer⁷ καὶ ὁ θεωρητικὸς τῆς κινή-

1. Ν. Πα ν τ α ζ ο π ο ὐ λ ο υ, Georg Ludwig von Maurer, σελ. 229. Περὶ τῶν κατὰ καιροὺς σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, ἐκ τῶν μᾶλλον ἀντιλεγόμενων θεμάτων, βλ., ἐκτὸς τῶν ἐν ταῖς Ἐκκλησιαστικαῖς Ἱστορίαις καὶ τῶν ἔργων Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου εἰδικῶν κεφαλαίων, Κ. Δ υ ο β ο υ ν ι ὡ τ ο υ, Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, Ἀθῆναι 1916. Χ. Ἀ ν δ ρ ο ὗ τ σ ο υ, Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου, Ἀθῆναι, 1920. Σ. Μ π α λ ἄ ν ο υ, Πολιτεία καὶ Ἐκκλησία, Ἀθῆναι 1920. Π. Π ο υ λ ῖ τ σ α, Σχέσεις Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας, Ἰδίᾳ ἐπὶ ἐκλογῆς Ἐπισκόπων, τεῦχος Α', Ἀθῆναι 1946. Κ. Μ ο υ ρ α τ ῖ δ ο υ, Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, Ἀθῆναι 1965. Β λ α σ. Φ ε ι δ ᾶ, Αἱ σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἐν Ἑλλάδι, Ἀθῆναι 1975.

2. Φ.Ε.Κ. 26/27 Αὐγούστου 1833. Β α ρ ν ἄ β α Τ ζ ω ρ τ ζ ἄ τ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 25-87.

3. Φ.Ε.Κ. 38/27 Νοεμβρίου 1833. Β α ρ ν ἄ β α Τ ζ ω ρ τ ζ ἄ τ ο υ, αὐτόθι, 88-92.

4. G. L. Maurer, μν. ἔργων, II, σελ. 513 ἔξ.

5. Συμφώνως πρὸς Κατάλογον, εὑρισκόμενον εἰς τὸ ἐν Μονάχῳ Μυστικῶν Ἀρχεῖον τοῦ Ὁθωνος, τῷ 1833 ὑπῆρχον «ἐντὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας 52 Ἀρχιερεῖς... Ἐξ αὐτῶν οἱ μὲν 22 χειροτονημένοι πρὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας καὶ διαμένοντες ἄχρι τοῦδε εἰς τὰς ἐπαρχίας των, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν, οἱ μὲν εὐρεθέντες ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως ἐντὸς τῆς Ἐπικρατείας, οἱ δὲ ἐλθόντες ἔξωθεν μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν, καὶ ἐξ αὐτῶν οἱ μὲν τοὺς πρώτους, οἱ δὲ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως» (βλ. Κ. Μ π ὄ ν η, Ὁ ἐκ τοῦ Μυστικοῦ Ἀρχεῖου τοῦ Ὁθωνος ἐν Μονάχῳ Κατάλογος Ἐπισκόπων, διαμειλόντων ἐν Ἑλλάδι, μετὰ ἡ ἄνευ Ἐπισκοπῆς, κατὰ τὸ ἔτος 1833, Ἀθῆναι 1972).

6. Περιέργως εἰς οὐδὲν φύλλον τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως εὑρηται εἰδικὸν νομοθέτημα περὶ τῆς διαλύσεως τῶν ἀνδρικῶν μοναστηρίων.

7. G. L. Maurer, ἐνθ' ἄνωτέρω, σελ. 499 ἔξ. Πρβλ. Κ ω ν σ τ α ν τ ῖ ν ο υ Ο ἰ κ ο ν ὄ μ ο υ, Β', 221-228.

σεως ἱερομόναχος Θεόκλητος Φαρμακίδης¹, καίτοι ζωηρὰ ὑπῆρξεν ἡ ἐκ τῆς τοιαύτης κατὰ παράβασιν τῆς κανονικῆς τάξεως πραξικοπηματικῆς ἐνεργείας ἀντίδρασις², σπουδαῖον πρόσωπον διαδραματίσαντος μετὰ λόγου τοῦ Πρεσβυτέρου Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, περιέλαβε κατὰ τροποποίησιν τῶν 1-3 ἄρθρων τῆς Διακηρύξεως καὶ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844 «τῆς ἐν Ἀθήναις τῆς Γ' Σεπτεμβρίου Ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως», ὁμοιότηπως σχεδὸν ἕκτοτε ἐπαναλαμβάνομένην εἰς τὰ ἀκολουθήσαντα Συντάγματα τῆς Χώρας⁴.

4. Κανονικὴ ἀνακήρυξις αὐτοκεφάλου. Νόμοι Σ' καὶ ΣΑ'.

Παρὰ πάντα ταῦτα, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον (εἰς τὰς λοιπὰς Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας δὲν εἶχεν ἐπισήμως ἀνακοινωθῆ τὸ γεγονός) δὲν ἐνέκρινεν, οὐδὲ ἀνεγνώρισε, μέχρι διακοπῆς τῶν σχέσεων, τὴν οὕτως, κατὰ τρόπον ἄγνωστον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας, γενομένην ἀνακήρυξιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀνεξαρτησίας, ἥτις, εἰρήσθω, ἀπετέλεσε κακὸν προηγούμενον καὶ δι' ἄλλας ἐπακολουθησάσας παρομοίας περιπτώσεις. Παρῆλθον δεκαεπτὰ ὅλα ἔτη, ὅτε τῷ 1850, κατόπιν ἐνεργειῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἑλληνι-

1. Θεοκλήτου Φαρμακίδου, Ἀπολογία, Ἀθήναι 1852. (Τοῦ αὐτοῦ), Ὁ Συνοδικὸς Τόμος ἢ περὶ ἀληθείας, Ἀθήναι 1852. Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, μν. ἔργον. Γ. Μαυροκορδάτου, Ἡ Θεοτείχιτος Ἐκκλησία, Ἀθήναι 1854. Δ. Σ. Μπαλάνοῦ, Θεόκλητος Φαρμακίδης, Ἀθήναι 1933, ἐνθ'α (σελ. 39) ἀποδίδεται καὶ πολιτικὸς χαρακτήρ εἰς τὴν ἀντίθεσιν μεταξύ Οἰκονόμου καὶ Φαρμακίδου. Πρβλ. Hermann Jos. Smit, Kritishe Geschichte der neugriechischen und der russischen Kirche, mit besonderer Berücksichtigung ihrer Verfassung in der form einer permanenten Synode, Mainz 1840.

2. Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ἱστορία, 111-119.

3. Οὕτω τὰ Συντάγματα τοῦ 1844, 1864, 1911, 1926, 1927, 1952, 1968, 1972 καὶ 1975 διαλαμβάνουν σχετικῶς, μετ' ἀμυδρῶν τινων παραλλαγῶν, τὰ αὐτὰ σχεδὸν πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 3 ἄρθρον τοῦ νῦν ἰσχύοντος Συντάγματος τοῦ 1975, ἔχον ὡς ἐξῆς: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, κεφαλὴν γνωρίζουσα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὑπάρχει ἀναποσπίστως ἠνωμένη δογματικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης καὶ πάσης ἄλλης ὁμοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τηροῦσα ἀπαρασαλεύτως, ὡς ἐκεῖναι, τοὺς ἱεροὺς ἀποστολικοὺς καὶ συνοδικοὺς κανόνας καὶ τὰς ἱεράς παραδόσεις. Ἐἶναι αὐτοκέφαλος (ἀσχοῦσα ἀνεξαρτήτως πάσης ἄλλης Ἐκκλησίας τὰ κυριαρχικὰ αὐτῆς δικαιώματα) καὶ διοικεῖται ὑπὸ [κατὰ τὰ προϊσχύσαντα Συντάγματα: Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιερέων] τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Ἀρχιερέων καὶ τῆς ἐκ ταύτης προερχομένης Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, συγκροτουμένης ὡς ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας ὁρίζει, τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τῆς κθ' (29) Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1850 καὶ τῆς Συνοδικῆς Πράξεως τῆς 4 Σεπτεμβρίου 1928». Βλ. καὶ Βαρνάβα Τζωρτάου, Μητροπολίτου Κίτρους, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 59-67.

κῆς Κυβερνήσεως¹, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, «χάριν τῆς διακονίας τῆς πίστεως καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Οἰκονομίας τῆς ἐνότητος», ἀγνοῆσαν τὰ αὐτογνώμωνως συντελεσθέντα, διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἀπὸ 29 Ἰουνίου 1850 Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου², ἀνεκήρυξε τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, γεγονός ὅπερ δὲν ἐξηφάνισε καὶ τὰ ζημιόγωνα ψυχολογικὰ καὶ πολιτικὰ ἐπακόλουθα τῆς πραξικοπηματικῆς ἐκείνης ἐνεργείας, τὰ ὅποια εἶχον ἐπιπτώσεις ὄχι μόνον ἐπὶ τῶν ἑσωτερικῶν, ἀλλὰ κατ' ἐπέκτασιν καὶ ἐπὶ ἄλλης φύσεως θεμάτων τῆς Χώρας³. Ἐκτοτε ἐν τῇ καθιερωμένῃ Ἐκκλησιαστικῇ τάξει τῶν θρόνων ἢ αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος κατέλαβε τὴν μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου θέσιν, ἥδη ὡς δεκάτη μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχικῶν καὶ Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Πατριαρχικὸς καὶ Συνοδικὸς Τόμος, περιλαμβάνων καὶ τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς ἐγένετο ἡ ἀνακήρυξις, ἔχει οὕτω:

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ

*Τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁγίας καὶ Ἱεῶς Συνόδου
τῆς συγκροτηθείσης ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ Σωτήρος
χ'λιοσιϞ' ὀκτακοσιοσιϞ' πεντηκοσιϞ', ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ, Ἰνδικτιῶνος Η'.*

Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν.

† Ὁ Δεσπότης τῶν ἀπάντων καὶ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῇ νυκτί, ἣ παρεδίδοτο, διατιθέμενος τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ Μαθηταῖς καὶ Ἀποστόλοις τὴν καινὴν αὐτοῦ καὶ χαρακτηριστικὴν τῶν χριστιανῶν ἐντολήν, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, («οὐ δύναται, ἔφη, τὸ κλῆμα καρπὸν φέρειν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν μὴ μείνῃ ἐν τῇ ἀμπέλῳ»). Καὶ ἀντιλαμβανόμενος τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας, αὐτὸς πάλιν ὁ πάνσοφος Διδάσκαλος ἡμῶν ἠρμήνευσε τρανῶς, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ἡ ἀμπελος ἢ ἀληθινή, εἰς ἣν ἐντέλλεται ἅπαντας ἡμᾶς μένειν. «Μεί-

1. Βλ. Ἀνδρ. Φυτράκη, Μισαήλ Ἀποστολίδης, ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι ἀπὸ τοῦ θανάτου του (1862-1962), Ἀθήναι 1962. Τὰ κυριώτερα σχετικὰ ἐγγραφα βλ. ἐν Βαρνάβα Τζωρτζάτου, Μητροπολίτου Κίτρους, ἐνθ' ἄνωτέρω, σελ. 17-44.

2. Τὰ σχετικὰ βλ. ἐν Κώδηξ Ἱερός, περιέχων τὰ πρακτικὰ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, τῆς συγκροτηθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου τοῦ Βυζαντίου, περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐν ἔτει σωτηρίῳ αων', Ἰνδικτιῶνος η', κατὰ μῆνα Ἰουνίου.

3. Βλ. Χρ. Ἀνδρούτσου, Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία ἐξ ἀπόψεως ὀρθοδόξου, Ἀθήναι 1920, σελ. 94 ἐξ.

νατε ἐν ἐμοί». Ἐντεῦθεν ἐν τῷ Χριστιανικῷ ὀρθοδόξῳ πληρώματι ἡ ὑμνουμένη ἐκείνη, καὶ τοσοῦτον φιλοτίμως σπουδαζομένη ὑπὸ τε τῶν θείων Ἀποστόλων καὶ τῶν σεπτῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καὶ καθ' ἐκάστην ἐν ταῖς δεήσεσι τῶν πιστῶν θερμῶς ἐξαιτουμένη ἐν ὁ τ η ς. «Μείνατε ἐν ἐμοί». Εἰς γὰρ Κύριος, ᾧ λατρεύομεν· μία πίστις, ἣν παρελάβομεν, καὶ ἐν βάπτισμα, ὃ βεβαπίσμεθα. Ταῦτα εἰσὶν αἱ συνηῆκαι τῆς μιᾶς ἀληθοῦς Ποίμνης τοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Χριστοῦ, ἥτοι τῆς Μιᾶς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ποιμαινομένης ὑπὸ πολυπληθῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ, ἀγραυλοῦντων καὶ φυλασσόντων φυλακὰς ἐν τῇ νυκτὶ τοῦ πλάνου τούτου βίου, ἐπὶ μιᾷ ἐλπίδι, εἰς ἣν καὶ ἐκλήθημεν ἅπαντες. Ἀλλ' ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, ὡς ἄπασαν τὴν κτίσιν συνέχει, ἐν θαυμασίᾳ ἀλληλουχίᾳ καὶ τάξει διέπουσα, οὕτω καὶ τὴν ἁγίαν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν ἠδόκησε τῇ αὐτῇ ἀρμονίᾳ οἰκονομεῖσθαι· καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ θέμενον τοὺς μὲν Ἀποστόλους, τοὺς δὲ Προφήτας, τοὺς δὲ Ποιμένας καὶ Διδασκάλους, ὥσπερ διὰ τῆς τῶν θείων Ἀποστόλων χειροθεσίας ἀνέδειξεν ἐν τῇ διακονίᾳ τῆς πίστεως, τοὺς μὲν Ἐπισκόπους, τοὺς δὲ Πρεσβυτέρους, τοὺς δὲ Διακόνους· οὕτω τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, καὶ διὰ τῆς ἀποφάνσεως τῶν Οἰκουμενικῶν Ἁγίων Συνόδων ἐκανόνισεν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς ἐν ὁ τ η τ ο ς τοὺς μὲν Πατριάρχας, τοὺς δὲ Ἀρχιεπισκόπους καὶ Μητροπολίτας, τοὺς δὲ Ἀρχιεπισβυτέρους καὶ Ἀρχidiaκόνους κ.λ.π. Οὗτοι δὲ πάντες, εἴτε ὁμότιμοι ἐν ἀδελφικῇ ὑπαλληλίᾳ, εἴτε ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ὡς «ἡγουμένοις», κατὰ τὴν διακονίαν, ἣν ἕκαστος ἔλαχεν, ἔχοντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως καὶ τὴν αὐτὴν ἀποστολικὴν κατὰ τοὺς κανόνας χειροτονίαν, ὡς μέλη ὑπουργικὰ συναρμοζόμενοι εἰς ἓν Σῶμα Χριστοῦ, ὅπου γῆς ἂν ᾧσιν, ἓνα Ναὸν Ἅγιον καταρτίζουσι, καὶ συνδεόμενοι τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης, κἂν κεχωρισμένοι καὶ ἀφεστηκότες δοκῶσι κατὰ τὰς τοῦ κοινωνικοῦ βίου χρείας τε καὶ περιπετείας τῶν πολιτευμάτων, ἀδιάστατοι καὶ ἀχώριστοι εἰσιν ἐν τῇ τῆς Ἐκκλησίας ἐν ὁ τ η τ ι. Ἐπὶ ταύτῃ τῇ βάσει ἀνέκαθεν ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἥτοι αἱ σεπτὰ Οἰκουμενικὰ Σύνοδοι, ὡς γε πρὸς τὴν τοῦ βιωτικοῦ πολιτεύματος καιρικὴν χρείαν ἀφοροῦσαι, ἢ ἐχώρισαν, ἢ συνῆψαν ἐπαρχίας ἐκκλησιαστικὰς καὶ ἢ ἄλλοις ὑπέταξαν, ἢ αὐτοκεφάλους ἀνέδειξαν αὐτάς, τῆς ἐν τῇ πίστει καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ κανονικῇ τάξει ἐν ὁ τ η τ ο ς ἀλωβήτου διαμενούσης. Ἐπεὶ τοίνυν καὶ τινες τῶν ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κυριαρχίαν τοῦ Πατριαρχικοῦ, Ἀποστολικοῦ, Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγιώτατοι Μητροπόλεις, καὶ Ἀρχιεπισκοπαί, καὶ Ἐπισκοπαί, αἱ ἀπαρτίζουσαι σήμερον τὸ θεόσωστον καὶ θεοστήρικτον Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, διὰ καιρικὰς περιπετείας, καίπερ διατηροῦσαι τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τὴν τῆς πίστεως ἐν ὁ τ η τ α, ἀπελείφθησαν ὁμως ἐπὶ τινα καιρὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ κανονικῆς σχέσεώς τε καὶ συναφείας πρὸς τε τὴν Ὀρθόδοξον αὐτῶν Μητέρα, τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν, ἐξ ἧς ἤρτηντο, καὶ δὴ καὶ πρὸς πάσας τὰς λοιπὰς Ὀρθοδόξους τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας· ἡμεῖς οἱ διὰ τῆς χάριτος τοῦ

Παναγίου Πνεύματος συνελθόντες ἐν πλήρει Συνόδῳ πρὸς καταρτισμὸν τῆς κανονικῆς ἐνότητος τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας μετὰ τῶν λοιπῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἀκούσαντες διὰ τῶν ἐπισήμων γραμμάτων, τῶν ἐπισταλέντων ἡμῖν παρὰ τοῦ εὐσεβοῦς Ὑπουργείου τοῦ Θεοσώστου Κράτους τῆς Ἑλλάδος, τὴν τε περὶ τούτου αἴτησιν τοῦ ἐκεῖ σύμπαντος εὐλαβεστάτου Κλήρου, καὶ τὴν συντρέχουσαν ἐπιθυμίαν παντὸς τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, τῶν ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι τέκνων ἡμῶν ἀγαπητῶν καὶ περιποθῆτων, συνιδόντες δὲ καὶ τὴν χρεῖαν τῆς κατ' ἐκεῖνο τὸ νεοσύστατον Κράτος διακονίας τῆς πίστεως, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας τῆς ἐ ν ὁ τ η τ ο ς, καὶ συσκεφάμενοι, ὅπως ἦ τε ἀγία ἡμῶν Πίστις διατηρηθῆ ἕσαι ἀλόβητος, καὶ οἱ κανόνες τῶν θείων Πατέρων ἀπαραβίαστοι καὶ ἀπαρασάλευτοι, ὥστε εἶναι πάντας ἡμᾶς, ὡς ἐν τῇ αὐτῇ πίστει, οὕτω καὶ ἐν τῇ αὐτῇ οἰκονομίᾳ τῆς ἐ ν ὁ τ η τ ο ς, καὶ κλήματα ἀδιάσπαστα τῆς θείας ἀμπέλου, ὥρισamen τῇ δυνάμει τοῦ Παναγίου καὶ Τελεταρχικοῦ Πνεύματος, διὰ τοῦ παρόντος ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΤΟΜΟΥ, ἵνα ἡ ἐν τῷ Βασιλείῳ τῆς Ἑλλάδος Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, Ἀρχηγὸν ἔχουσα καὶ κεφαλὴν, ὡς καὶ πᾶσα ἡ Καθολικὴ καὶ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, τὸν Κύριον καὶ Θεὸν καὶ Σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὑπάρχη τοῦ λοιποῦ κανονικῶς αὐτοκέφαλος, ὑπερτάτην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν γνωρίζουσα Σύνοδον διαρκῆ, συνισταμένην ἐξ Ἀρχιερέων, προσκαλουμένων ἀλληλοδιαδόχως κατὰ τὰ προσβεῖα τῆς χειροτονίας, Πρόεδρον ἔχουσαν τὸν κατὰ καιρὸν Ἱερώτατον Μητροπολίτην Ἀθηνῶν, καὶ διοικοῦσαν τὰ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας ἐλευθέρως καὶ ἀκωλύτως ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἐπεμβάσεως. Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τούτοις καθισταμένην διὰ τοῦ παρόντος Συνοδικοῦ Τόμου τὴν Ἱερὰν ἐν Ἑλλάδι Σύνοδον, ἐπιγιγνώσκομεν αὐτὴν, καὶ ἀνακηρύττομεν πνευματικὴν ἡμῶν ἀδελφὴν, καὶ πᾶσι τοῖς ἀπανταχοῦ εὐσεβεῖσι καὶ ὀρθοδόξοις τέκνοις τῆς Μιᾶς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἐπισυνιστώμεν ὡς τοιαύτην τοῦ λοιποῦ ἀναγνωρίζεσθαι καὶ μνημονεύεσθαι τῷ ὀνόματι («Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος») δαφιλεύομεν δὲ αὐτῇ καὶ πάσας τὰς προνομίας καὶ πάντα τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τὰ τῇ ἀνωτάτῃ ἐκκλησιαστικῇ ἀρχῇ παρομαρτοῦντα, ἵνα τοῦ λοιποῦ μνημονεύηται ὑπὸ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀρχιερέων ἐν ταῖς ἰδίαις ἐπαρχίαις ἱερουργούντων, τοῦ Προέδρου αὐτῆς μνημονεύοντος πάσης Ἐπισκοπῆς Ὁρθοδόξων, καὶ χορηγῆ τὰς πρὸς χειροτονίαν Ἀρχιερέων ἀπαιτουμένας κανονικὰς ἐκδόσεις. Ἴνα δὲ ἡ κανονικὴ ἐ ν ὁ τ η ς πρὸς τε τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς Ὁρθοδόξους τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας διατηρῆται κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας καὶ τὰ πατροπαράδοτα ἔθιμα τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὀφείλει ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, μνημονεύειν ἐν τοῖς ἱεροῖς Διπτόχοις τοῦ τε κατὰ καιρὸν Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν λοιπῶν τριῶν Πατριαρχῶν κατὰ τάξιν, καθὼς καὶ πάσης Ἐπισκοπῆς Ὁρθοδόξων λαμβάνει δέ, ὁσάκις ἂν χρήζη καὶ τὸ ἄ γ ι ο ν μ ῦ ρ ο ν παρὰ τῆς Ἀγίας

τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας. Κατὰ δὲ τὰς κανονικὰς καὶ πατροπαραδότους διατυπώσεις, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀναγορευόμενος ὀφείλει ἐπιστέλλειν τὰ ἀναγκαῖα συνοδικὰ γράμματα πρὸς τε τὸν Οἰκουμενικὸν καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς Πατριάρχας, καθὼς καὶ οἱ ἀναγορευόμενοι τὸ αὐτὸ ποιήσουσιν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς συμπύπτουσιν ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασι, τοῖς δεομένοις συσκέψεως καὶ συμπράξεως πρὸς κρείττονα οἰκονομίαν καὶ στηριγμὸν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἤρρεσεν, ἵνα ἡ μὲν ἐν Ἑλλάδι Ἱερὰ Σύνοδος ἀναφέρεται πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ τὴν περὶ αὐτὸν Ἱερὰν Σύνοδον· ὁ δὲ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου παρέχει προθύμως τὴν ἑαυτοῦ σύμπραξιν, ἀνακοινῶν τὰ δέοντα πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τὰ δὲ πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν ἀφορῶντα, οἷα φέρ' εἰπεῖν τὰ περὶ ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας Ἀρχιερέων, περὶ ἀριθμοῦ αὐτῶν καὶ ὀνομασίας τῶν θρόνων αὐτῶν, περὶ χειροτονίας ἱερέων καὶ ἱεροδιακόνων, περὶ γάμου καὶ διαζυγίου, περὶ διοικήσεως Μοναστηρίων, περὶ εὐταξίας καὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἱεροῦ Κλήρου, περὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ θείου λόγου, περὶ ἀποδοκιμασίας ἀντιθρησκευτικῶν βίβλων, ταῦτα πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα κανονισθήσονται παρὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου διὰ συνοδικῆς πράξεως, μὴ ἀντιβαινούσης τὸ παράπαν τοῖς ἱεροῖς κανόσι τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν Συνόδων, καὶ τοῖς πατροπαραδότοις ἐθίμοις, καὶ ταῖς διατυπώσεσι τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐπ' αὐτοῖς οὖν τοῖς ὅροις, αὕτη ἡ ἀρχήθεν καλλιγόνος Μήτηρ, ἡ ὡς ἄμπελος ἐθθηροῦσα ἐν ταῖς κλίτεσι τοῦ οἴκου Κυρίου, ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι συνοδικῶς ἀποφαινομένη, ἀναγορεύει καὶ κηρύττει τὴν ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίαν αὐτοκέφαλον, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ Σύνοδον ἀδελφὴν ἐν Πνεύματι ἑαυτῆς τε καὶ πάσης ἄλλης ἀνὰ μέρος Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας· ἔτι ἀναγνωρίζει πλήρη καὶ κυρίαν καὶ Ἀποστολικὴν τὴν ψήφω καὶ δοκιμασίᾳ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἱερωτάτων Μητροπολιτῶν καὶ Ἀρχιεπισκόπων καὶ Ἐπισκόπων γινομένην χειροτονίαν, ἣν ἔλαβον ἐντεῦθεν ἀπὸ τοῦ Ἀποστολικοῦ Οἰκουμενικοῦ τούτου Θρόνου, ἢ καὶ ἀπ' ἐτέρου Ἀποστολικοῦ Θρόνου, ἢ καὶ Συνόδων αὐτοκεφάλων, τῶν ἐν τῷ Ὁρθοδόξῳ πληρώματι· ἔτι δὲ κατέχει πλήρη, κυρίαν καὶ ἀποστολικὴν πᾶσαν χειροθεσίαν αὐτῶν, καὶ πᾶσαν ἱερὰν τελετὴν νομίμως τελουμένην, καὶ τοιαύτην ἀξιοῖ κατέχεσθαι καὶ παρὰ πάντων τῶν Ὁρθοδόξων. Ταῦτα ὥρισεν ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ὁρθόδοξος Ἱερὰ Σύνοδος, ἐδοχίμενη ἀπλήτῳ πόθῳ, καὶ διαπύρῳ ἀγάπῃ τῇ φίλῃ αὐτῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφῇ, στηριγμὸν ἐν τῇ πίστει καὶ ἐν τῇ ἐνότῃ, προκοπήν ἐν τοῖς παραγγέλμασι τοῦ Κυρίου, καὶ ἄγρυπνον προσοχὴν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον διδασκαλίαν τοῦ Ποιμνίου, εἰς δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐπέστησε ποιμαίνειν, ὅπως ἂν εἴπωσι καὶ οἱ ἀντικείμενοι τῇ εὐσεβείᾳ, «Τίς αὕτη ἡ ἐκκύπτουσα ὡσεὶ ὄρθρος, καλὴ ὡς σελήνη, ἐκλεκτὴ ὡς ὁ ἥλιος, θάμβος ὡς τεταγμένα»· ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἐν, καὶ τὸ μεστέιχον τοῦ φραγμοῦ

λύσας, δώη ἡμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις πάντοτε, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ Πρώτου καὶ Μεγάλου καὶ Ἁκροῦ Ἀρχιερέως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, πρεσβείαις τῆς Παναχράντου αὐτοῦ Μητροῦς, τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας, τοῦ τιμίου ἐνδόξου Προφήτου Προδροῦμον καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, τῶν ἁγίων ἐνδόξων Πανευφήμων Θεοκηρῦκων καὶ Πνευματοφόρων Ἀποστόλων, τῶν Ὁσίων καὶ Θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν καὶ πάντων τῶν Ἁγίων. Ἀμήν.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αων'. Ἰουνίου κθ'.

- † Ἀνθιμος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἀποφαίνεται.
- † Ὁ πρῶην Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντῖος Α' ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ συναποφαίνεται.
- † Ὁ πρῶην Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντῖος Β' ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ συναποφαίνεται.
- † Ὁ πρῶην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ συναποφαίνεται.
- † Ὁ πρῶην Κωνσταντινουπόλεως Γερμανὸς ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ συναποφαίνεται.
- † Ὁ πρῶην Κωνσταντινουπόλεως Ἀνθιμος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ συναποφαίνεται.
- † Κόριλλος ἐλέω Θεοῦ Πατριάρχης τῆς Ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ συναποφαίνεται.
- † Ὁ Καισαρείας Παῖσιος.
- † Ὁ Ἐφέσου Ἀνθιμος.
- † Ὁ Ἡρακλείας Πανάρετος.
- † Ὁ Νικομηδείας Διονύσιος, ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ σεβ. γέροντος ἁγίου Χαλκηδόνης Κυρίου Ἱεροθέου.
- † Ὁ Δέρκων Νόφντος.
- † Ὁ Πρόεδρος Διδυμοτείχου Μελέτιος.
- † Ὁ Νεοκαισαρείας Λέοντιος.
- † Ὁ Κρήτης Χρυσάνθος.
- † Ὁ Σερραῶν Ἰάκωβος.
- † Ὁ Βιζύης Γρηγόριος.
- † Ὁ Σωζοναγαθουπόλεως Προκόπιος.
- † Ὁ πρῶην Μεσημβρίας Σαμουήλ.
- † Ὁ Σταυρουπόλεως Κωνσταντῖνος.

Ἡ ἔκδοσις τοῦ Τόμου, συνοδευθέντος καὶ δι' ἀποσαφηνιστικῆς Πατριαρχικῆς Ἐγκυκλίου¹, ἀπετέλεσε πράγματι σημαντικώτατον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος γεγονός. Ἐπὶ τούτῳ, συμφώνως τῷ ἀπὸ 15/8/1850 Διατάγματι, ἐτελέσθησαν πάνδημοι δοξολογίαὶ καὶ τελεταὶ τὴν 20ὴν Αὐγούστου 1850 καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, ὃ δὲ Βασιλεὺς Ὁθων, δεχθεὶς τὴν κατὰ τὸν Πατριαρχικὸν καὶ Συνοδικὸν Τόμον καταρτισθεῖσαν τὸ πρῶτον Ἱερὰν Σύνοδον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἐπισκόπου Ἀττικῆς Νεοφύτου, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἐδήλωσε καὶ τὰ ἑξῆς: «Τὴν ἐπανάληψιν τῶν κανονικῶν σχέσεων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν λοιπῶν ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν θεωρῶ ὡς ἐν τῶν ἐπὶ βασιλείας μου λαμπροτέρων συμβεβηκότων».

Μετὰ τὴν ἐπίσημον καὶ κανονικὴν ταύτην ἀνακήρυξιν τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἥτις, καθ' ὃ μόνῃ ἀνὰ τὸν κόσμον συνταγματικῶς ἀναγνωρίζομένη ὡς ἐπίσημος Ἐκκλησία Χώρας τινός, δικαίως ἐν τούτῳ ἐχαρακτηρίσθη «μοναδική»², ἐξεδόθησαν ὁ Νόμος Σ' «περὶ Ἐπισκοπῶν καὶ Ἐπισκόπων καὶ περὶ τοῦ ὑπὸ τοὺς Ἐπισκόπους τελοῦντος κλήρου»³ καὶ ὁ ΣΑ' «Νόμος Καταστατικὸς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος»⁴, βασισθεὶς εἰς τὸ Διάταγμα τοῦ 1833 καὶ περιέχων διατάξεις μὴ κανονικὰς, συνεχίζων δὲ μετὰ τινῶν ἐπουσιωδῶν τροποποιήσεων τὸ καθεστῶς τῆς ὑποτελείας τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Πολιτείαν⁵. Διὰ τοῦ Νόμου Σ' αἱ Ἐπισκοπαὶ ὠρίσθησαν εἰς 24, ἐξ ὧν 10 ὠνομάσθησαν Ἀρχιεπισκοπαί, τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ὀνομασίας αὐτῶν (Ἐπισκοπὴ - Ἀρχιεπισκοπὴ-Μητρόπολις) ἐφεξῆς παραλασσομένων⁶. Σημειωτέον, ὅτι, κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου, ἡ Ἐπισκοπὴ Ἀττικῆς εἶχεν ἤδη διὰ τοῦ ἀπὸ 2 Σεπτεμβρίου 1850 Β. Διατάγματος, μετὰ γνωμοδότησιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὑψωθῆ καὶ μετονομασθῆ εἰς Μητρόπολιν Ἀθηνῶν⁷, ἐνθα ἀπὸ 6 Σεπτεμβρι-

1. Βλ. ἐν Βαρναβᾶ Τζωρτζάτου, Μητροπολίτου Κίτρους, αὐτόθι.

2. Tim. Ware, *The Orthodox Church*, σελ. 146.

3. Φ.Ε.Κ. 25/10 Ἰουλίου 1852.

4. Φ.Ε.Κ. 28/24 Ἰουλίου 1852. Πρβλ. καὶ Γερ. Κονιδάρη, Ὁ θεσμὸς καὶ ὁ καταρτισμὸς τῆς Συνόδου ἐν τῇ αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, Ἱεροσόλυμα 1929.

5. Λεπτολόγον κριτικὴν τῶν νόμων Σ' καὶ ΣΑ' βλ. ἐν Χρ. Ἀνδρούτσου, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 65 ἐξ.

6. Βλ. Βαρναβᾶ Τζωρτζάτου, Μητροπολίτου Κίτρους, αὐτόθι, σελ. 93 ἐξ. Ἐπίσης Ἐμμ. Κωνσταντινίδου, Ἡ διοικητικὴ διαίρεσις τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ β' ἡμισυ τοῦ 19^{ου} αἰῶνος (1852-1899), Ἀθήναι 1968. Τοῦ αὐτοῦ, Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐπισκοπῶν, Ἀθήναι 1969. Πρβλ. καὶ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, Β', σελ. 216 ἐξ. Β. Ἀτέση, Ἐπιτομὸς Ἐπισκοπικῆς Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι σήμερον, Ἀθήναι, τόμ. Α' 1948, Β' 1953, Γ' 1969.

7. Πρὸς πληρεστέραν ἐπὶ τοῦ θέματος ἐνημέρωσιν σημειοῦται, ὅτι διὰ τοῦ Νόμου

ου 1834 είχε μεταφερθῆ ἐκ Ναυπλίου ἢ πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, τοῦ Ἐπισκόπου Ἀττικῆς Νεοφύτου (Μεταξᾶ) ὀνομασθέντος διὰ ταυτοχρόνου ἐκτελεστικοῦ Διατάγματος Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, ὅστις ἦτο καὶ μόνιμος Πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ὡσαύτως ἐξεδόθη καὶ τὸ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἄρθρων 13 καὶ 14 τοῦ Νόμου ΒΧΔ' περὶ διοικητικῆς διαίρέσεως τοῦ Κράτους¹ καὶ ἐπίσης μετὰ γνωμοδότησιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Νομοτελεστικὸν Διάταγμα περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἐπισκοπῶν². Ὁ Νόμος ΣΑ', διαφέρων ἐν πολλοῖς τῶν ὁρισμῶν τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου, ὑπέστη ἐλαχίστας τροποποιήσεις³ κατὰ τὸ ἑβδομηκονταετὲς διάστημα τῆς ἰσχύος αὐτοῦ.

5. Ὑπαγωγή τῶν Ἐπαρχιῶν Ἑπτανήσου, Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας.

Ὀλίγον βραδύτερον, μετὰ τὰς ἐπισυμβάσας μεταβολὰς «ἐν τοῖς πολιτικοῖς πράγμασι» διὰ τῆς ἐν ἔτει 1864 προσαρτήσεως τῆς Ἑπτανήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα, παρεχωρήθησαν ὑπὸ τοῦ, εἰς ὃ ἀνήκον, Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, κατόπιν τοῦ ἀπὸ 1ης Ἰουνίου 1866 Γράμματος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου αὐτῆς, μετὰ διετῆ περίοδον ἐκκρεμότητος καὶ ὀξυτάτας διενέξεις καὶ ἀντεγκλήσεις⁴, αἱ αὐτόθι Ἐκκλησιαστικαὶ Ἐπαρχίαι⁵ διὰ τῆς ἀπὸ Ἰουλίου 1866 Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως. Σημειωτέον, ὅτι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ νομοθεσία ἰσχυσεν ἐν Ἑπτανήσῳ ἀπὸ 1ης Ἰουλίου 1866, δυνάμει τοῦ ἀπὸ 20 Ἰανουαρίου 1866 καὶ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα ΡΝ' Νόμου. Ἡ περὶ ὑπαγωγῆς Πατριαρχικῆ καὶ Συνοδικῆ αὐτῆ Πράξις ἔχει ὡς ἀκολουθῶς:

ΒΧΔ' 1899 «περὶ διοικητικῆς διαίρέσεως τοῦ Κράτους» κατηργήθη ὁ τίτλος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ ἐκ τῶν 10 ὡς ἄνω Ἐπισκοπῶν, βραδύτερον δὲ διὰ τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ Νόμου 2891 (Φ.Ε.Κ. 124 Α' /25-7-1922) «πᾶσαι αἱ Ἐπισκοπαὶ τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζονται Μητροπόλεις καὶ οἱ ἐν αὐταῖς ἀρχιερατεύοντες Μητροπολίται. Ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν προσαγορεύεται «Μακαριώτατος, Ὑπέρτιμος καὶ Ἐξάρχος πάσης Ἑλλάδος». Ἐν τῷ Καταστατικῷ Νόμῳ τοῦ 1923 ἡ Μητρόπολις Ἀθηνῶν ὀνομάζεται Ἀρχιεπισκοπὴ, ὃ δὲ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν προσαγορεύεται «Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος», ὅπερ ἰσχύει καὶ σήμερον (βλ. Βαρνάβα Τζωρτζάτου, Μητροπολίτου Κίτρους, αὐτόθι, ἰδίᾳ ἐν σελ. 104).

1. Φ.Ε.Κ. 136 τῆς 8 Ἰουλίου 1899.

2. Φ.Ε.Κ. 16/22 Ἰανουαρίου 1850.

3. Ταῦτας βλ. ἐν Βαρνάβα Τζωρτζάτου, Μητροπολίτου Κίτρους, αὐτόθι, σελ. 117-119.

4. Σχετικῶς βλ. Σ. π. Ἀβούρη, τὰ Ἐκκλησιαστικὰ τῆς Ἑπτανήσου (1815-1867), Ἀθῆναι 1965, σελ. 93 ἔξ. Ἀ. μ. Ἀλιβιζάτου, Ὁ Γεώργιος Ἰακωβάτος καὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἀφομοίωσις τῆς Ἑπτανήσου, ἐν «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», Ἀλεξάνδρεια 1915.

5. Περὶ τούτων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ὑπαγωγῆς των ὑπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος βλ. Β. α. σ. Ἀτῆση, ἐνθ' ἀνωτέρω, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1948, σελ. 115-142.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΡΑΞΙΣ

Περὶ τῆς ὑπαγωγῆς τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Ἑπτανήσου
τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος.

† ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ

ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Τῆς εὐσταθείας τῶν ἀπανταχοῦ ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν πρόνοιαν ἐς ἀεὶ ποιουμένη ἢ καθ' ἡμᾶς αὕτη τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, οἷα κοινῇ Μήτηρ καὶ προστάτις ὑπέρμαχος, διαφόροις μὲν διαιτήσεσιν ἀναγκαίαις, καὶ τῷ καιρῷ καὶ ταῖς περιστάσεσι καταλλήλως τὴν εὐκοσμίαν καὶ εὐρυθμίαν αὐταῖς ἐνεργάζεται, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τὰ παρ' ἑαυτῇ ἀπονέμει προθύμως οὐκ ἀπαναίεται, προνοία τε ἀξιοχρέω καὶ φιλοτιμία κεκινημένη, καὶ πάντα πρὸς οἰκοδομήν, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐντολήν, διαπράττουσα, καθὰ καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος. Τῶν γὰρ κατὰ τὴν Ἰονικὴν Ἑπτάνησον ἁγιωτάτων ἐπαρχιῶν, ἦτοι τῆς Κερκύρας, τῆς Κεφαλληνίας, τῆς Ζακύνθου, τῆς Λευκάδος καὶ Ἁγίας Μαύρας, τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κυθήρων, καὶ τῶν ἐπισκοπῶν Ἰθάκης, ὑποκειμένης τῇ Μητροπόλει Κεφαλληνίας, καὶ Παξῶν τῇ τῆς Κερκύρας, ἀνάκαθεν ὑποτελουσῶν πνευματικῶς τῷ καθ' ἡμᾶς Ἁγιωτάτῳ Πατριαρχικῷ, Ἀποστολικῷ καὶ Οἰκουμενικῷ Θρόνῳ, ἐνεκα δὲ πολιτικῶν αἰτιῶν διαφόροις ὑποκνυψασῶν περιστάσεσι καὶ μεταβολαῖς περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῶν διοίκησιν, πρὸ χρόνων, ἦτοι κατὰ τὸ αἰὶν' Ἰωάννην ἔτος, ὅτε καὶ ἐν παντελεῖ σχεδὸν χηρεῖα καὶ στέρησι ἀρχιερέων διέκειντο, προνοία ἐκκλησιαστικῇ καὶ εὐμενεῖ ἐπινεύσει τῆς τηρικαῦτα τὸ Ἰόνιον Κράτος προστατευούσης Μεγάλῃς Βρετανίας, ἀποκατέστη μὲν μορφωθεῖσα ὅσον ἐνῆν καὶ εἰσῆχθη ἐν ταῖς θεοσώστοις ταύταις ἐπαρχίαις εὐρυθμὸς τις ἐκκλησιαστικῇ κυβέρνησις, ὑπὸ τὴν περιοδικὴν διαδοχικὴν ἐξαρχίαν ἐνὸς τῶν τεσσάρων αὐτῶν Μητροπολιτῶν, χειροτονηθέντων τότε διὰ Πατριαρχικῶν ἐκδόσεων τοῦ ἀοιδίμου ἐν Πατριαρχίαις κυροῦ Ἀνθίμου τοῦ Γ', οὗ καὶ Γράμματι Πατριαρχικῷ καὶ Συνοδικῷ ἐπικυρωτικῷ καὶ διαιτητηρίῳ κατασφαλισθεῖσα ἢ διεξαγωγή καὶ διοικήσις τῆς Ἐκκλησίας ταύτης διετέλει ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ νῦν διενεργουμένη, φυλαττομένων τῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου προνομίων ἐν τῷ μνημοσύνῳ τοῦ Πατριαρχικοῦ ὀνόματος καὶ τῇ ἐκδόσει ἀδείας Πατριαρχικῆς ἐν χειροτονίαις νέων Ἀρχιερέων. Ἐπεὶ δὲ ἤδη, τοῦ Ἰονίου Κράτους ἐνωθέντος τῷ Ἑλληνικῷ Βασιλείῳ, καὶ πάντων τῶν ἐκείνου πολιτικῶν πραγμάτων πρὸς τοῦτο συναρμοσθέντων καὶ ἀφομοιωθέντων, ἢ τὰ πνευματικὰ τοῦ θεοσώστου τούτου βασιλείου διέπουσα ἁγιωτάτη Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

(ἢ πρό τινων χρόνων διὰ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου εἰς αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν ἀνεδείχθη ὑπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας) ἀναγκαίαν κατιδοῦσα τὴν τῶν εἰρημένων τῆς Ἐπτανήσου ἐπαρχιῶν μετ' αὐτῆς ἔνωσιν καὶ συνάφειαν, ἀνήγγειλε τῇ ἡμῶν Μετριότητι, προκαθημένη Συνοδικῶς, διὰ σεβασμίου αὐτῆς Γράμματος, χρονολογουμένου τῇ α' Ἰουνίου τοῦ τρέχοντος αἰῶς Σωτηρίου ἔτους, ἐξαιτουμένη τὴν κανονικὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἐπέλευσιν ἐπὶ τῷ μεταβιβασθῆναι τῇ αὐτῆς δικαιοδοσίᾳ ἅπερ ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων ὁ καθ' ἡμᾶς ἀγιώτατος Οἰκουμενικὸς Θρόνος κέκτηται προνόμια, συνιστῶσα τὸ πρόβλημα καὶ διὰ τῆς συγκαταθέσεως ἀπάσης τῆς ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐπτανήσου, θεωρούσης, ὡς φησιν, ἀναγκαίαν καὶ ζητούσης τὴν ἔνωσιν αὐτῆς μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἐγγράφως αὕτη ἀνεφέρθη πρὸς αὐτὴν διὰ τοῦ ὑπουργείου. Ταῦτα φαμέν, προτειναμένης τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς ἀγιωτάτης Ἱερᾶς Συνόδου, ἢ Μετριότης ἡμῶν, διασκεψαμένη μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ἐπειδὴ κατείδομεν τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἔνωσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐπτανήσου πρὸς τὴν τῆς Ἑλλάδος εὐλογον μὲν ἄλλως, καί, ὡς εἰπεῖν, φυσικὴν οὖσαν συνέπειαν τῆς ἐν τοῖς πολιτικοῖς πράγμασιν ἀφομοιώσεως, ὁμολογουμένως ἐναπαυτούσης καὶ τὴν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κατ' οὐδὲν δὲ τὰ πνευματικὰ ἐκείνης συμφέροντα παραβλάπτουσαν, ἢ μέχρις ὑπονοίας διακινδυνεύουσαν διὰ τὴν ἐν Χριστῷ ὁμοφροσύνην, καὶ τὴν τῶν ἱερῶν δογμάτων τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν Πίστεως ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν ἐνότητα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον συντελοῦσαν αὐτῇ πρὸς εὐστάθειαν καὶ ἀκμαίαν κατάστασιν καὶ λαμπρότητα τῇ προστασίᾳ κρατοῦς ὁμοδόξου, ἔτι δὲ καὶ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Σεβασμίας αὐτῆς Ἱεραρχίας πληροφορηθέντες, συνάδουσαν, οὐδὲν ἤττον ἐκζητούσης τὴν ἔνωσιν, ὡς διείληπται, διὰ ταῦτα ἀπεδεξάμεθα κοινῇ Συνοδικῇ γνώμῃ τὴν αἴτησιν καὶ ἀξιῶσιν τῆς ἐν Χριστῷ ἀγαπητῆς ἡμῶν ἀδελφῆς ἀγιωτάτης Συνόδου, ὡς σύμφωνον τῇ ἀξιοχρέῳ ἐκκλησιαστικῇ ἡμῶν μερίμνῃ ὑπὲρ τῆς εὐσταθείας τῶν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς γαληναίας καὶ εἰρηρικῆς αὐτῶν καταστάσεως, καὶ εὐχαρίστῳ συνεπινεύσει συναποφνηάμενος τὴν χειραφέτησιν τῶν εἰρημένων ἐπαρχιῶν ἀπὸ πάσης ἐξαρτήσεως αὐτῶν πρὸς τὸν καθ' ἡμᾶς ἀγιώτατον Οἰκουμενικὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον, ἀπενείμαμεν καὶ μετεβιβάσαμεν αὐτὰς τῇ κανονικῇ προστασίᾳ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀφοσιώσαντες καὶ ἀναθέμενοι ὀλοσχερῶς τῇ πνευματικῇ καὶ ἐκκλησιαστικῇ αὐτῆς δικαιοδοσίᾳ ἡντινα καὶ ἐπικυροῦντες καὶ κρατῶντες καὶ διὰ τῆς παρούσης Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς ἡμῶν πράξεως, ἀποφαινόμεθα ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ δριζόμεθα Συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων Ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα αἱ ἀνωτέρω ὀνομαστί ἀπαριθμηθεῖσαι ἀγιώταται ἐπαρχίαι τῆς Ἰονικῆς Ἐπτανήσου ὑπάρχουσιν ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον καὶ λέγωνται, καὶ παρὰ πάντων γιγνώσκονται συνηνωμένοι καὶ συνημμένοι τῇ Ὀρθοδόξῳ

Ἀυτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, καὶ μέρος αὐτῆς ἀποτελοῦσαι ἀναπόσπαστον, ὑπαγόμεναι ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν καὶ προστασίαν τῆς ἀγιωτάτης Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀναφερόμεναι, καὶ ἄμεσον ἔχουσαι τὴν σχέσιν καὶ ἀναφορὰν ἐν πάσαις ταῖς ἐμπιπτούσαις πνευματικαῖς καὶ ἐκκλησιαστικαῖς ὑποθέσεσι, σὺν τῷ μνημοσύνῳ καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς. Ἐφ' ᾧ καὶ ἡ παροῦσα Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πρᾶξις κατέστρωται, ὑπογραφεῖσα ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ Κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, εἰς διηνεκὴ ἔνδειξιν καὶ μόνιμον παράστασιν.

Ἐν ἔτει χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ ἐξηκοστῷ ἕκτῳ,
κατὰ μῆνα Ἰούλιον, Ἐπιμελήσεως θ'.

† Σωφρόνιος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

† Ὁ Νικαίας Ἰωαννίκιος.

† Ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος.

† Ὁ Προύσης Κωνσταντίας.

† Ὁ Πελαγονείας Βενέδικτος.

† Ὁ Μεσημβρίας Νικηφόρος.

† Ὁ Βιδύνης Παΐσιος.

† Ὁ Γάνου καὶ Χώρας Χρυσάνθος.

† Ὁ Δήμνον Ἰωακείμ.

† Ὁ Κορυτζᾶς Νεόφυτος.

† Ὁ Ἐλασσῶνος Ἰγνάτιος.

† Ὁ Φαναριοφερσάλων Νεόφυτος.

† Ὁ Κώου Κύριλλος.

Μετὰ παρέλευσιν δεκαπενταετίας περίπου, ἦτοι τῷ 1882, διὰ τὸν αὐτόν, ὡς ἐν τῇ προηγουμένη περιπτώσει, λόγον, κατόπιν δὲ τοῦ ἀπὸ 20ῆς Ἀπριλίου 1822 Γράμματος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ ἀπὸ 28ης Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁμοίου τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, παρεχωρήθησαν ὡσαύτως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου αἱ Ἐπαρχίαι τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας¹, ὡς καὶ αἱ ἐν αὐταῖς ὑπάρχουσαι ἱεραὶ Πατριαρχικαὶ καὶ Σταυροπηγιακαὶ Μοναί. Ἡ παραχώρησις, μὴ συναντήσασα οἰανδήποτε δυσχέριαν, ἐγένετο διὰ τῆς ἀπὸ Μαΐου 1882 Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως, ἐχούσης ὡς ἑξῆς:

1. Βλ. καὶ περὶ τούτων Βασ. Ἀτέση, ἐνθ' ἄνωτέρω, σελ. 82-114.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΡΑΞΙΣ

Περὶ τῆς ὑπαγωγῆς τῶν Ἐπαρχιῶν Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας
τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος.

† ΙΩΑΚΕΙΜ

ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Τῆς τῶν πολιτειῶν καταστάσεως ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεταβαλλομένης ταῖς τοῦ χρόνου φοραῖς καὶ ἄλλοτε ἄλλως μεταπιπτούσης, ἀνάγκη καὶ τὰ περὶ τὴν διοίκησιν τῶν ἐπὶ μέρος Ἐκκλησιῶν ταύτη συμμεταβάλλεσθαι καὶ συμμεθαρμοῦζεσθαι. Ὁ δὴ καὶ ὁ Ἱερώτατος Φώτιος ἐδήλου ἄλλοτε, λέγων, «τὰ ἐκκλησιαστικά, καὶ μάλιστα γε τὰ περὶ τῶν ἐνοριῶν δίκαια, ταῖς πολιτικαῖς ἐπικρατεῖαις καὶ διοικήσεσι συμμεταβάλλεσθαι εἴωθεν». Ἐνθεν τοι καὶ νῦν ἐπεὶ τινες τῶν ἐν ταῖς χώραις Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας παροικιῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἦτοι ἡ ἁγιωτάτη Μητρόπολις Λαρίσης μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὴν ἁγιωτάτων Ἐπισκοπῶν Τρίκκης, Σταγῶν, Θουμακοῦ, καὶ Γαρδικίου, καὶ αἱ ἁγιώταται Μητροπόλεις Ἄρτης, Δημητριάδος καὶ Φαναριοφερσάλων, καὶ ἡ ἁγιωτάτη Ἐπισκοπὴ Πλαταμῶνος, ἡ τῇ ἁγιωτάτῃ Μητροπόλει Θεσσαλονίκης ὑποκειμένη, ἔτι δὲ εἴκοσι χωρία τῆς ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Ἰωαννίνων ἐκ τοῦ τμήματος Τσουμέρκων καὶ τρία ἕτερα τῆς αὐτῆς Μητροπόλεως ἐκ τοῦ τμήματος Μαλακασίου, νεύσει κρείττονι προσηρηθήσαν ἔναγχος καὶ ἠνώθησαν πολιτικῶς τῷ θεοσώτῳ Βασιλείῳ τῆς Ἑλλάδος, ἀνῆχθησαν δὲ τῇ καθ' ἡμᾶς ἁγίᾳ τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἢ τε εὐσεβεστάτῃ Κυβέρνησις τοῦ εἰρημένου βασιλείου, διὰ γραμμάτων αὐτῆς σεσημασμένων τῇ κ' Ἀπριλίου ἐνεστῶτος Σωτηρίου ἔτους ρωπβ', καὶ ἡ τὰ τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διοικοῦσα Ἱερὰ Σύνοδος δι' ἐτέρων αὐτῆς γραμμάτων ὑπὸ χρονολογίαν κη' Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ Σωτηρίου ἔτους, αἰτούμενοι, ὅπως, κατὰ τὴν ἀνεκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κρατήσασαν τάξιν, αἱ εἰρημέναι παροικίαι ἀπολυθῶσι καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἀπὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου καὶ προσαρηθῶσι τῇ ἁγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, ἀποτελοῦσαι τοῦ λοιποῦ μέρος ταύτης ἀδιάσπαστον καὶ ἀχώριστον, ἢ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ ἡμᾶς ἁγίας Συνόδου τῶν ἱερωτάτων Μητροπολιτῶν, τῶν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἅτε δὴ ὀφείλοντες ἀξιοχρέως μεριμᾶν ὑπὲρ τῆς εὐσταθείας τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν, τὰ κατὰ τὴν ἱερὰν ταύτην ὑπόθεσιν, ὡς εἰκόσ, μελετήσαντες καὶ συνδιασκεψάμενοι, ἐπειδὴ κατείδομεν ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ ἁγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου ἀπόλυσις τῶν εἰρημένων

Ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν καὶ ἡ τούτων ἐκχώρησις τῇ ἀγιωτάτῃ αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἀναγκαιῶς ἐναπαιτεῖται, ἕνεκα τῆς ἐπ' ἐσχάτων ἐπελθούσης πολιτικῆς αὐτῶν ἐνώσεως μετὰ τοῦ θεοφρονητοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, καὶ πρέπουσα ἅμα καὶ λυσιτελεῖς καθόλου ἀποβαίνει εἰς τὰ πνευματικὰ αὐτῶν συμφέροντα, προθύμως ἀπεδεξάμεθα τὴν αἴτησιν, κοινῇ καὶ ὁμοφώνῳ γνώμῃ συνευδοκήσαντες. Καὶ δὴ γράφοντες ἀποφαινόμεθα ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, τὰς ἐν ταῖς πολιτικῶς τῷ Βασιλείῳ τῆς Ἑλλάδος ἄρτι ἐκχωρηθείσαις χώραις κειμένας, τῇ καθ' ἡμᾶς δὲ ἁγίᾳ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ μέχρι τοῦ νῦν κανονικῶς ὑπαγομένας Μητροπολιτικὰς καὶ Ἐπισκοπικὰς παροικίας Λαρίσης, Ἄρτης, Δημητριάδος, Φαναριοφερσάλων, Τρίκκης, Σταγῶν, Θυμακοῦ, Γαρδικίου, Πλαταμῶνος καὶ τὰ συμπεριληφθέντα ἐκ τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Ἰωαννίνων χωρία, ὡς καὶ τὰς ἐν αὐταῖς ὑπαρχούσας ἱεράς Πατριαρχικὰς καὶ Σταυροπηγιακὰς Μονὰς εἶναι διὰ παντός τοῦ λοιποῦ καὶ λέγεσθαι καὶ παρὰ πάντων γινγνώσκεσθαι καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἠνωμένας καὶ συνημμένας ἀναποσπάτως τῇ ἀγιωτάτῃ αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας ταύτης διακυβερνᾶσθαι, πρὸς αὐτὴν τε ἔχειν τὴν κανονικὴν καὶ ἄμεσον ὑποταγὴν καὶ ἀναφοράν, καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς μνημονεύειν. Ἐφ' ᾧ καὶ ἐγένετο ἡ παροῦσα Πατριαρχικὴ καὶ Συνδικὴ ἐν μεμβράναις Πράξις, καταστρωθεῖσα καὶ ἐν τῷ ἱερῷ Κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ρωπβ', κατὰ μῆνα Μάϊον.

- † Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ.
- † Ὁ Ἐφέσου Ἀγαθάγγελος.
- † Ὁ Νικομηδείας Φιλόθεος.
- † Ὁ Πρόεδρος Νικαέων Διονύσιος.
- † Ὁ Δέρκων Ἰωακείμ.
- † Ὁ Ἀμασείας Σωφρόνιος.
- † Ὁ Προύσης Νικόδημος.
- † Ὁ Μυτιλήνης Κωνσταντῖνος.
- † Ὁ Πρόεδρος Διδυμοτείχων Μεθόδιος.
- † Ὁ Βάρνης Κύριλλος.
- † Ὁ Βοδενῶν Ἰερόθεος.
- † Ὁ Κασσάνδρου Κωνσταντῖνος.

6. Ἡ μέχρι τοῦ 1925 Ἐκκλησιαστικὴ νομοθεσία.

Κατὰ τὸν μεσολαβήσαντα καὶ τὸν ἀμέσως μετὰ τ' ἀνωτέρω γεγονότα χρόνον εὐάριθμα ὑπῆρξαν τὰ περὶ τὴν Ἐκκλησίαν νομοθετήματα. Ἀναφέρομεν σχετικῶς, ὅτι τῷ 1856, μετὰ πρότασιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐξεδόθη τὴν 8ην Ἰουνίου Β.Δ. «περὶ διαιρέσεως τῶν ἐνοριῶν κατὰ πόλεις, κωμοπόλεις καὶ χωρία»¹, τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ νόμος ΤΞΖ' «περὶ Ἱερατικῶν Σχολείων»², τῷ δὲ 1858 Διάταγμα «Περὶ τῶν χρεῶν τῶν Ἱεροκηρύκων»³. Ἀκολουθῶς ἐξεδόθη τὸ ἀπὸ 22-1-1900, ἔνεκα τῆς νέας διοικητικῆς διαιρέσεως τοῦ Κράτους, Β.Δ. «περὶ τῶν Ἐπισκοπῶν τοῦ Βασιλείου καὶ τῶν ἐδρῶν αὐτῶν»⁴, διὰ τοῦ ὁποίου αἱ Ἐπισκοπαὶ ὠρίσθησαν εἰς 32, τῶν οἰκείων Ἀρχιερέων φερόντων τὸν τίτλον τοῦ Ἐπισκόπου, ἐκτὸς τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, καὶ τηρούντων τὴν τάξιν τῶν πρεσβείων τῆς χειροτονίας. Ὀλίγον βραδύτερον, τῷ 1909, πρὸς διασφάλισιν καὶ ἐπωφελεῖ διαχειρίσιν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς, πρὸ πάντων δὲ τῆς μοναστηριακῆς, περιουσίας ἐξεδόθη ὁ Νόμος ΓΥΙΔ' «περὶ Γενικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου καὶ διοικήσεως τῶν Μοναστηρίων»⁵, ὅστις καὶ ἀπετέλεσε τὸ πρῶτον βῆμα τῆς μετὰ δύο δεκαετηρίδας συστάσεως τοῦ Ὁργανισμοῦ διοικήσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας (Ο.Δ.Ε.Π.), τῷ δὲ 1910 ὁ Νόμος ΓΦΖΣΤ' «περὶ ἐνοριακῶν Ναῶν καὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν, περὶ προσόντων τῶν Ἐφημερίων καὶ μισθοδοσίας αὐτῶν»⁶, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ θεσμοθετήθησαν τὰ παρ' ἐκάστη Μητροπόλει Μητροπολιτικὰ Συμβούλια καὶ ἡ ἐν αὐτοῖς συμμετοχὴ λαϊκῶν, ἔκτοτε διαμορφουμένη κατὰ τὰς ἐκάστοτε συνθήκας, διευρυνομένη δὲ βαθμιαίως καὶ εἰς ἄλλους Ἐκκλησιαστικούς τομεῖς, οἷον κήρυγμα, κατήχησιν, διοικητικὴν καὶ κοινωνικὴν διακονίαν⁷. Σημειωτέον, ὅτι ἐν πᾶσι τούτοις διαφαίνονται αἱ περὶ τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας πολιτειακοὶ ἀντιλήψεις, αἵτινες εὐρίσκουν ἐντονώτερον τὴν ἔκφρασίν των τῷ 1907 ἐξ ἀφορμῆς ζωηρᾶς ἀμφισβητήσεως ἐπὶ τοῦ θέματος περὶ τοῦ ἀρμοδίου ὄργανου

1. Φ.Ε.Κ. 26/26-6-1856.

2. Φ.Ε.Κ. 54/5-10-1856. Συναφῆς καὶ ὁ «Κανονισμὸς τῶν χρεῶν καὶ καθηκόντων τῶν Ἐφορευτικῶν Ἐπιτροπῶν τῶν Ἱερατικῶν Σχολείων» ἐν Φ.Ε.Κ. 34/17-8-1859.

3. Φ.Ε.Κ. 23/8-7-1858.

4. Φ.Ε.Κ. 16Α'/22-1-1900.

5. Φ.Ε.Κ. 270Α'/19-11-1909.

6. Φ.Ε.Κ. 93 Α'/9-3-1910.

7. Πρὸς σχετικὴν ἐπὶ τοῦ ὑπ' ὄψει θέματος γενικῆς φύσεως ἐνημέρωσιν βλ. Ἱερωσύμου Κοτσώνη, Ἡ θέσις τῶν λαϊκῶν ἐντὸς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ, Ἀθήναι 1956. Γεωργίου Κονιδάρη, Περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἐπισκόπων, Θεσσαλονίκη 1965. Π. Τρεμπέλα, Οἱ λαϊκοὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, Ἀθήναι 1976². Ἰ. Καρμίρη, Ἡ θέσις καὶ ἡ διακονία τῶν λαϊκῶν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, Ἀθήναι 1976.

πρὸς διορισμὸν καὶ παῦσιν τῶν ψαλτῶν, τὸ ὅποιον τελικῶς ἐλύθη μετὰ διετίαν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας¹, προσλαβὸν εἶτα καὶ γενικωτέραν σημασίαν.

Ἐν τῷ πλαίσιῳ τῆς ἱστορικῆς ταύτης ἀνασκοπήσεως δεόν νὰ μνημονεῦθῃ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὴν ὑπ' ὄψει περίοδον, διὰ τὴν ὁμαλωτέραν διοίκησιν τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ Ὀρθοδόξων Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, διατηρουσῶν ὡς ἐκ τῆς ἐξ Ἑλλάδος προελεύσεως τῶν πλείστων τῶν μελῶν αὐτῶν ἄμεσον μετ' αὐτῆς ἐπικοινωνίαν, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, κατόπιν σχετικῶν διαπραγματεύσεων, διὰ τοῦ ἀπὸ 18 Μαρτίου 1908 Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου ἐξεχώρησεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος τὸ κανονικὸν καὶ κυριαρχικὸν αὐτοῦ δικαίωμα «τῆς πνευματικῆς προστασίας καὶ ἐποπτείας ἐπὶ πασῶν τῶν ἐν διασπορᾷ, ἐν τε τῇ Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ καὶ ταῖς λοιπαῖς χώραις, Ὀρθοδόξων Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, πλήν μόνως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας Βενετίας». Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀποδεξαμένη τὴν τοιαύτην παραχώρησιν, ἀνεκοίνωσεν αὐτὴν ἀρμοδίως πρὸς τοὺς Ἐφημερίους καὶ τὰς Ἐπιτροπὰς καὶ τὰ μέλη τῶν ἐν λόγῳ Κοινοτήτων. Ὁ Τόμος ἴσχυσε μέχρι τοῦ 1922, ὅτε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἰδρῦσαν Ἀρχιεπισκοπὰς καὶ Μητροπόλεις εἰς τὰς ἐν τῇ διασπορᾷ Ὀρθοδόξους Ἑλληνικὰς Παροικίας, ὑπὸ τὴν ἰδίαν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν ὑπαγομένης, προέβη διὰ τῆς ἀπὸ 1 Μαρτίου 1922 Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως² εἰς τὴν ἀκύρωσιν τοῦ Τόμου τοῦ 1908 καὶ τὴν ἄρσιν τῆς γενομένης ἐκχωρήσεως, πρὸς τὴν ὅποιαν ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος συνεμορφώθη «ἐξ ἀπείρου σεβασμοῦ πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἐκ πόθου τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ὑποστηρίξεως, συμφώνως ἄλλως τε καὶ πρὸς ἀρχαίας κανονικὰς διατάξεις», γνωστοποιήσασα ἐγκυκλίως τὴν ὑπὸ δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπανυπαγωγὴν πασῶν τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ Ὀρθοδόξων Ἑλληνικῶν Παροικιῶν, ὅπερ καὶ ἐξακολουθεῖ ἰσχύον.

Αἱ ἀπὸ τῶν προεκτεθέντων διαπιστούμεναι ἐλλείψεις καὶ ἀδυναμίαι τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας, προϊόντος τοῦ χρόνου, κατέστησαν ἐπὶ μᾶλλον ζωηρὰν τὴν ἀνάγκην ὁλοκληρώσεως καὶ ἐκσυγχρονισμοῦ αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο, τῷ 1914 συνεστήθη διὰ Β. Διατάγματος, δυνάμει τοῦ Νόμου 188 τῆς 21 Μαρτίου 1914, Νομοπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπεία ἐξ Ἀρχιερέων καὶ ἐιδικῶν λαϊκῶν ἐπιστημόνων, εἰς τὴν ὅποιαν ἀνετέθη ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Καταστατικοῦ Νόμου τῆς Ἐκκλησίας καὶ «ἡ σύνταξις προσχεδίων νόμων περὶ παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ ἀντικειμένου, οὗτινος ὁ κανονισμὸς ἠθελε θεωρηθῆ ἰσχυρὸς ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου

1. Τὴν περὶ τούτου νομικὴν φιλολογίαν βλ. εἰς τεύχος τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν, «Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ διορισμοῦ τῶν ἱεροψαλτῶν καὶ νεωκόρων. Ἀποφάσεις τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ Νομικοῦ Συμβουλίου, πραγματεῖαι κλπ.» Ἀθῆναι 1909. Πρβλ. καὶ «Ἱερὸς Σύνδεσμος», Ἀθῆναι 1908, ἀριθμ. 67, 73, 78.

2. Σχετικῶς μετὰ τῶν συναφῶν Πατριαρχικῶν καὶ Συνοδικῶν Τόμων βλ. ἐν Β α ρ ν ἄ β α Τ ζ ω ρ τ ζ ἄ τ ο υ, Μητροπολίτου Κίτρους, Ἡ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ὑπαγωγὴ τῶν ἐν διασπορᾷ Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἀνάκλησις αὐτῆς, Ἀθῆναι 1977.

«Υπουργείου». Ἡ ἐν λόγῳ δεκατετραμελὴς κληρικολαϊκὴ Νομοπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπεία, ἐργασθεῖσα ἐπὶ ἔτος, ἐπετέλεσε σπουδαῖον πρᾶγματι ἔργον¹, ἐκπονήσασα τελικῶς μετὰ μείζονος ἢ πρότερον σεβασμοῦ τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἐξῆς Σχέδια Νόμων, ἅτινα ἀπέβησαν πηγὴ τῆς μεταγενεστέρας ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας: 1) περὶ Καταστατικοῦ Νόμου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος², 2) περὶ ἐνοριακῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων, 3) περὶ Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καὶ τῆς πρὸ αὐτῶν διαδικασίας, 4) περὶ τοῦ Γενικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου, 5) περὶ διοικήσεως τῶν Μονῶν καὶ διαχειρίσεως τῆς περιουσίας αὐτῶν, 6) περὶ Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν, 7) περὶ Ἱεροκηρύκων, 8) περὶ μονοπωλείου τοῦ κηροῦ. Τὰ πορίσματα τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐπιτροπείας, διὰ τὰ ὅποια ἠπείγετο ἡ Ἐκκλησία, ὡς προκύπτει ἐκ σχετικοῦ Ὑπομνήματος 24 Ἱεραρχῶν πρὸς τὴν Ἱεράν Σύνοδον, θὰ ἐτίθεντο πρὸ τῆς διὰ νόμου κυρώσεως ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Ἱεραρχίας, ἐπὶ τούτῳ συνερχομένης. Ἀτυχῶς, παρεμπεισόντα ἔσωτερικὰ γεγονότα παρημποδίσαν τὴν περαιτέρω προώθησιν αὐτῶν καὶ οὕτω δὲν περιεβλήθησαν ταῦτα τὴν ἰσχὺν τοῦ νόμου.

Τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας διεπομένων κατὰ τὸν μεσολαβήσαντα χρόνον ὑπὸ ἄκρως πολιτειοκρατικοῦ πνεύματος, ἐξ ὑπαιτιότητος καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἤδη διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 35422/14-12-1923 Ἀποφάσεως³ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Πλαστήρα κατηργήθη ὁ νόμος ΣΑ', ἐξεδόθη δὲ ὁ Καταστατικὸς Νόμος τοῦ 1923⁴. Δι' αὐτοῦ ἐπεχειρήθη καὶ ἐν τισιν ἐπετετεύχθη ἡ κατάλυσις τοῦ Μαουερικοῦ καθεστῶτος διὰ τῆς καταργήσεως τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, τῆς ἀποδόσεως τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Ἱεράν Σύνοδον τῆς Ἱεραρχίας⁵, συνερχομένην ἄπαξ τοῦ ἔτους ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, ὅστις ἐπιτλοφορήθη Μακαριώτατος «Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος», καὶ ἐκπροσωπουμένην ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸν μεσολαβοῦντα χρόνον, καθὼς καὶ τῆς ἀποδυναμώσεως τοῦ θεσμοῦ τοῦ Βασιλικοῦ Ἐπιτρόπου. Οὕτω καθιερώθη ἡ ἀρχὴ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς προσωπικῆς εὐθύνης τῶν Ἐπισκόπων καὶ τῆς ἀποκεντρώσεως τῆς δικαιοσύνης διὰ τῆς δημιουργίας τῶν διὰ τοὺς κληρικοὺς Ἐπαρχιακῶν Ἐφετείων, ἀπεδόθη δὲ ἡ ἐκλογὴ τῶν Ἀρχιερέων εἰς τὴν Σύνοδον τῆς Ἱεραρχίας, ἀποκλεισθείσης κατὰ τὸ δυνατόν τῆς κομματικῆς πολιτικῆς ἀπὸ τῶν ἔσω τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἰσχὺς τοῦ ἐν λόγῳ Νόμου ὑπῆρξε βραχυτάτη, καθ' ὅσον οὗτος ἐπὶ δικτατορίας Παγκάλου κατηργήθη, ἀντικαταστα-

1. Βλ. Ἀ μ. Ἀ λ ι β ι ζ ἄ τ ο υ, Τὸ ἔργον τῆς Νομοπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἡ σύγκλησις τῆς Ἱεραρχίας, ἐν «Πάνταϊνος» Η' (1916), σελ. 213-220.

2. Τοῦτο βλ. ἐν Β α ρ ν ἄ β α Τ ζ ω ρ τ ζ ἄ τ ο υ, Μητροπολίτου Κίτρους, Ἡ Καταστατικὴ Νομοθεσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σελ. 375.

3. Φ.Ε.Κ. 362 Α' /14-12-1923.

4. Φ.Ε.Κ. 387 Α' /31 Δεκεμβρίου 1923.

5. Βλ. Π. Μ π ρ α τ σ ι ὡ τ ο υ, Ἡ Ἐκκλησία εἰς ἑαυτήν, ἐν ἐφημ. «Ἐμπρός» 15-12-1923. Πρβλ. [Χ ρ υ σ. Π ἄ π α δ ο π ὄ ὑ λ ο υ], Ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ Δικτατορίας, Ἀθῆναι 1926.

θεις ὑπὸ τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος τῆς 26ης Σεπτεμβρίου τοῦ 1925. Τοῦτο, ἀναδραμὸν εἰς τὸ Μαουρερικὸν σύστημα, διετήρησε μὲν τὴν διάταξιν περὶ τῆς Ἱεραρχίας ὡς ἀνωτάτης ἀρχῆς, ἐπανέφερεν ὅμως τὴν Διарκῆ Ἱεράν Σύνοδον¹, ἑπταμελῆ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνέθηκε καὶ πάλιν τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἐπισκόπων.

7. Περὶ τῶν Μητροπόλεων τῶν «Νέων Χωρῶν».

Κατὰ τὴν ἐν λόγῳ περίοδον, καθ' ἣν, πρωτοβουλία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐπῆλθε καὶ ἡ ἡμερολογιακὴ μεταβολή, σοβαρῶς ἀπησχόλει τὴν τε Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Πολιτείαν ὁ προσφορώτερος κανονικὸς τρόπος διοικήσεως τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ὑπαγομένων Ἐπαρχιῶν τῶν καλουμένων «Νέων Χωρῶν», τῶν νεωστὶ δηλαδὴ ἀπελευθερωθεισῶν καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπικράτειαν προσαρτηθεισῶν περιοχῶν². Ἐνεκα τούτου, δυνάμει τοῦ ἀπὸ 27 Αὐγούστου 1925 Κυβερνητικοῦ Διατάγματος «περὶ συστάσεως Γνωμοδοτικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς μελέτην καὶ καθορισμὸν τοῦ προσφορώτερου κανονικοῦ διοικητικοῦ συστήματος τῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν», ὡς τοῦτο ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ ἀπὸ 1 Σεπτεμβρίου 1926 Διατάγματος, συνεστήθη Ἐπιτροπή, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Γενναδίου, ἣτις καὶ ἐπελήφθη τοῦ καταρτισμοῦ ἰδίου δι' ἐκείνας Καταστατικοῦ Χάρτου. Ὅντως, ὑπὸ τῆς ἐν λόγῳ Ἐπιτροπῆς ἤχθη εἰς πέρας Σχέδιον Καταστατικοῦ Χάρτου³, ὅπερ ὅμως δὲν περιεβλήθη τὴν ἰσχὺν νόμου καὶ δι' ἄλλας δυσκολίας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὀλίγον βραδύτερον συνετελέσθη ἡ διὰ Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ 1928 ὑπαγωγὴ «ἐπιτροπικῶς» τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου⁴, πλὴν τῆς Κρήτης⁵, ὑπὸ τὴν

1. Ἀξιοπρόσεκτα εἶναι ὅσα σημειοὶ ὁ καθηγητὴς Π. Μπρατσιώτης εἰς ἄρθρον του, Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ 1924, ἐν «Ἀνάπλασις» 1925, σελ. 17-19.

2. Ἐ μ μ. Κωνσταντινίδου, Ἡ ἀνακήρυξις τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας (1850) καὶ ἡ θέσις τῶν Μητροπόλεων «Νέων Χωρῶν» (1928), Ἀθήναι 1974, σελ. 26 ἐξ.

3. Τοῦτο βλ. ἐν Βαρνάβα Τζωρτζάτου, Μητροπολίτου Κίτρους, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 427.

4. Σχετικῶς πρβλ., Λύσις μεγάλου Ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος, ἐν «Ἀνάπλασις» 1928, σελ. 145-149.

5. Τῆς ἐν Κρήτῃ Ἡμιαυτονόμου Ἐκκλησίας, ὑψωθείσης ἐσχάτως διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 283 καὶ ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου 1967 Πράξεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς Ἀρχιεπισκοπὴν, ἡ καταστατικὴ βᾶσις διοικήσεως ἀπαντᾷ εἰς τὸν πρῶτον Καταστατικὸν Νόμον αὐτῆς ὑπ' ἀριθμ. 276, δημοσιευθέντα τῇ 10 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1900. Ὁ ἰσχύων Καταστατικὸς Νόμος τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίας ὑπ' ἀριθμ. 4149/1961 εὑρηται δημοσιευμένος εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, φύλλον 41 Α', ὑπὸ ἡμερομηνίαν 16 Μαρτίου 1961. — Ὡσαύτως διὰ τὰς Ἐπαρχίας τῆς Δωδεκανήσου, κατὰ πολὺν βραδύτερον, τῷ 1947 ἀπελευθερωθείσας καὶ τῷ 1948 προσαρτηθείσας εἰς τὴν Ἑλλάδα, οὐδεμία ἐξεδόθη Πατριαρχικὴ Πράξις, διατηρηθέντος τοῦ ἰσχύοντος ἐν αὐταῖς Ἐκκλησιαστικοῦ καθεστῶτος τῆς

ἄμεσον διακυβέρνησιν τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατόπιν καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 3615/1928 σχετικοῦ Νόμου «περὶ ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τῶν ἐν ταῖς Νέαις Χώρας τῆς Ἑλλάδος Μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου»¹. Σημειωτέον, ὅτι ὁ ἐδαφικὸς οὗτος περιορισμὸς τῆς ἄλλοτε εὐρυτάτην ἐχούσης δικαιοδοσίαν Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως οὐδόλως μειοῖ τὴν θέσιν αὐτῆς ὡς πρώτου θρόνου τῆς Ὁρθοδοξίας, τὴν ὁποίαν κέκτηται, ἀνεξαρτήτως παντὸς ἄλλου παράγοντος, ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῆς μακραιωνοῦς ἱστορικῆς παραδόσεως. Ἡ ὡς εἴρηται Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πρᾶξις ἔχει οὕτως:

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΡΑΞΙΣ

Περὶ τῆς διοικήσεως τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν.

† ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Ἀριθ. Πρωτ. 2231.

Ἀκλόνητον τὴν βᾶσιν τῆς κανονικῆς τάξεως ἔχουσα καὶ διαφυλάττουσα ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐν τῇ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως οἰκονομία, οἶδε καὶ εἴωθεν ἐν τῇ ἐμμελεῖ αὐτῆς περὶ τῆς ἀπανταχοῦ ἱερᾶς εὐταξίας καὶ καταστάσεως φροντίδι εὐθετεῖζει καὶ διέπειν τὰ ἐπὶ μέρους κατὰ τὰς ἀνάγκας καὶ τοὺς καιροὺς, ἐναρμόνιον πάντοτε στοχαζομένη ἀποφαίνειν πανταχοῦ κατὰ τὴν χρεῖαν τῶν καιρῶν καὶ τῶν πραγμάτων τὴν ἱερὰν τάξιν, ἥπερ ἡ ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις καθωραΐζεται.

Ἐπειδὴ τοίνυν, προκειμένου καὶ περὶ τῆς διοικήσεως τῶν εἰς τὸ Θεοφροῦρητον Κράτος τῆς Ἑλλάδος τελευταίως περιελθουσῶν πολιτικῶς Ἐπαρχιῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἀγιοτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, κατάδηλον ἐγένετο ὅτι διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν πολιτικὴν μεταβολὴν τῶν κατ' αὐτὰς οὐκ ἄμοιρος δυσχερειῶν καὶ ἀνωμαλιῶν ποικίλων ἦν ἐφεξῆς ἡ ἄμεσος αὐτῶν παρὰ τοῦ Ἀγιοτάτου τούτου Θρόνου ὡς πρότερον διακυβέρ-

ἐξαρτήσεως ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (βλ. Ἐ μ μ. Κωνσταντινίδου, Συμβολὴ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν τῆς Δωδεκανήσου, Ἀθῆναι 1968).

1. Φ.Ε.Κ. 120 Α' /11 Ἰουλίου 1928. Περὶ τῆς πρωθυστεροῦ δημοσιεύσεως τοῦ Νόμου ἐν σχέσει πρὸς τὴν Πατριαρχικὴν Πρᾶξιν, βλ. Κ. Β α β ο ὑ σ κ ο υ, Ἡ νομοκανονικὴ ὑπόστασις τῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν, ἔκδ. β', Θεσσαλονίκη 1973. Ἐ μ μ. Κωνσταντινίδου, Ἡ ἀνακήρυξις τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας ὡς καὶ ἡ θέσις τῶν Μητροπόλεων τῶν «Νέων Χωρῶν», Ἀθῆναι 1974.

νησις, ἡ Μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς Ἱερωτάτων Μητροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, λαβόντες ὑπ' ὄψιν κατὰ τὸ χρεὼν τὴν νέαν κατάστασιν καὶ τὴν ἐνδεικνυμένην ἐξ αὐτῆς ἀνάγκην ἀξιοχρέου προνοίας καὶ μερίμνης πρὸς τὴν προσήκουσαν ἀνάλογον διευθέτησιν καὶ διοργάνωσιν καὶ ἐκκλησιαστικῶς τῶν κατὰ τὰς Ἐπαρχίας ταύτας, ἔγνωμεν καὶ ἀπεφασίσαμεν Συνοδικῶς, ὅπως, τηρουμένου τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐπαρχιῶν τούτων ἀνωτάτου κανονικοῦ δικαιώματος τοῦ Ἀγιωτάτου Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἡ διοίκησις ἐν τοῖς ἐπὶ μέρους τῶν Ἐπαρχιῶν τούτων διεξάγεται ἐφεξῆς ἐπιτροπικῶς ὑπὸ τῆς πεφλημένης Ἀγιωτάτης Ἀδελφῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, προφρόνως ἀποδεξαμένης συναίνουσης καὶ κυρούσης καὶ τῆς Ἐντίμου Ἑλληνικῆς Πολιτείας, ὅπως κατὰ τὴν παράκλησιν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας ἀναλάβῃ τὴν ἐντολὴν ταύτην, ἐνεργουμένην ἐπὶ τοῖς ἐξῆς κυρωθεῖσιν ἐκκλησιαστικῶς τε καὶ πολιτικῶς γενικοῖς ὅροις:

Α') Ἀπασαι αἱ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος περιελθοῦσαι Ἐπαρχίαι τοῦ Ἀγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, πλήρῃ τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς νήσου Κρήτης, διαφυλαττούσης τὸ ἄχρι τοῦδε αὐτόνομον αὐτῆς καθεστῶς, ὑπάγονται ἐφεξῆς ὑπὸ τὴν ἄμεσον διακυβέρνησιν τῆς Ἀγιωτάτης Ὁρθοδόξου Ἀὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπεκτεινούσης καὶ ἐπὶ τῶν Ἐπαρχιῶν τούτων ἐν πᾶσι τὸ σύστημα τῆς διοικήσεως καὶ τὴν τάξιν τῶν ἰδίων αὐτῆς Ἐπαρχιῶν.

Β') Ἄμεσος ὡς ἐκ τούτου κεντρικὴ καὶ τῶν Ἐπαρχιῶν τούτων ἀνωτέρα ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ἀναγνωρίζεται ἐφεξῆς ἡ ἐν Ἀθήναις Ἱερά Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἀὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἧς συμμετέχουσι καὶ οἱ Μητροπολίται τῶν Ἐπαρχιῶν τούτων, καλούμενοι εἰς αὐτὴν κατ' ἴσον ἀριθμὸν πρὸς τοὺς ἐκ τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Ἀὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος προσκαλουμένους ἀρχιερεῖς καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ σύστημα καὶ μετὰ τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων.

Γ') Κατ' ἴσον ἀριθμὸν καὶ μετὰ τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων συμμετέχουσι καὶ παρεδρεύουσι οἱ ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐπαρχιῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἀγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ ἐν τῷ Διοικητικῷ Συμβουλίῳ τοῦ Γενικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου καὶ ἐν τῷ Ἐποπτικῷ Συμβουλίῳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Δ') Οἱ τῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἀγιωτάτου Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐν Ἑλλάδι ἀρχιερεῖς συμμετέχουσιν ὡσαύτως ὑποχρεωτικῶς καὶ τῶν Γενικῶν Συνόδων τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἀὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ὡς ἐν σῶμα συσκέπτονται καὶ λαμβάνουσιν ἀποφάσεις ἀπὸ κοινοῦ, ἐξ ἴσου ἰσχυρούσας καὶ διὰ τὰς αὐτόθι Ἐπαρχίας τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου.

Ε') Οἱ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου ἀρχιερεῖς

ἐκλέγονται ἐφεξῆς καὶ ἀποκαθίστανται εἰς τὰς οἰκείας ἔδρας καθ' ὃν τρόπον καὶ σύστημα καὶ οἱ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀυτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῇ βάσει καταλόγου ἐκλεξιμῶν, συντεταγμένου ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐγκειμένου ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, δικαιουμένου καὶ τούτου ὑποδεικνύει ὑποψηφίους, ἀπαγορευομένων τῶν ἀρχιερατικῶν μεταθέσεων ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν. Προσωρινῶς μόνον τό γε νῦν, ἐφ' ὅσον εἰσέτι ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι διαθέσιμοι πρόσφυγες ἀρχιερεῖς, ἢ πλήρωσις χηρευούσης τινὸς μονίμου Μητροπόλεως τῆς περιοχῆς τοῦ ἐν Ἑλλάδι Πατριαρχικοῦ κλίματος δύναται διενεργεῖσθαι, ἀποφάσει τῆς ἐν Ἀθήναις Ἱερᾶς Συνόδου, δι' ἀποκαταστάσεως τινὸς ἐκ τῶν προσφύγων τούτων ἀρχιερέων, ἢ διὰ μεταθέσεως ἀρχιερέως κατέχοντος προσωρινῆν Μητροπολιτικὴν ἔδραν, ἢ διὰ διορισμοῦ τινὸς ἐκ τῶν ἤδη ὑπαρχόντων βοηθῶν Ἐπισκόπων, ὧν ὁ θεσμὸς ἐφεξῆς καταργεῖται.

ΣΤ') Ὑπαγόμενοι ἐφεξῆς ἐν πᾶσι ὑπὸ τοὺς νόμους τῆς ἐν Ἑλλάδι Ὁρθοδόξου Ἀυτοκεφάλου Ἐκκλησίας οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀρχιερεῖς τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου, δικάζονται καθ' ὃν τρόπον καὶ οἱ ἀρχιερεῖς τῆς Ὁρθοδόξου Ἀυτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κεκτημένοι μόνον τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκκλητίου ἐνώπιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐν περιπτώσει πονῶν ἀργίας ἢ καθαιρέσεως ἢ τιμῶς τοιούτου.

Ζ') Ἡ τε χρεία καὶ ἡ πλήρωσις ἐπαρχίας τινὸς τῆς περιοχῆς τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἀναγγέλλεται τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς ἐν Ἀθήναις Ἱερᾶς Συνόδου Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, ἀποστέλλοντος ἐκάστοτε πρὸς Αὐτὸν καὶ ἀντίγραφον τοῦ ὑπομνήματος τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀποκαθισταμένων ἀρχιερέων, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν κατὰ τὴν χειροτονίαν ἀρχιερατικὴν αὐτῶν ὁμολογίαν, ὡς αἰεὶ πρόκειται περὶ νεωστὶ χειροτονουμένων. Ὡσαύτως κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀγγέλλεται τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ ἢ πρόσκλησις τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἱερὰν Σύνοδον, τὸ Γενικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Ταμεῖον καὶ τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως, ὡς καὶ εἰς τὰς Γενικὰς Συνόδους τῆς Ἱεραρχίας. Ἡ ἀνάληψις δὲ τῶν ποιμαντορικῶν καθηκόντων ἀναγγέλλεται πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ δι' ἰδίου γράμματος τοῦ ἐκλεγέντος νέου ἀρχιερέως, ἀποστελλομένου ὡσαύτως διὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Η') Διὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Πατριαρχικῶν Ἐπαρχιῶν ἀποστέλλουσιν ὡσαύτως κατ' ἔτος πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἀντίγραφον τῶν πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἑλλάδος τακτικῶν ἐτησίων ἐκθέσεων αὐτῶν, περὶ τῆς ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις αὐτῶν ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως.

Θ') Οἱ ἐν Ἑλλάδι Μητροπολίται τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου μνημο-

νεύουσι τοῦ ὀνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, οὗ ἡ ἐκλογή, διεξάγεται κατὰ τὰ ἀπὸ τινος γιγνόμενα.

Γ) Διατηροῦνται ἀπαραιμείωτα τὰ κανονικὰ δικαιώματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐπὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἱερῶν Πατριαρχικῶν καὶ Σταυροπηγιακῶν Μονῶν, μνημονευομένου ἐν αὐταῖς τοῦ ὀνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ Προέδρου αὐτῆς ἀνακοινομένης πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην τῆς ἐκλογῆς τῶν νέων Ἑγουμενοσυμβουλίων τῶν Μονῶν τούτων. Ἄλλ' ἡ διοικήσις ὁμοῦ τῶν Μονῶν καὶ ἡ ἐν γένει διαχείρισις καὶ ὁ ἐπ' αὐτῶν ἔλεγχος ὑπάγονται ὑπὸ τὴν ἄμεσον δικαιοδοσίαν τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐφαρμοζούσης καὶ ἐπὶ τῶν Μονῶν τούτων τὰς ἰσχυρούσας διὰ τὰς ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῆς περιοχῇ Ἱερᾶς Μονὰς διατάξεις. Ἡ διάλυσις ὁμοῦ τυχὸν ἢ συγχώνευσις Πατριαρχικῆς τινος Σταυροπηγιακῆς Μονῆς διενεργεῖται πάντοτε μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

Ταῦτα οὕτω Συνοδικῶς ἐγκριθέντα καὶ ἀποφασισθέντα κυροῦνται καὶ διὰ τῆς παρουσίας Πατριαρχικῆς ἡμῶν καὶ Συνοδικῆς Πράξεως, καταστρωθείσης ἐν τῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐν ἴσῳ δὲ καὶ ἀπαρallάκτῳ ἀποστελλομένης καὶ τῇ Ἀγιωτάτῃ Ἀδελφῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος.

Κύριος δὲ ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ εὐσεβοῦς Αὐτοῦ λαοῦ οἰκονομῶν, εὐλογοῖ πάντοτε ἐν πᾶσι καὶ αἴξοι τὰ κατὰ τὴν Ἁγίαν Αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίαν ἐν τε τῇ ἄλλῃ αὐτῆς περιοχῇ καὶ ἐν ταῖς αὐτόθι Ἐπαρχίαις τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἀγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἵνα καὶ ἡμεῖς «χαίρωμεν βλέποντες τὴν τάξιν αὐτῶν καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως».

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ α' λκη', μηνὸς Σεπτεμβρίου δ', Ἰνδικτιῶνος ΙΒ'.

† Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Βασίλειος, ἀποφαίνεται.

† Ὁ Κοζίκου Καλλίνικος.

† Ὁ Νικαίας Βενιαμίν.

† Ὁ Προύσης Νικόδημος.

† Ὁ Νεοκαισαρείας Ἀμβρόσιος.

† Ὁ Ἡλιουπόλεως Γεννάδιος.

† Ὁ Ἰμβρον καὶ Τενέδου Ἰάκωβος.

† Ὁ Θεοδωρονπόλεως Λέοντιος.

† Ὁ Εἰρηνουπόλεως Κωνσταντῖνος.

† Ὁ Χριστουπόλεως Μελέτιος.

† Ὁ Μύρων Πολύκαρπος.

† Ὁ Λαοδικείας Δωρόθεος.

8. Νέα Ἐκκλησιαστικά νομοθετήματα.

Ἐκτοτε ἐξεδόθη σειρά Καταστατικῶν Νόμων, ἄλλοτε ὀλοκλήρων καὶ ἄλλοτε ἀπλῶς τροποποιητικῶν προγενεστέρων, ἐκάστοτε ἀναλόγως διαμορφουμένου τοῦ μικτοῦ συστήματος διοικήσεως, ἥτοι Ἱεραρχίας καὶ Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, οὐκ ὀλίγης δυσχερείας προκληθείσης ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἐκ τῆς τοιαύτης πολυνομίας. Οὕτω, τῷ 1931 ἐξεδόθη ὁ ὑπ' ἀριθμ. 5187 Καταστατικὸς Νόμος τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος¹, τροποποιηθεὶς διὰ τοῦ Νόμου 5438/1932², μεθ' ὃ ἐξεδόθη ὡς «Κωδικοποιημένος Νόμος 5438/1932 τῶν περὶ Καταστατικοῦ Νόμου τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἰσχυροσῶν διατάξεων»³, ὑποστὰς ὡσαύτως συμπληρώσεις καὶ τροποποιήσεις διὰ Νομοθετικῶν Διαταγμάτων καὶ ἀπὸ τοῦ 1938 κατὰ τὴν περίοδον τῆς δικτατορίας Μεταξᾶ δι' Ἀναγκαστικῶν Νόμων⁴. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων, ἔν τισιν ὑπενθυμιζόντων τὰ πρὸ τοῦ 1923 κρατοῦντα, πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὡς σχετιζόμενον πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς μετὰ χεῖρας ἐργασίας, τὸν Ἀναγκαστικὸν Νόμον ὑπ' ἀριθμ. 1493/1938 «περὶ ἐκλογῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ Βασιλείου»⁵, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ ἐκλογή γίνεται πλέον οὐχὶ ὑπὸ τῆς Ἱεραρχίας, ἀλλ' ὑπὸ τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, καταρτιζούσης διὰ σχετικῆς πλειονοψηφείας τριπρόσωπον ψηφοδέλιον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁ Βασιλεὺς προκρίνει τὸν ἕνα διὰ Βασιλικοῦ Διατάγματος. Διὰ τοῦ Νόμου τούτου, ἐνισχύοντος ἐντονώτερον τὰς ἐν προκειμένῳ πολιτειοκρατικὰς τάσεις, ἐξελέγη μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας ἀκύρωσιν τῆς ἐκλογῆς ὡς Ἀρχιεπισκόπου τοῦ Κορινθίας Δαμασκηνοῦ ὁ Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Χρῦσανθος. Ὁ μετὰ διετίαν ἀκολουθήσας Ἀναγκαστικὸς Νόμος ὑπ' ἀριθμ. 2170/1940 «περὶ Καταστατικοῦ Νόμου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος»⁶ ἐνσωματώνει τὰς ἐν τοῖς προηγούμενοις διαλαμβανόμενας διατάξεις μετὰ καὶ τῶν λοιπῶν καταστατικῶν διατάξεων, ὑποστὰς καὶ οὕτως ἱκανὰς τροποποιήσεις⁷.

Ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν ἐσημειώθη, τὸν ἐν τῷ μετὰ χρόνον διακρίνει ἐντονος νομοθετικῆ δραστηριότης ἐπὶ ποικίλων ἐκδηλώσεων τῆς καθόλου Ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως. Οὕτως, ἀναφορικῶς πρὸς τὸν Ἐ φ η μ ε ρ ι α κ ὸ ν κ λ ῆ ρ ο ν, ὁ προμνησθεὶς Νόμος ΓΦ4ΣΤ'/1910 «περὶ Ἐνοριακῶν Ναῶν καὶ τῆς περιουσίας

1. Φ.Ε.Κ. 225 Α' τῆς 10 Ἰουλίου/4 Αὐγούστου 1931.

2. Φ.Ε.Κ. 278 Α' /2-6-1932.

3. Φ.Ε.Κ. 265 Α' /17 Αὐγούστου 1932.

4. Βλ. Β α ρ ν ἄ β α Τ ζ ω ρ τ ζ ἄ τ ο υ, Μητροπολίτου Κίτρους, αὐτόθι σελ. 204-218.

5. Φ.Ε.Κ. 445 Α' /3-12-1938.

6. Φ.Ε.Κ. 5 Α /4-1-1940.

7. Ταύτας βλ. ἐν Β α ρ ν ἄ β α Τ ζ ω ρ τ ζ ἄ τ ο υ, Μητροπολίτου Κίτρους, αὐτόθι, σελ. 266,267.

αὐτῶν, περὶ προσόντων Ἐφημερίων καὶ μισθοδοσίας αὐτῶν», πτωχὸς μᾶλλον εἰς ἀπόδοσιν¹, ἀντικατεστάθη ἐν ἔτει 1923 ὑπὸ τοῦ ἀπὸ 17/18-12-1923 Ν. Διατάγματος «περὶ Ἐνοριακῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων»², διεπομένου ὑπὸ πνεύματος μείζονος χειραφετήσεως ἀπὸ πολιτειακῶν ἐπεμβάσεων, ἀλλὰ, ὡς μὴ στηριχθέντος ἐπὶ ἀσφαλοῦς οἰκονομικῆς βάσεως, ἤκιστα ἐπιλύοντος τὸ ἐφημεριακὸν πρόβλημα. Τὸ ἐν λόγῳ Ν. Διάταγμα πολλὰς ὑπέστη τροποποιήσεις μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ Α. Νόμου 2200 «περὶ ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων»³, χρήζοντος ἤδη καὶ τούτου ἀνανεώσεως. Ἔτερα νομοθετήματα⁴ ἀπέβλεπον εἰς τὴν κατάρτισιν τῶν στελεχῶν τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπιφορτισθῆ ἡ Πολιτεία. Δι' αὐτῶν, ἐκτὸς τῆς παρεχούσης μόρφωσιν ὑψηλοτέρας στάθμης Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν (1837)⁵ καὶ ὑποδεστέρας τῆς ἐν Ἀθήναις Ριζαρείου Σχολῆς (1844), ἰδρύοντο Ἱερατικά Σχολεῖα (ἀρχικὸς Νόμος ΤΖΖ/1856)⁶, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ 1922 καὶ ἐξῆς Ἐκκλησιαστικαὶ ἢ Ἱερατικαὶ ἢ Προπαρασκευαστικαὶ Σχολαί, ὡς καὶ διαφόρων τύπων (Κατώτερα-Ἀνώτερα) Ἱερατικά ἢ Ἐκκλησιαστικά Φροντιστήρια, χωρὶς πάντως νὰ ἔχη λυθῆ ἱκανοποιητικῶς τοῦτο τὸ πρωταρχικῆς σημασίας θέμα. Διὰ τὴν συνταξιοδότησιν, τέλος, καὶ τὴν παροχὴν περιθάλψεως καὶ βοηθημάτων εἰς τοὺς κληρικούς, τῷ 1931 συνεστήθη τὸ Τ.Α.Κ.Ε. ὡς Νομικὸν Πρόσωπον Δημοσίου Δικαίου, αἱ περὶ τοῦ ὁποίου βασικαὶ διατάξεις περιέχονται εἰς τὸν Νόμον 5439 (ἄρθρα 99-126) «περὶ Ἐνοριακῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων καὶ Ταμείου Ἀποδοχῶν καὶ Ἀσφαλίσεως τοῦ Κλήρου Ἑλλάδος»⁷, ὡς ἐκωδικοποιήθη διὰ τοῦ ἀπὸ 25 Μαΐου-2 Σεπτεμβρίου 1932 Διατάγματος «περὶ κωδικοποιήσεως τῶν περὶ ἐνοριακῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων καὶ Τ.Α.Κ.Ε. ἰσχυουσῶν διατάξεων»⁸, καὶ εἰς τὸ Καταστατικὸν τοῦ ἐν λόγῳ Ταμείου, ἐκδοθὲν διὰ τῆς ἀπὸ 8/8/1931 Ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων⁹, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 73632 ἀπὸ 8 Δεκεμβρίου 1934 Ὑπουργικῆς Ἀποφάσεως¹⁰, εἰς ἀμφοτέρα ἐπενεχθεισῶν μεγαγενεστέρως λεπτομερειακῶν τροποποιήσεων. — Ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν δικαιοσύνην, διὰ τὴν ὁποίαν ἐλάχιστα διελαμ-

1. Βλ. καὶ Ἀ. Ἀλβιζάτοϋ, Ἡ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κράτει Ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ, Ἀθῆναι 1962, σελ. 18, ἐνθα τοῦτο ἀποδίδεται εἰς ὑπαιτιότητα τῆς Ἐκκλησίας.

2. Φ.Ε.Κ. 382 Α' /28-12-1923.

3. Φ.Ε.Κ. 43/1-2-1940.

4. Α.Ν. 540 (Φ.Ε.Κ. 230/7-9-1945 «περὶ ἀναδιοργανώσεως τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν καὶ Φροντιστηρίων», τροποποιηθεῖς καὶ συμπληρωθεῖς διὰ τοῦ Α.Ν. 807 (Φ.Ε.Κ. 323 Α'/31-12-1945) καὶ διὰ τοῦ Ν.Δ. 415 (Φ.Ε.Κ. 217 Α' /14-10-1947) καὶ ἄλλων τροποποιητικῶν διατάξεων.

5. Πολὺ μεταγενεστέρως, ἐν ἔτει 1942, ἰδρύθη ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ Θεσσαλονίκης.

6. Βλ. καὶ ἐν § 6 τοῦ παρόντος.

7. Φ.Ε.Κ. 146/26 Ἀπριλίου-9 Μαΐου 1932.

8. Φ.Ε.Κ. 297 Α' /25 Μαΐου-2 Σεπτεμβρίου 1932.

9. Φ.Ε.Κ. 101 Β' 8) 24-8-1931.

10. Φ.Ε.Κ. 263 Παράρτημα 8-12-1934.

βάνοντο εἰς τὸν ἀπὸ πολλοῦ καταργηθέντα Καταστατικὸν Νόμον τοῦ 1852, ἐξεδόθη ὁ Νόμος 5383/1932 «περὶ Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καὶ τῆς πρὸ αὐτῶν διαδικασίας¹», προελθὼν κατ' ἐπεξεργασίαν τοῦ ὑπὸ τῆς Νομοπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1914 καταρτισθέντος νομοσχεδίου καὶ ὑποστάς σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ἐπουσιώδεις τροποποιήσεις.—Ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν καὶ διαχείρισιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας², ἀπὸ πολλοῦ ὅτε μὲν δημευομένης (1833) καὶ ἀπαλλοτριουμένης (1921 ἐξ.), ὅτε δὲ ἀρπαζομένης, ἐξεδόθησαν τῷ 1930 ὁ Νόμος 4684⁴, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἰδρῦθη ὁ Ὄργανισμὸς Διοικήσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ Μοναστηριακῆς Περιουσίας, ἐπονομαζόμενος ΟΔΕΠ³, συνιστῶν πρόσωπον Δημοσίου Δικαίου, καὶ τῷ 1931 οἱ νόμοι 5141⁴ καὶ 5256⁵, κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος (1931) ἐκ κωδικοποιήσεως τῶν ἀνωτέρω ὁ κωδικοποιημένος Νόμος 4684 «περὶ διοικήσεως καὶ διαχείρισεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας καὶ περὶ συγχωνεύσεως τῶν μικρῶν Μονῶν»⁶. Ἀκολουθῶς καὶ μέχρι τοῦ 1956 ἐξεδόθησαν ἕτερα συναφῆ νομοθετήματα, τροποποιητικὰ καὶ συμπληρωματικὰ τοῦ ὡς ἄνω κωδικοποιημένου νόμου.—Τέλος, διὰ τὴν ἐπιτελικὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἱεροποστολικοῦ καὶ ποιμαντικοῦ ἐν γένει ἔργου τῆς Ἐκκλησίας προέβλεπεν ὁ ἐν ἔτει 1936 Α.Ν. ὑπ' ἀριθμ. 41, τροποποιηθεὶς διὰ τοῦ Α.Ν. 2159/1940⁷. Οὗτος ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Α.Ν. ὑπ' ἀριθμ. 976/1946⁸ «περὶ Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», τροποποιηθεὶς καὶ συμπληρωθεὶς διὰ τοῦ Α.Ν. 957/1949⁹. Ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία ἐν τῇ ἀρμοδιότητι αὐτῆς, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἔθεσεν εἰς λειτουργίαν ἐπὶ τι διάστημα (1948-1951) καὶ ἰδίαν μεταπανεπιστημιακὴν Σχολὴν Ἱεροκηρύκων-Ἐξομολόγων-Κατηχητῶν, πρὸς ἐπιμόρφωσιν τοῦ κλήρου, περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς ὁποίας ἐξεδόθη σχετικὸν Διάταγμα¹⁰.

Τῷ 1943, μεταβληθεῖσών ἐν τῷ μεταξύ τῶν πολιτειακῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν συνθηκῶν, ἐξεδόθη ὁ ὑπ' ἀριθμ. 671/1943 Νόμος περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος¹¹, ὅστις ὀρίζει ὡς ἀνωτάτην ἀρχὴν τῆς Ἐκκλησίας τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἱεραρχίας, ἐκπροσωπούμενην ὑπὸ δεκατριμελοῦς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναθέτει καὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἀρχιερέων, ἀπαλείφει δὲ ὠρισμένας πολιτειακοὺς διατάξεις τοῦ προῤῃχού-

1. Φ.Ε.Κ. 110 Α' /11-4-1932.

2. Φ.Ε.Κ. 150/9)10-5-1930.

3. Σχετικῶς βλ. Δωροθέο, Μητροπολίτου Λαρίσης, Ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἀναπαλλοτριώτου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας μέχρι σήμερον, Ἀθήναι 1951.

4. Φ.Ε.Κ. 209/10)16-7-1931.

5. Φ.Ε.Κ. 259/30 Ἰουλίου)7 Αὐγούστου 1931.

6. Φ.Ε.Κ. 328/14)22-9-1931.

7. Φ.Ε.Κ. 6 Α' /4-1-1940.

8. Φ.Ε.Κ. 58/21-2-1946.

9. Φ.Ε.Κ. 102Α' /20-4-1949.

10. Φ.Ε.Κ. 236Α' /22-9-1948.

11. Φ.Ε.Κ. 324 Α' /27-9-1943.

σαντος, χωρίς πάντως καί οὗτος νά δύναται νά διεκδικήσῃ ἀριότητα. Ἐντεῦθεν καί κατά τὸ δεκατετραετές διάστημα τῆς πρώτης αὐτοῦ ἰσχύος, ἦτο μέχρι τοῦ Μαρτίου τοῦ 1967, ἐδέχθη πλέον τῶν τεσσαράκοντα συμπληρώσεις καί τροποποιήσεις ἐπὶ τε οὐσιωδεστέρων καί λεπτομερειακῶν σημείων αὐτοῦ¹.

9. Προσπάθειαι ἀνανεώσεως τῆς καταστατικῆς νομοθεσίας.

Ἐνεκα τῆς ἐκ τῶν πολυαριθμῶν τούτων τροποποιήσεων τοῦ ἰσχύοντος Νόμου ἀφαντάστου πολυνομίας, πολλές δυσχερείας παρεχούσης εἰς τὸ ἔργον τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καί δι' ἄλλους ἐσωτερικούς ἐκκλησιαστικούς λόγους, κατὰ τὴν ἐν λόγω περίοδον κατέστη περισσότερο ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη καταρτισμοῦ νέου Καταστατικοῦ Χάρτου. Οὕτως, ἐν ἔτει 1959, διὰ τῆς ἀπὸ 21 Ἰανουαρίου ἀποφάσεως τῆς ἐκτάκτου Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας, ἐκτελεσθεῖσης διὰ τῆς ἀπὸ 23 Ἰανουαρίου σχετικῆς ἀποφάσεως τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, καθιερώθη πρὸς τοῦτο δεκατριμελῆς Ἐπιτροπὴ ἐξ Ἀρχιερέων — κατὰ τὸ ἡμισυ ἐκ τῶν τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος καί τῶν Νέων Χωρῶν — ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου Ὑδρας, Σπετσῶν καί Αἰγίνης Προκοπίου, εἰς ἣν συμμετέσχε καί ὁ γράφων. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐντὸς τριμήνου ἐπεράτωσε τὸ ἔργον αὐτῆς καί παρέδωκε τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τὸ συναχθὲν Σχέδιον Καταστατικοῦ Χάρτου², διαβιβάσθην ἐπίσης διὰ τοῦ Προέδρου αὐτῆς εἰς τὸν ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων Ὑπουργὸν πρὸς περαιτέρω προώθησιν. Οὐδὲν ὁμως πλέον τούτου ἐγένετο, ἐκδοθέντων ἐν τῷ μεταξὺ ἐξ ἐπεμβάσεως κρατικῆς, μετ' ἐκδηλωθεῖσαν τῇ 7ῃ Ἀπριλίου 1959 ἐν τῇ Διαρκεί Ἱερᾷ Συνόδῳ διάστασιν, τοῦ Νόμου 3952/1959³, καταργοῦντος τὸ μεταθετὸν τῶν Ἀρχιερέων, ἐκτὸς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καί τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ὡς καί τοῦ Διατάγματος τοῦ 1959⁴ «περὶ συνθέσεως, συγκλήσεως, λειτουργίας καί ἀρμοδιότητος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας καί τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, τοῦ τρόπου διορισμοῦ καί καθηκόν-

1. Ταύτας, ὡς καί τοὺς ἄνω μνημονευθέντας θεμελιώδεις Νόμους, βλ. ἐν Β α ρ ν ἄ β α Τ ζ ω ρ τ ζ ἄ τ ο υ, Μητροπολίτου Κίτρους, αὐτόθι, σελ. 308-311. Πίνακα τῶν κατὰ τὸ ἐν λόγω διάστημα ἐκδοθέντων Ἐκκλησιαστικῶν Νόμων (θεμελιωδῶν, τροποποιητικῶν, συμπληρωματικῶν), Διαταγμάτων καί Πράξεων Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου βλ. ἐν Γ. Κ ε λ ε μ ἔ ν η — Κ. Σ π υ ρ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἡ νομοθεσία περὶ Ἐνοριῶν καί ΤΑΚΕ, Ἀθήναι 1961, σελ. 378-382.

2. Σχετικῶς πρὸς τὴν ἐνέργειαν ταύτην, ὡς καί τὸ ἐν λόγω Σχέδιον, βλ. ἐν Β α ρ ν ἄ β α Τ ζ ω ρ τ ζ ἄ τ ο υ, Μητροπολίτου, Κίτρους, αὐτόθι, σελ. 372, 460 ἐξ.

3. Φ.Ε.Κ. 88 Α'/29-4-1959.

4. Φ.Ε.Κ. 272 Α'/17-12-1959. Τοῦτο ἐτροποποιήθη διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 76/28-4-1960 Πράξεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου (Φ.Ε.Κ. 58 Α'/4-5-1960), κυρωθεῖσης διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 4149/1961 (Φ.Ε.Κ. 41 Α'/16-3-1961) Νόμου «περὶ Καταστατικοῦ Νόμου τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίας».

των Κυβερνητικοῦ Ἐπιτρόπου, πληρώσεως τῆς θέσεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης καὶ Πειραιῶς, προσόντων ἐκλογίμων καὶ ἐκλογῆς Μητροπολιτῶν».

Τῆς ἀνάγκης πλήρους καὶ ὠλοκληρωμένου Καταστατικοῦ Χάρτου καθισταμένης ὅλον ἐπὶ μᾶλλον ἐκδήλου, ἐν ἔτει 1962, πρωτοβουλία τῆς Πολιτείας, διὰ Νομοθετικοῦ Διατάγματος ὑπ' ἀριθμ. 4243/3-9-1962¹ συνεστήθη δεκατριμελὴς Κληρικολαϊκὴ Ἐπιτροπὴ ἐξ Ἀρχιερέων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ γράφων, ὑποδειχθέντων ὑπὸ τῆς Ἱεραρχίας διὰ γραμμάτων πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ὡς καὶ Καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς καὶ Νομικῆς Σχολῆς «πρὸς μελέτην καὶ ὑπόδειξιν μεταρρυθμίσεων τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων Ἐκκλησιαστικῶν νόμων». Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη, συγκροτηθεῖσα διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 107685-3-10-1962 Ὑπουργικῆς Ἀποφάσεως², ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Β', με εἰδικὸν εἰσηγητὴν τὸν Καθηγητὴν Ἀμ. Ἀλιβιζᾶτον, εἰργάσθη μέχρι τοῦ Μαΐου τοῦ 1964 καὶ κατήρτισε μετὰ μακράν, ἐξονυχιστικὴν καὶ ἐμπεριστατωμένην μελέτην μέχρι τῶν λεπτομερειῶν, ὡς μαρτυροῦν τὰ τηρηθέντα Πρακτικὰ τῶν συνεδριῶν αὐτῆς, πλήρες Σχέδιον Καταστατικοῦ Χάρτου³, ἐν τῷ ὁποίῳ, παρὰ τὰς διατυπωθείσας ἐπιφυλάξεις ἐπὶ τινῶν σημείων, διήκει, κατὰ τὸ πρὸς τὸν ἀρμόδιον Ὑπουργὸν διαβιβαστικὸν ἔγγραφον, «ἄφ' ἑνὸς μὲν ἡ πατροπαράδοτος αὐστηρὰ κανονικὴ τάξις τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, ἄφ' ἑτέρου δὲ ἡ κατὰ τὰς ἔθνικὰς ἡμῶν παραδόσεις ὀφειλομένη πρέπουσα συμπάραστασις τῆς Πολιτείας εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς συναλληλίας». Τὸ ἐν λόγῳ Σχέδιον Καταστατικοῦ Χάρτου, διὰ τοῦ ὁποίου, πρὸς τοῖς ἄλλοις, κατηργεῖτο καὶ ὁ θεσμὸς τοῦ Βασιλικοῦ Ἐπιτρόπου, κατὰ Μάϊον τοῦ 1964 παρεδόθη εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον καὶ τὸ ἀρμόδιον Ὑπουργεῖον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐζήτησε διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 68361/10-6-1964 ἐγγράφου αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τὴν περὶ τούτου γνώμην τῆς Ἱεραρχίας πρὸς περὶ τέρῳ προώθησιν, τῆς Κυβερνήσεως μάλιστα ἀποσκοπούσης, ὅπως ψηφισθῆ ὑπὸ τῆς Βουλῆς ὡς Κῶδιξ. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 1314/13-6-1964 ἐγγράφου αὐτῆς ἀπέστειλε τὸ Σχέδιον μετὰ τῆς Εἰσηγητικῆς Ἐκθέσεως πρὸς ἅπαντας τοὺς Ἱεράρχας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, προκειμένου οὗτοι νὰ διατυπώσωσι γραπτῶς τὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηρήσεις των, μετὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν ὁποίων ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, λαμβάνουσα πάντα ταῦτα ὑπ' ὄψιν, θὰ προέβρινε διὰ τροποποιήσεων εἰς τὸν καταρτισμὸν ἑτέρου Σχεδίου Καταστατικοῦ Χάρτου.

Οὕτω, ματαιωθείσης τῆς προωθήσεως τοῦ ὑπὸ τῆς Κληρικολαϊκῆς Ἐπιτροπῆς καταρτισθέντος Σχεδίου Καταστατικοῦ Χάρτου, ἀνασύνταξιν αὐτοῦ,

1. Φ.Ε.Κ. 144Α' /11-9-1962.

2. Φ.Ε.Κ. 363 Β' /12-10-1962.

3. Σχετικῶς βλ. ἐν Βαρνάβα Τζωρτζάτου, Μητροπολίτου Κίτρους, ἐνθ' ἄνωτέρῳ, σελ. 372, 373, τὸ δὲ Σχέδιον Καταστατικοῦ Χάρτου σελ. 501-538.

ἐπὶ τῇ βάσει καὶ τῶν ὑπὸ τῶν Ἱεραρχῶν διατυπωθεισῶν παρατηρήσεων καὶ ὑποδείξεων, ἀνέλαβεν ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς περιόδου 1963-1964. Αὕτη, ὁμοίως εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς συναλληλίας εἰς τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας στηριχθεῖσα, εὐθύς ὡς ἐπεράτωσε τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ Σχεδίου, παρέδωκε τοῦτο τῇ 21ῃ Ἰουλίου 1964 εἰς τὸν τότε Ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὀργανισμῶν, ὅστις ὅμως, ἀναιτιῶς καθυστερῶν, ἐγνώρισε βραδύτερον εἰς τὴν Ἱεράν Σύνοδον, ὅτι τὸ διαπεμφθὲν Σχέδιον προσετέθη μεταξὺ τῶν ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ καὶ παρ' ἄλλων ὑποβληθέντων, πρὸς καταρτισμὸν ἰδίου Σχεδίου Καταστατικοῦ Χάρτου, τὸ ὁποῖον καὶ θὰ προωθηθῆ πρὸς ψήφισιν εἰς τὴν Βουλὴν. Κατόπιν τῆς κωλυσιεργίας ταύτης, ἐπὶ ὑποτιμῆσει τῆς θέσεως τῆς Ἱεραῖς Συνόδου, συνεκλήθη τῇ 10ῃ Νοεμβρίου 1964 ἡ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας, ἄνευ ὅμως ἀποτελέσματος. Παρὰ τὴν ἐπὶ μακρὸν καταβληθεῖσαν προσπάθειαν, ψηφισθέντων ἐν τῷ μεταξύ, ἀντιτιθεμένης τῆς Ἐκκλησίας, ἐτέρων καταστατικῆς φύσεως νομοθετημάτων, τὸ ὑπὸ τῆς Ἱεραῖς Συνόδου καταρτισθὲν Σχέδιον δὲν κατωρθώθη νὰ περιβληθῆ τὴν ἰσχὺν νόμου καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐξηκολούθησε διοικουμένη ἄνευ ὠλοκληρωμένου Καταστατικοῦ Χάρτου¹.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε τῷ 1966 ἐξεδόθη τὸ ὑπ' ἀριθμ. 4589/1966 Νομοθετικὸν Διάταγμα², ἐπ' εὐκαιρίᾳ ρυθμίσεως ἐσωτερικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ θέματος, διὰ τοῦ ὁποῖου ὠρίζετο ἐφεξῆς τρόπος Μητροπολιτικῶν ἐκλογῶν καὶ ἕτερα συναφῆ, συνιστάτο δ' Ἐπιτροπὴ ἐξ Ἀρχιερέων, ἐγγάμων κληρικῶν, Καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς καὶ Νομικῆς Σχολῆς καὶ Κυβερνητικῶν παραγόντων, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως ἐντὸς τακτικῆς προθεσμίας δύο ἢ τριῶν μηνῶν συντάξῃ σχέδιον Κώδικος Καταστατικοῦ Χάρτου. Ἡ ὡς εἴρηται Ἐπιτροπὴ, συγκροτηθεῖσα διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 18078/24-12-1966 Ὑπουργικῆς Ἀποφάσεως³, δὲν ἐπρόλαβε νὰ περατώσῃ τὸ ἔργον της, καθ' ὅσον ἡ τὴν ἀρχὴν καταλαβοῦσα δικτατορικὴ Κυβέρνησις ἐπενέβη καὶ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 3/1967 Ἀναγκαστικοῦ Νόμου⁴ ὠρίσθη τότε ἀριστίνδην, κατ' ἰδίαν τῶν κρατούντων προτίμησιν, ἐννεαμελὴς Διαρκῆς Ἱερά Σύνοδος, συγκροτηθεῖσα δυνάμει τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 291/11-5-1967 Β. Διατάγματος⁵, τῆς θητείας δ' αὐτῆς δις παραταθείσης⁶, ἥτις, ἀπομακρυνθέντος ταύτοχρόνως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου Β', λόγῳ ὀρίου ἡλικίας, ἐπὶ τούτῳ νῦν καὶ διὰ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον νομοθετηθέντος, ἐξέλεξεν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν τὸν Ἀρχιμανδρίτην Ἱερώνυμον Κοτσώνη.

1. Αὐτόθι, σελ. 373, 374, τὸ δὲ ἐπεξεργασμένον Σχέδιον σελ. 539-580.

2. Φ.Ε.Κ. 239 Α'/10-11-1966.

3. Φ.Ε.Κ. 174 Α'/10-3-1967.

4. Φ.Ε.Κ. 67 Α'/10-5-1967.

5. Φ.Ε.Κ. 68 Α'/11-5-1967.

6. Β. Διατάγμα ὑπ' ἀριθμ. 551/1967 (Φ.Ε.Κ. 167 Α'/30-9-1967), Α.Ν. 591/1968 (Φ.Ε.Κ. 236 Α'/7-10-1968).

10. Ἡ τῆς τελευταίας δεκαετίας πολυνομία.

Ἐκτοτε καὶ καθ' ὅλον τὸ ἑπταετὲς διάστημα τῆς δικτατορίας ἡ Ἐκκλησία διφκεῖτο ἀρχικῶς δι' Ἀναγκαστικῶν Νόμων καὶ εἶτα διὰ Νομοθετικῶν Διαταγμάτων, ἅτινα ἐξεδίδοντο ὑπὸ τῆς Πολιτείας, οὐχὶ πάντως ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἄνευ συμπράξεως τῆς τότε διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτω, μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὅλως ἀντικανονικοῦ Ἀναγκαστικοῦ Νόμου ὑπ' ἀριθμ. 214/1967¹, καταδικασθέντος ὑπὸ Ἱεραρχῶν² καὶ ἀμφοτέρων τῶν παρ' ἡμῖν Θεολογικῶν Σχολῶν³, ἐξεδόθη ὁ ὑπ' ἀριθμ. 320/1968 Ἀναγκαστικὸς Νόμος⁴, συνιστῶν θέσιν Ἀρχιερέως τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, ἐξομοιούμενου κατὰ πάντα πρὸς τοὺς ἐπαρχιούχους Μητροπολίτας, ἡ ΛΣΤ' Συντακτικὴ Πρᾶξις⁵ περὶ ἀποχωρήσεως Μητροπολιτῶν ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν, ἐφ' ὅσον συνεπλήρωσαν τεσσαρακονταετίαν ἐν τῇ Ἱερωσύνῃ καὶ τριακονταετίαν ἐν τῷ βαθμῷ τοῦ Ἐπισκόπου, καὶ ὑποχρεωτικῆς ὑπὸ προϋποθέσεις ἐν Μοναίς διαβιώσεως σχολαζόντων, καὶ τέλος τὸ Νομοθετικὸν Διάταγμα ὑπ' ἀριθμ. 126/1969 περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος⁶.

Ὁ ἐν λόγῳ Καταστατικὸς Χάρτης, ὅστις μάλιστα παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Δικτάτορος εἰς τὴν Ἱεραρχίαν μετ' ἀσυνήθους ἐπισημότητος, παρεστάθη, ὅτι ἀπεδέσμευε τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς Πολιτείας, χαρακτηρισθεὶς εἰς σχετικὸν ἔγγραφο τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ὡς «ἔργον, τὸ ὁποῖον θὰ μείνῃ εἰς τὴν ἔνδοξον Ἱστορίαν τοῦ Ἔθνους ἡμῶν ἀληθῶς μνημειῶδες»⁷. Ὁ δοθεὶς ὁμως χαρακτηρισμὸς δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν πραγματικότητα, καθ' ὅσον ὁ νόμος οὗτος, μὴ ἔσπερμημένος φυσικὰ καὶ ἀγαθῶν στοιχείων, εἶχε πολλὰ μειονεκτήματα καὶ περιελάμβανε διατάξεις ἥκιστα συναρδούσας πρὸς τὴν παραδοσιακὴν τάξιν τῆς Ἐκκλησίας, ἐν αἷς καὶ τὴν συγκρότησιν τῆς Διαρκοῦς Ἱεράς Συνόδου οὐχὶ κατὰ τὴν καθιερωμένην καὶ ὑπὸ τῶν Πατριαρχικῶν καὶ Συνοδικῶν Τόμων τοῦ 1850 καὶ τοῦ 1928 ὀριζομένην ἀδιάβλητον ἀρχὴν τῶν πρεσβείων τῆς Ἀρχιερωσύνης, ἀλλ' οὐσιαστικῶς κατὰ τὴν διάθεσιν τοῦ Προέδρου, ἅτινα καὶ παρέσχον ἀφορμὰς

1. Φ.Ε.Κ. 220 Α/12-12-1967.

2. Σχετικῶς ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ γράφοντος τὸ ὑπ' ἀριθμ. 164/6-2-1968 Ὑπόμνημα πρὸς τὴν Ἱεράν Σύνοδον, κοινοποιηθὲν καὶ πρὸς ἅπαντας τοὺς Σεβ. Ἱεράρχας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

3. Βλ. Γ. Κο ν ι δ ἄ ρ η, Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησιαστικῆς Δικαιοσύνης σήμερον, Ἀθῆναι 1971-1972, σελ. 257-263.

4. Φ.Ε.Κ. 56 Α'/16-3-1968. Βλ. καὶ Β. Διάταγμα ὑπ' ἀριθμ. 214/1969 (Φ.Ε.Κ. 59 Α'/7-4-1969), «περὶ καθορισμοῦ τῶν ἀρμοδιοτήτων τοῦ Ἀρχιερέως τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων».

5. Φ.Ε.Κ. 229/28-9-1968.

6. Φ.Ε.Κ. 27 Α'/17-2-1969. Βλ. καὶ τροποποιητικὸν Νομοθετικὸν Διάταγμα ὑπ' ἀριθμ. 344/1969 (Φ.Ε.Κ. 228 Α'/13-11-1969).

7. «Ἐκκλησία» 1969, σελ. 91.

μακρῶν συζητήσεων ἐν Συνόδοις τῆς Ἱεραρχίας¹ καὶ ἐκδήλων ἀντιθέσεων. Ἐπιπροσθέτως, ἐνῶ ἐκ πρώτης ὄψεως ἐνεφανίζετο, ἰδίᾳ διὰ τῆς παρεχομένης δυνατότητος ἀμέσου θεσπίσεως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Κανονισμῶν καὶ Κανονιστικῶν Διατάξεων, ὅτι ἐχειραφέτει τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τῆς Πολιτείας, δι' ἑτέρων διατάξεων ἐδέσμευεν αὐτήν. Τὰ μάλιστα δ' ἀνεπίτρεπτον ὑπῆρξε τὸ γεγονός, ὅτι τὸ πρῶτον, κατ' ἀκολουθίαν σχετικῆς διατάξεως τοῦ νέου Συντάγματος, υἱοθετεῖτο, ὡς μὴ ὠφελεν, ἐν τοσοῦτον ἐπισήμῳ ἐκκλησιαστικῷ κειμένῳ, οἷον ὁ Καταστατικὸς Χάρτης, ἢ ἀξιολογικῆ διάκρισις τῶν ἱερῶν Κανόνων, κατοχυρουμένης μονομερῶς τῆς τηρήσεως τῶν «περὶ τὸ δόγμα καὶ τὴν λατρείαν»²,

1. Ἰδιαζόντως περὶ τούτων βλ. Π ρ α κ τ ι κ ᾶ τῆς ἐκτάκτου Συνελεύσεως τῆς Ἱεραρχίας Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας, τῆ 1-10 Μαρτίου 1969, τῶν ὁποίων περιλήψις ἐδημοσιεύθη ἐν «Ἐκκλησία», ΜΣΤ' (1969), σελ. 146-148.

2. Ἡ διάκρισις τῶν ἱερῶν Κανόνων εἰς διοικητικούς ἢ περὶ τὸ δόγμα καὶ τὴν λατρείαν, ἀδόκιμος καθ' ἡμᾶς καὶ ἀπαράδεκτος, τὸ πρῶτον παρ' ἡμῖν σαφῶς διατυπωθεῖσα εἰς τὸ Σύνταγμα τοῦ 1968, ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμ. 126/1969 Καταστατικὸν Χάρτην τῆς Ἐκκλησίας ἀτυχῶς περιληφθεῖσα, ὡς καὶ ἡ ἕκτασις τῆς συνταγματικῆς κατοχυρώσεως αὐτῶν, τῶν μὲν χαρακτηριζομένων ἐν τῇ νομολογίᾳ ὡς ἀμεταβλήτων ἢ οὐσιωδῶν ἢ θεμελιωδῶν, τῶν δὲ ὡς μεταβλητῶν ἢ ἐπουσιωδῶν ἢ μὴ θεμελιωδῶν, ἀπὸ μακροῦ ἤδη ἔχει δημιουργήσει ἀμφισβητήσεις καὶ διχασμὸν γνωμῶν μεταξὺ τῶν κανονολόγων καὶ τῶν ἐρμηνευτῶν τῶν Συνταγματικῶν διατάξεων καὶ ἔχει καταστή, κυρίως ἐξ ἀφορμῆς στασιαζομένων κανονικῶς νομοθετημάτων, ἀντικείμενον μελετῶν καὶ συζητήσεων, συμμετεχούσης καὶ τῆς Ἐκκλησίας, μετὰ σοβαρῶν διαφορῶν γνωμῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν κατὰ καιροὺς νομοθετικῶν σωμάτων, ἐν τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ καὶ τῷ Συμβουλίῳ τῆς Ἐπικρατείας. Γενικῶς περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ θέματος διατυπωθειῶν διχογνωμιῶν παραπέμπομεν τὸν βουλόμενον εἰς τὰ συγγράμματα Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Συνταγματικοῦ Δικαίου, ἔνθα καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία, εἰς τὰ Π ρ α κ τ ι κ ᾶ τῶν Ἐθνικῶν Συνελεύσεων κατὰ τὰς συζητήσεις ἐπὶ τῶν ἄρθρων 1 καὶ 2 τοῦ Συντάγματος, ὡς καὶ εἰς ἐιδικὰς μελέτας ἡμετέρων, ἥτοι ἀφ' ἐνὸς Δ. Π ε τ ρ α κ ᾶ κ ο υ, Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία, ἐν «Δικαιοσύνη», τόμ. Γ' (1908), Κ. Δ υ ο β ο υ ν ι ῶ τ ο υ, Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, Ἀθήναι 1916, Χ ρ. Ἀ ν δ ρ ο ὔ τ σ ο υ, Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου, Ἀθήναι 1920, Ἀ μ. Ἀ λ ι β ι ζ ᾶ τ ο υ, Ὑπάρχουσι δογματικοὶ Κανόνες; Ἀθήναι 1935, Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Σχέσις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου, Ἀθήναι 1937, Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Ἐπιβαλλόμενα τροποποιήσεις τῶν δύο πρώτων ἄρθρων τοῦ Συντάγματος, Ἀθήναι 1964, Π. Π α ν α γ ι ω τ ᾶ κ ο υ, Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, Ἀθήναι 1935, Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Ἡ θέσις τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήναι 1952, Χ ρ υ σ ο σ τ ὶ μ ο υ Π ᾶ π α δ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, τὸ Σύνταγμα καὶ οἱ ἱεροὶ Κανόνες, Ἀθήναι 1936, Γ. Γ ε ω ρ γ ι ᾶ δ ο υ, Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον, Ἀθήναι 1939, Ἱ ε ρ ᾶ ς Σ υ ν ὄ δ ο υ, Ὑπόμνημα ἐπὶ τῶν περὶ Ἐκκλησίας ἄρθρων τοῦ Συντάγματος, Ἀθήναι 1946, Θ. Τ σ ᾶ τ σ ο υ, Εἰσήγησις ἐπὶ τῶν ἄρθρων 1 καὶ 2 τοῦ Συντάγματος (εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς), Ἀθήναι 1946, Δ ω ρ ο θ ἑ ο υ, Μητροπολίτου Λαρίσης, Νομοκανονικὰ ἔρευνα, Ἀθήναι 1951, Κ. Μ ο υ ρ α τ ῖ δ ο υ, Σχέσις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, Ἀθήναι 1965, Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Ἡ συνταγματικὴ κατοχύρωσις τῶν ἱερῶν Κανόνων, Ἀθήναι 1974, Μ ε λ ε τ ῖ ο υ, Μητροπολίτου Κυθήρων, Δὲν στασιάζεται ἡ ἰσχὺς τῶν θείων καὶ ἱερῶν Κανόνων. Ἐπικρατέστεροι οἱ Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας τῶν

ἐξ οὗ καὶ ζωηρὰ προεκλήθη ἀντίδρασις, ἐκδηλωθεῖσα ἐντονώτερον εἰς τὴν ἀπὸ 3-10 Μαρτίου Σύνοδον τῆς Ἱεραρχίας¹.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὡς εἴρηται Καταστατικοῦ Χάρτου, ὅστις διὰ τὴν τότε κρατοῦσαν κατάστασιν κατ' ἀνάγκην ἐφηρμόσθη, κατηρτίσθη μεταξύ τῶν ἐτῶν 1969-1973 σειρὰ ὅλη 51 Κανονισμῶν καὶ 58 Κανονιστικῶν Διατάξεων, τινῶν ἐξ αὐτῶν κριθέντων ἀντισυνταγματικῶν, πρὸς ρύθμισιν ἐπὶ μέρους θεμάτων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως². Ἡ τοιαύτη πολυνομία ἐπόμενον ἦτο νὰ δημιουργηθῶν νόμων, Ἀθῆναι 1966, Β α ρ ν ἄ β α (Τζωρτζάτου) Μητροπολίτου Κίτρους, Περὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἐπὶ τοῦ νομοθετηθέντος ὀρίου ἡλικίας τῶν Ἀρχιερέων, Ἀθῆναι 1967, καὶ ἄλλων· ἄφ' ἐτέρου Ἀ.λ. Β α μ β ἔ τ σ ο υ, Εἰσαγωγή εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον, Ἀθῆναι 1911, Ἀ. Π α π α δ ο π ο ὑ λ ο υ, Θρησκεία, Ἐκκλησία, Κράτος, ἐν «Ἀρχεῖον Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Κανονικοῦ Δικαίου», Γ' (1948), Σ. Π α π α φ ρ ἄ γ κ ο υ, Πορίσματα ἐκ τῆς νομολογίας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, Ἀθῆναι 1935, Γ.ρ. Κ α σ ι μ ἄ τ η, Οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ Κανόνες ὡς πηγὰ τοῦ Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, ἐν «Ἀρχεῖον Ἰδιωτικοῦ Δικαίου», Ἀθῆναι τόμ. Ζ' (1940), ἔνθα ὁ συγγραφεὺς ἀναπτύσσει ἰδίαν θεωρίαν περὶ ἐθιμογενεῦς ἀξίας τῶν Κανόνων, Π. Π ο υ λ ἴ τ σ α, Σχέσις Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας, τεύχ. Α' Ἀθῆναι 1956, Π ρ α κ τ ι κ ἄ τ ῆς ἐπὶ τοῦ Συντάγματος Ἐπιτροπῆς τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, Συνεδρ. ΛΣΤ'-Πρακτ. Α', Συνεδρ. ΜΑ'-Πρακτ. Α', Συνεδρ. ΡΝΗ'-Πρακτ. Δ', Χ. Θ η β α ἴ ο υ, Περὶ Θρησκείας καὶ Ἐκκλησίας (Εἰσήγησις εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος τῆς Α' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς), Ἀθῆναι 1946, Ἀ. Ι. Σ β ῶ λ ο υ — Γ. Κ. Β λ ἄ χ ο υ, Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1954, καὶ ἄλλων.

1. Κατ' αὐτὴν καὶ ἄλλοι Ἱεράρχαι καὶ ἡμεῖς ἠτιολογημένως κατεφέρθημεν κατὰ τῆς τοιαύτης διακρίσεως τῶν ἱερῶν Κανόνων, ἀποφάσει δὲ τῆς Ἱεραρχίας, πρὸς ἀπάλειψιν τῆς διατάξεως, ἠγήθημεν Ἐπιτροπῆς παρὰ τοῖς ἀρμοδίοις καὶ συνετάξαμεν εἰδικὸν ἐμπεριστατωμένον Ὑπόμνημα, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 24-3-1973 (ἀριθμ. πρωτ. Συνοδικοῦ ἐγγράφου 1706/29-3-1973), ὅπερ καὶ ἐπεδόθη αὐτοῖς διὰ τὰ περαιτέρω.

2. Κατὰ τὴν ὑπ' ὄψει περίοδον ἐξεδόθησαν οἱ ἐπὶ γενικώτερας φύσεως θεμάτων Κανονισμοί: ὑπ' ἀριθμ. 1/1969 «Περὶ Ὁργανισμοῦ Διοικήσεως τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σωμάτων καὶ Ὁργανῶν» (ΦΕΚ 185Α/11-9-1970), 2/1969 «Περὶ ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» (ΦΕΚ 193Α/19-9-1970), 3/1969 «Περὶ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (ΦΕΚ 194Α/19-9-1970), 4/1969 «Περὶ διοργανώσεως, συγκροτήσεως καὶ λειτουργίας τοῦ Ὁργανισμοῦ Διοικήσεως καὶ Διαχειρίσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Περιουσίας (ΟΔΔΕΠ)» (ΦΕΚ 158Α'/16-8-1969), 5/1969 «Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2/1969 Κανονισμοῦ «περὶ ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 4/1969 Κανονισμοῦ «περὶ διοργανώσεως, συγκροτήσεως καὶ λειτουργίας τοῦ ΟΔΔΕΠ» (ΦΕΚ 235Α/17-11-1969), 6/1970 «Περὶ Ὁργανισμοῦ Σχολῆς Διακονισσῶν Ἀδελφῶν καὶ Νοσοκόμων «Η ΟΛΥΜΠΙΑΣ» (ΦΕΚ 194Α'/19-9-1970), 7/1970 «Περὶ τρόπου διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν ἱερῶν Προσκυνημάτων καὶ Προσκυνηματικῶν Ἰδρυμάτων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (ΦΕΚ 81Α'/8-4-1970), 9/1970 «Περὶ καταστάσεως τοῦ Προσωπικοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (ΦΕΚ 106Α'/13-5-1970), 11/1970 «Περὶ διαρθρώσεως τῶν θέσεων τῶν ἐκ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐξαρτωμένων ὑπηρεσιῶν Ἀποστολικῆς Διακονίας καὶ Ο.Δ.Δ.Ε.Π.» (ΦΕΚ 137Α'/23-6-1970), 12/1970 «Περὶ ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας τῆς Ἐπαρχιακῆς Γενικῆς Συνελεύσεως» (ΦΕΚ 185Α'/11-9-1970), 13/1970 «Περὶ τῶν Ἱεροκηρύκων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (ΦΕΚ 242Α'/12-11-1970), 14/1970 «Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν Κανονισμῶν ὑπ' ἀριθμ. 4/1969, 9/1970

γῆση διὰ τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας νομοθετικὸν κυκεῶνα, ἐν πολλοῖς δυσχεραίνοντα τὸ ἔργον αὐτῆς.

καὶ τῆς 2/1969 Κανονιστικῆς Διατάξεως» (ΦΕΚ 269Α'/12-12-1970), 15/1971 «Περὶ Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσείου» (ΦΕΚ 36Α'/16-2-1971), 16/1971 «Περὶ τροποποιήσεως τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9/1970 Κανονισμοῦ «περὶ Καταστάσεως τοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (Κῶδιξ Ἐκκλησιαστικῶν Ὑπαλλήλων) καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12/1970 Κανονισμοῦ «περὶ ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας τῆς Ἐπαρχιακῆς Γενικῆς Συνλεύσεως» (ΦΕΚ 40Α'/24-2-1971), 17/1971 «Περὶ τροποποιήσεως τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ «περὶ ἱ. Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» (ΦΕΚ 67Α'/1-4-1971), 18/1971 «Περὶ τροποποιήσεως τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9/1970 Κανονισμοῦ «περὶ καταστάσεως τοῦ Προσωπικοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 11/1970 Κανονισμοῦ «περὶ διαρθρώσεως τῶν θέσεων τῶν ἐκ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐξαρωμένων Ὑπηρεσιῶν Ἀποστολικῆς Διακονίας καὶ Ο.Δ.Δ.Ε.Π.» (ΦΕΚ 60Α'/24-3-1971), 19/1971 «Περὶ διατάξεων, ἀφορωσῶν εἰς τὴν μισθολογικὴν τακτοποίησιν Ἐκκλησιαστικῶν Ὑπαλλήλων» (ΦΕΚ 67Α'/1-4-1971), 20/1971 «Περὶ λειτουργίας τῶν Γραφείων τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῶν Μονίμων Συνοδικῶν Ἐπιτροπῶν» (ΦΕΚ 72Α'/9-4-1971), 21/1971 «Περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Παιδείας» (ΦΕΚ 133Α'/9-7-1971), 22/1971 «Περὶ Μέσων ἐπιτάξεων Ἱερατικῶν Σχολῶν» (ΦΕΚ 138Α'/14-7-1971), 23/1971 «Περὶ Ἀνωτέρων Ἱερατικῶν Σχολῶν» (ΦΕΚ 134Α'/12-7-1971), 24/1971 «Περὶ Μέσης Νυκτερινῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς» (ΦΕΚ 134Α'/12-7-1971), 25/1971 «Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν ὑπ' ἀριθ. 9/1970 καὶ 11/1970 Κανονισμῶν, ὡς οὗτοι ἐτροποποιήθησαν διὰ μεταγενεστέρων διατάξεων καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονιστικῆς Διατάξεως» (ἴδε διόρθωσιν 157Α'/1971) (ΦΕΚ 138Α'/14-7-1971), 27/1971 «Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9/1970 Κανονισμοῦ «περὶ καταστάσεως τοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (Κῶδιξ Ἐκκλησιαστικῶν Ὑπαλλήλων)» (ΦΕΚ 205Α'/20-10-1971), 28/1971 «Περὶ συμπληρώσεως τῶν Κανονισμῶν ὑπ' ἀριθ. 1/1969 «περὶ ὀργανισμοῦ Διοικήσεως τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σωμάτων καὶ Ὀργάνων», 4/1969 «περὶ διοργανώσεως καὶ λειτουργίας τοῦ ΟΔΔΕΠ» καὶ 9/1969 «περὶ καταστάσεως τοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (ΦΕΚ 227Α'/8-11-1971), 29/1971 «Περὶ ἀξιοποιήσεως κτημάτων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Περιουσίας» (ΦΕΚ 238Α'/22-11-1971), 30/1971 «Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9/1970 Κανονισμοῦ «περὶ καταστάσεως τοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», ὡς οὗτος ἐτροποποιήθη διὰ μεταγενεστέρων διατάξεων» (ἴδε διόρθωσιν 253Α' (ΦΕΚ 246Α'/1-12-1971), 31/1971 «Περὶ ἱδρύσεως καὶ λειτουργίας Ἐκκλησιαστικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (ΦΕΚ 274Α'/27-12-1971), 32/1972 «Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ Κανονισμοῦ ὑπ' ἀριθ. 9/1970 «περὶ καταστάσεως τοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», ὡς ἐτροποποιήθη καὶ συνεπληρώθη διὰ μεταγενεστέρων διατάξεων» (ΦΕΚ 4Α'/12-1-1972), 33/1972 «Περὶ ἀρμοδιοτήτων τοῦ Ὑπηρεσιακοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Παιδείας (Υ.Σ.Ε.Π.) καὶ συμπληρώσεως τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9/1970 Κανονισμοῦ (ΚΕΥ)» (ΦΕΚ 8Α'/18-1-1972), 34/1972 «Περὶ λειτουργίας καὶ ὀργανώσεως τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Παιδείας» (ΦΕΚ 8Α'/18-1-1972), 36/1972 «Περὶ συμπληρώσεως τῶν ὑπ' ἀριθ. 9/1970 καὶ 11/1970 Κανονισμῶν (ΦΕΚ 31Α'/26-2-1972), 37/1972 «Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν ὑπ' ἀριθ. 4/1969, 9/1970, 21/1971, 22/1971 καὶ 29/1971 Κανονισμῶν (ἴδε διόρθωσιν 159Α') (ΦΕΚ 71Α'/19-5-1972), 38/1972 «Περὶ Σχολῆς Κοινωνικῆς Πρόνοιας Διακονισσῶν (ΦΕΚ 104Α'/30-6-1972), 39/1972 «Περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ὁρθοδόξων Ἱερῶν Μονῶν καὶ τῶν Ἠσυχαστηρίων» (ΦΕΚ 103Α'/30-6-1972), 40/1972 «Περὶ χορηγήσεως Ἐκκλησια-

στικῶν Ὑποτροφίῶν» (ΦΕΚ 97Α'/27-6-1972), 41/1972 «Περὶ συμπληρώσεως τῶν ὑπ' ἀριθ. 3/1969 «περὶ Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», 9/1970 «περὶ καταστάσεως προσωπικοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ 29/1971 «περὶ ἀξιοποιήσεως κτημάτων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Περιουσίας» Κανονισμῶν» (ΦΕΚ 114Α'/10-7-1972), 43/1972 «Περὶ συμπληρώσεως καὶ τροποποιήσεως τῶν Κανονισμῶν ὑπ' ἀριθ. 4/1969 «περὶ διοργανώσεως, συγκροτήσεως καὶ λειτουργίας τοῦ Ὄργανισμοῦ Διοικήσεως καὶ Διαχειρίσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Περιουσίας», 9/1970 «περὶ καταστάσεως τοῦ Προσωπικοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», 13/1970 «περὶ τῶν Ἱεροκηρύκων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ 36/1972 «περὶ συμπληρώσεως τῶν ὑπ' ἀριθ. 9/1970 καὶ 11/1970 Κανονισμῶν» (ΦΕΚ 193Α'/3-11-1972), 44/1972 «Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν ὑπ' ἀριθ. 21/1971 καὶ 22/1971 Κανονισμῶν» (ΦΕΚ 205Α'/23-11-1972), 46/1973 «Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν ὑπ' ἀριθ. 4/1969, 9/1970, 38/1972 καὶ 40/1972 Κανονισμῶν καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονιστικῆς Διατάξεως» (ΦΕΚ 53Α'/6-3-1973), 47/1973 «Περὶ καταργήσεως διατάξεων τινῶν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 43/1972 Κανονισμοῦ» (ΦΕΚ 87Α'/14-4-1973), 48/1973 «Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν ὑπ' ἀριθ. 4/1969 καὶ 9/1970 Κανονισμῶν καὶ τῶν ὑπ' ἀριθ. 2/1969, 4/1969 καὶ 5/1969 Κανονιστικῶν Διατάξεων» (ΦΕΚ 160Α'/27-7-73), 49/1973 «Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν ὑπ' ἀριθ. 1/1969, 9/1970, 19/1971, 43/1972 Κανονισμῶν καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 5/1969 Κανονιστικῆς Διατάξεως» (ΦΕΚ 298Α'/26-10-1973), 51/1973 «Περὶ τροποποιήσεως τῶν ὑπ' ἀριθ. 4/1969, 9/1970, 33/1972 καὶ 40/1972 Κανονισμῶν» (ΦΕΚ 329Α'/18-12-1973), 52/1974 «Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν ὑπ' ἀριθ. 8 καὶ 9/1970 Κανονισμῶν» (ΦΕΚ 48Α'/22-2-1974) καὶ ἕτεροὶ 8 πρὸς διακανονισμὸν εἰδικῶν θεμάτων.—Ὡσαύτως ἐξεδόθησαν αἱ ἐπὶ γενικωτέρας φύσεως Κανονιστικαὶ Διατάξεις ὑπ' ἀριθμ. 1/1969 «Περὶ τοῦ τρόπου τακτοποιήσεως τῶν ἐκτάκτων ὑπαλλήλων, ὡς καὶ διορισμοῦ ποδὸς πλήρως ἐπιγυουσῶν ἀναγκῶν» (ΦΕΚ 96Α'/23-5-69), 2/1969 «Περὶ Κεντρικῆς καὶ Περιφερειακῆς Διοικήσεως τοῦ ΟΔΔΕΠ» (ΦΕΚ 158Α'/16-8-1969), 3/1969 «Περὶ δρῶν καὶ τρόπου ἐκποιήσεως Ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων καὶ κινητῶν» (ΦΕΚ 158Α'/16-8-1969), 4/1969 «Περὶ ἐκμισθώσεως τῶν κτημάτων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Περιουσίας» (ΦΕΚ 158Α'/16-8-1969), 5/1969 «Περὶ μελέτης καὶ ἐκτελέσεως τῶν εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς Τεχνικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας ὑπαγομένων ἔργων» (ΦΕΚ 158Α'/16-8-1969), 6/1969 «Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν Κανονιστικῶν Διατάξεων ὑπ' ἀριθ. 2/1969 περὶ Κεντρικῆς καὶ Περιφερειακῆς Διοικήσεως τοῦ ΟΔΔΕΠ, ὑπ' ἀριθ. 4/1969 «περὶ ἐκμισθώσεως τῶν κτημάτων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας καὶ ἐκτελέσεως τῶν εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς ΤΥΕ ὑπαγομένων ἔργων» (ΦΕΚ 235Α'/17-11-1969), 7/1970 «Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν ὑπ' ἀριθ. 2/1969, 4/1969 καὶ 5/1969 Κανονιστικῶν Διατάξεων» (ΦΕΚ 161Α'/31/7-1970), 9/1970 «Περὶ ἐκποιήσεως τιμαλφῶν» (ΦΕΚ 28Α'/2-2-1971), 10/1971 «Περὶ τροποποιήσεως τῆς ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονιστικῆς Διατάξεως «περὶ Κεντρικῆς καὶ Περιφερειακῆς Διοικήσεως τοῦ ΟΔΔΕΠ» (ΦΕΚ 40Α'/24-2-1971), 11/1971 «Περὶ τροποποιήσεως τῆς ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονιστικῆς Διατάξεως «περὶ Κεντρικῆς καὶ Περιφερειακῆς Διοικήσεως τοῦ ΟΔΔΕΠ» (ΦΕΚ 60Α'/24-3-1971), 16/1971 «Περὶ τροποποιήσεως τῶν Κανονιστικῶν Διατάξεων ὑπ' ἀριθ. 2/1969 περὶ Κεντρικῆς καὶ Περιφερειακῆς Διοικήσεως τοῦ ΟΔΔΕΠ», 4/1969 περὶ ἐκμισθώσεως τῶν κτημάτων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Περιουσίας», καὶ 5/1969 «περὶ μελέτης καὶ ἐκτελέσεως τῶν εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς ΤΥΕ ὑπαγομένων ἔργων» (ΦΕΚ 227Α'/8-11-1971), 23/1971 «Περὶ τροποποιήσεως τῶν Κανονιστικῶν Διατάξεων ὑπ' ἀριθ. 2/1969 «περὶ Κεντρικῆς καὶ Περιφερειακῆς Διοικήσεως τοῦ ΟΔΔΕΠ, ὡς συμπληρώθη διὰ μεταγενεστέρων διατάξεων», καὶ 5/1969 «περὶ μελέτης καὶ ἐκτελέσεως τῶν εἰς τὴν

ἀρμοδιότητα τῆς ΤΥΕ ὑπαγομένων ἔργων (ΦΕΚ 246Α'/1-12-1971), 29/1972 «Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν ὑπ' ἀριθ. 2/1969 «περὶ Κεντρικῆς καὶ Περιφερειακῆς Διοικήσεως τοῦ ΟΔΔΕΠ» καὶ 5/1969 «περὶ μελέτης καὶ ἐκτελέσεως τῶν εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς ΤΥΕ ὑπαγομένων ἔργων Κανονιστικῶν Διατάξεων καὶ τοῦ ἀπὸ 28-9-1971 Κανονισμοῦ...» (ΦΕΚ 71Α'/19-5-72), 32/1972 «Περὶ Φροντιστηρίου διητοιῦς Κύκλου Ἐπιμορφώσεως ἀποφοίτων τῆς Μέσης Νυκτερινῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς» (ΦΕΚ 96Α'/27-7-1972), 38/1973 «Περὶ τροποποιήσεως τῆς ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονιστικῆς Διατάξεως περὶ Κεντρικῆς καὶ Περιφερειακῆς Διοικήσεως τοῦ ΟΔΔΕΠ» (ΦΕΚ 30Α'/1-2-1973), 51/1973 «Περὶ συμπληρώσεως τῆς ὑπ' ἀριθ. 5/1969 Κανονιστικῆς Διατάξεως «περὶ μελέτης καὶ ἐκτελέσεως τῶν εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς ΤΥΕ ὑπαγομένων ἔργων» (ΦΕΚ 130Α'/23-6-1973) καὶ ἕτεραι 42 πρὸς διακανονισμὸν εἰδικῶν θεμάτων.

(Συνεχίζεται)